

Groen

vakblad voor groen in stad en landschap

Veiligheid in het groen

Discussie over

kwaliteit van het groen

03/46

59e jaargang
mei
2003

5

Zonder einde geen begin.

Helemaal in de Kop van Noord-Holland, daar waar Nederland bijna overgaat in de zee, ligt Den Helder. Het einde van de wereld? Welnee, het begin van iets moois! Den Helder heeft eindeloos veel te bieden. Acht kilometer zee, strand en duinen bijvoorbeeld. Schone lucht. Het grootste bloembollengebied ter wereld. En de meeste zonne-uren van Nederland! Maar we moeten ook eerlijk en realistisch zijn. In Den Helder valt nog veel te verbeteren. Om te beginnen in de eigen organisatie: we willen onze medewerkers meer verantwoordelijkheden geven. In de loop van 2003 gaan we werken met acht lijnafdelingen. Zo houden we de communicatie open en de sfeer opbouwend. Verder zijn er grootse plannen het woonklimaat, de werkgelegenheid en het toerisme een extra impuls te geven. Wij zijn dan ook op zoek naar betrokken professionals. Mensen die kiezen voor kwaliteit in wonen en werken, en daar het liefst zelf vorm aan geven. Vorm geven aan een nieuw begin...iets voor jou? Om onze secundaire arbeidsvoorwaarden hoeft je het niet te laten. Kortom: een baan bij de gemeente Den Helder, eindeloos.

Bij de afdeling Milieubeleid zoeken we een startend hbo'er of een ervaren mbo'er, die uitstekend overweg kan met ontwerpen en tekenprogramma's. Een ontwerper pur sang dus, die ervoor zorgt dat er in onze stad niet alleen veel (marine)blauw maar ook veel groen te bewonderen valt...

Groenontwerper v/m

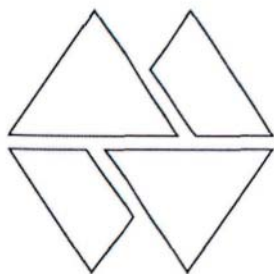
Jij geeft vandaag vorm aan het Den Helder van morgen. Een stad met een duurzaam karakter en een eindeloos groen gezicht. Je werkt (al dan niet in projectverband) samen met partners buiten en binnen de organisatie. Bij al je ontwerpen - of het nu gaat om een eenvoudige groenstrook, een speeltuintje of een lommerrijk plantsoen - houd je rekening met de belangen van onze bewoners, bedrijven, verenigingen en toeristen. En natuurlijk met de gemeentekas: jouw bestekken en kostencomputaties getuigen van realiteitszin! Salarisindicatie: maximaal € 2.733,- bruto per maand op basis van een 36-urige werkweek. Op termijn is € 3.087,- haalbaar.

Toe aan een eindeloze baan? Waar in je een belangrijke bijdrage levert aan een integraal, klant- en gebiedsgericht milieubeleid? Kijk dan op www.denhelder.nl voor informatie over de vacature en de sollicitatieprocedure. Of neem contact op met de heer L. Berends, hoofd afdeling Milieubeleid, telefoon (0223) 67 16 20 of per e-mail: LBB@denhelder.nl. Stuur je sollicitatie met cv en met vermelding van het vacaturenummer V3-117 naar: Burgemeester en Wethouders, Postbus 36, 1780 AA Den Helder. Of per e-mail naar sollicitaties@denhelder.nl. Wij zien je reactie graag tegemoet voor 24 mei 2003.

De gemeente streeft ernaar een afspiegeling te zijn van de samenleving. Deze ambitie komt tot uiting in de selectieprocedure.

gemeente
Den Helder

Herkenbaar anders!

Bureau Waardenburg bv

Adviseurs voor ecologie & milieu

Inventarisatie en onderzoek
Visie- en planvorming

Inrichtings- en beheerplannen
Monitoring en evaluatie

Postbus 365, 4100 AJ Culemborg. Telefoon 0345-512710. Fax 0345-519849
E-mail: wbb@buwa.nl Website: www.buwa.nl Gecertificeerd volgens ISO 9001

Al vijftientig jaar voortrekker op het gebied van ecologisch verantwoord sortiment

Basismengsels met inheemse soorten voor de complete gradiënt:
van bloemrijk grasland en bermen tot eenjarige akkerranden,
van stadskern tot multifunctioneel buitengebied en nieuwe
wildernis, voor intensief tot extensief beheer en zelfregulering

Prijslijst voor gemeenten en bedrijven op aanvraag.

Cruydt-Hoeck,

postbus 1414,
9701 BK GRONINGEN
Tel. 0594-549704
Fax 0594-549711

Maak nu iemand abonnee op Groen! En ontvang als beloning het boek "Natuur en de stad"

Ja, ik geef een nieuwe abonnee op voor het vakblad Groen in Stad en Landschap!

Gegevens nieuwe abonnee:

Naam:

Adres:

Postcode en woonplaats:

Mijn gegevens:

Naam:

Adres:

Postcode en woonplaats:

Deze bon kunt u fotokopiëren, invullen en daarna sturen, faxen of e-mailen naar:

Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest
Telefax 0251-310405, e-mail aboservice@aboland.nl

GROEN is een vakblad voor allen, die vanuit beleid, planning, ontwerp, uitvoering, beheer, onderwijs, onderzoek en voorlichting bij groen in stad en landschap zijn betrokken. Het wordt uitgegeven door de Stichting Vakblad Groen in Stad en Landschap en verschijnt 11x per jaar rond de zevende van de maand (met uitzondering van de maand juli).

Eindredacteur en redactiesecretariaat:

Noortje Krikhaar
Klipper 2
1276 BP Huizen
telefoon: 035-5234776
fax: 035-5234773
e-mail: noortje@krikhaar.nl

Redactie:

Angrid Tilanus, voorzitter
Emile Bruls
Shanti Haazer
Laetitia ten Horn
André Perik
Geert Timmermans
Wim Timmermans

Advertentie-exploitatie

Van Vliet Bureau voor media advies
Postbus 20
2040 AA Zandvoort
telefoon: 023-5714745
telefax: 023-5717680

Abonnementenadministratie, opgave van abonnementen en klachten over de bezorging

Abonnementenland
Postbus 20
1910 AA Uitgeest
telefoon: 0251-313939
telefax: 0251-310405
e-mail: aboservice@aboland.nl
www.aboland.nl

Binnenland: € 55,50 per jaar
Buitenland/Europa: € 76,50 per jaar
Buitenland/luchtpost: € 94,50 per jaar
Losse nummers: € 8,00
Betalingen door middel van acceptgiro-kaart die automatisch na opgave van het abonnement wordt toegezonden.
Abonnementen kunnen op elk willekeurig moment ingaan met een looptijd van een jaar, daarna wordt het stilzwijgend verlengd met een jaar. Opzeggen: schriftelijk twee maanden voor het einde van de abonnementsperiode.

Losse nummers

Losse nummers kunnen worden besteld door overmaking van € 8,00 per nummer (inclusief verzendkosten) op postgiro 4876374 t.n.v. Stichting Vakblad Groen in Stad en Landschap in Huizen onder vermelding van de gewenste nummers.

Prepress en druktechnische verzorging

Hoonte Bosch & Keuning - Utrecht

Artikelen, mededelingen, persberichten en boeken ter recensie kunt u sturen naar het redactiesecretariaat. Auteurs van artikelen en boekbesprekingen kunnen bij het redactiesecretariaat een exemplaar van de Richtlijnen voor auteurs aanvragen.

Geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen - met bronvermelding - is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

i In dit nu

Bij de voorplaat: Op 21 en 22 mei is er in Nijmegen een conferentie over de 'Kwaliteit van het Groen'. De stad Nijmegen en haar omgeving hebben nogal wat groen te bieden. Tussen het station en het centrum van deze stad ligt het Kronenburgerpark. Het park wordt gedomineerd door de ruim dertig meter hoge Kronenburgertoren, die, omdat hij vroeger in gebruik was als opslagplaats voor buskruit, vaker de 'Kruittoren' wordt genoemd. Deze verdedigingsstoren werd in 1425-1426 gebouwd als onderdeel van de tweede stadsomwalling, die op dit punt een hoek maakte.
(Foto: Niek Antonisc, Nijmegen)

Veiligheid in het groen

Op 3 december 2002 sprak de 'Contactcommissie Onderzoekers Recreatie' in kasteel Groeneveld in Baarn over 'veiligheid in het groen'. Een aantal inleidingen zijn bewerkt als artikel voor het vakblad Groen en aangevuld met 'de gereedschapskist voor sociaal veilig ontwerpen'.

Veiligheid in het landelijk gebied

Terreinbeheerders hebben te maken met allerlei vormen van veiligheid: brancheveiligheid, de veiligheid van het zwembad, verkeersveiligheid en zeker ook sociale veiligheid, sociale onveiligheid en criminaliteit. Het rapport 'Veiligheid in het landelijk gebied' zet de belangrijkste feiten over sociale veiligheid in natuur- en recreatiegebieden op een rij.

10 *Vondelpark: veiligheid door duidelijkheid*

De buurtregisseur van het Vondelpark in Amsterdam (een ervaren politiemann) heeft de taak het park veilig en leefbaar te maken en ook te houden. Het is zijn uitdaging om te voorkomen dat vormen van gebruik met elkaar gaan botsen of dat er gebruikersgroepen het park gaan mijden. De politie kan dit niet alleen maar heeft de hulp nodig van de overheid, het lokale bestuur, gebruikers en andere belanghebbenden van het park. Een integrale aanpak is onontbeerlijk.

14 *Erasmuspark: mooi en veilig?*

Het Erasmuspark in Amsterdam is onlangs gerenoveerd. Kosten 6,1 miljoen euro. Aan de veiligheid in en het beheer van het park werd hoge prioriteit gegeven. Vooral over het onderwerp veiligheid is een soms felle discussie gevoerd. Betekent park 'natuur en vrijheid' of moet park 'een veilige (speciaal)tuin' zijn?

20 *Sociaal veilig ontwerpen*

Veel onderzoek is gedaan naar de factoren die van invloed zijn op de sociale veiligheid van een gebied. Veiligheid wordt door iedereen anders ervaren. Op het gebied van de ruimtelijke ordening zijn het afgelopen decennium de nodige instrumenten ontwikkeld om sociale veiligheid te verankeren in bouwplannen: een gereedschapskist voor sociaal veilig ontwerpen.

Discussie over de kwaliteit van het groen

Op 21 en 22 mei is er in Nijmegen een conferentie over de 'Kwaliteit van het groen'. Aan de orde komen vragen als: wat bepaalt de kwaliteit van het groen, wie bepaalt die kwaliteit en hoe bepaal je die kwaliteit? De conferentie wordt georganiseerd door de vakgroep Groen, Natuur en Landschap (GNL), een zelfsturende organisatie binnen de vereniging Stadswerk Nederland. Alle inleidingen zijn bewerkt tot een artikel voor het vakblad Groen.

30 *Kwaliteit in het groen*

Hoe organiseer je kwaliteit in het groen? Er is in elke organisatie altijd een formeel of informeel kwaliteitsmanagementsysteem aanwezig. De twee begrippen waar alles om draait, zijn 'organiseren' en 'kwaliteit'. Over deze twee kernbegrippen zal tijdens de GNL-conferentie uitvoerig worden gediscussieerd.

36 *Verleden als basis voor de toekomst*

Past een grootscheeps stedenbouwkundig ontwikkelprogramma bij de cultuurhistorische identiteit van de stad? Tegenwoordig wordt op basis van het verleden antwoord gegeven op vragen in het heden. Toegepaste geschiedenis dus. Bekeken wordt of plannen passen bij de historische identiteit. Op de GNL-conferentie wordt het zogenaamde Drielagenmodel uitgelegd, een middel om te ontdekken hoe een gebied is gekomen tot wat het nu is.

40 *Een Wereldpark op Zuid*

Het vijftig jaar oude Zuiderpark in Rotterdam is hard aan vernieuwing toe. Om dit park te transformeren in een eigentijds park moest meer gebeuren dan her en der wat snoeiwerk of al die andere activiteiten die vallen onder de noemer 'grote opknappbeurt'.

44 *Arnhem Buiten-gewoon Beter*

Arnhem ontwikkelt zich als woon- en werkstad zoals het Zwitserse Zürich. Bewoners zullen initiatieven ontwikkelen waarbij de gemeente als partner optreedt. De Gelderse hoofdstad lijkt op het Spaanse Barcelona als het gaat om de knooppunten, de plekken waar mensen elkaar ontmoeten, overstappen en zich op allerlei manieren vermaken. Zürich met een vleugje Barcelona, de vergelijking wordt toegelicht op de GNL-conferentie én in dit blad.

Veiligheid in het 1

TERREINBEHEERDERS HEBBEN TE MAKEN MET ALLERLEI VORMEN VAN VEILIGHEID: BRANDVEILIGHEID, DE VEILIGHEID VAN HET ZWEMWATER, VERKEERSVEILIGHEID EN ZEKER OOK SOCIALE VEILIGHEID, SOCIALE ONVEILIGHEID EN CRIMINALITEIT.

Sociale veiligheid is een kwaliteitsaspect. Als er in zijn auto wordt in gebroken, komt de recreant niet zo gauw meer terug. Veiligheid is een voorwaarde waaraan moet worden voldaan, willen recreanten een gebied gebruiken. Veiligheid is een kwaliteitsindicator, zo blijkt ook uit onderzoek. Terreinbeheerders willen voorkomen dat onveilige gebieden een slecht imago krijgen. Dat gaat zelfs op voor gebieden waar misschien een keer iets gebeurde, maar het verder prima toeven is. Denk aan het meisje van Nulde, de Rutbeekmoord of de moord op Nicky Verstappen op de Brunssummerheide. Zo'n moord is onlosmakelijk aan een recreatiegebied verbonden en zeker in de regio waar zich zo iets afspeelt, kan dat een effect op het bezoekersaantal van een gebied hebben.

Verantwoordelijkheid

Terreinbeheerders moeten dus iets met veiligheid. Zeker omdat zij tegenwoordig merken dat de prioriteit van de politie niet ligt bij natuur- of recreatiegebieden, maar in de stad en veelal bij zwaardere vormen van criminaliteit. Niet bijvoorbeeld bij afvaldumping in een bos of een speedboot die met hoge snelheid tussen zwemmers door of dwars door riet heen vaart. Beheerders hebben moeite met die eigen verantwoordelijkheid voor de veiligheid. Hoe pak je dat aan? Hoe leg je contacten met de relevante veiligheidspartners? En hoe maak je afspraken? De laatste jaren riepen diverse terreinbeheerders daarbij de hulp van de Stichting Recreatie en Advies- en Onderzoeksgroep Beke in.

De uitgevoerde projecten vallen uiteen in inventarisaties over de aard van de problemen waar toezichthouders tegenaan lopen in hun dagelijkse werk en in projecten waarin op een integrale wijze, samen met regionale veiligheidspartners gewerkt wordt aan de verbetering van veiligheid in gebieden. Daarnaast werkten de beide bureaus in opdracht van diverse ministeries aan meer

strategische onderzoek en oplossingen voor zaken die zij in de praktijk tegenkwamen. Het rapport "Veiligheid in het landelijk gebied" [1] geeft een overzicht van de projecten en zet de belangrijkste feiten over sociale veiligheid in natuur- en recreatiegebieden op een rij.

Wat is veiligheid?

Volgens een definitie uit het Integraal Veiligheidsprogramma van het ministerie van Binnenlandse zaken uit 1999 is veiligheid een zekere mate van ordening en rust in het publieke domein en bescherming van leven, gezondheid en goederen tegen acute of dreigende aantastingen. Onveiligheid vormen de inbreuken daarop. Dat het om een brede definitie gaat, blijkt wel uit het gegeven dat het zowel fysieke vormen van veiligheid, zoals rampen en brandveiligheid, als sociale veiligheid betreft. Het blijkt ook uit het feit dat onder inbreuken niet alleen feitelijke aantastingen worden gerekend, maar ook veiligheidsrisico's en onveiligheidsgevoelens.

Haast automatisch leidt het onderscheid tussen feitelikheden en gevoelens tot twee cruciale begrippen: objectieve en subjectieve veiligheid. Bij objectieve veiligheid gaat het om daadwerkelijke gebeurtenissen en risico's, bij subjectieve veiligheid om de beleving van burgers.

Gegevens over de objectieve veiligheid kun je bijvoorbeeld halen uit de statistieken van de politie, de zogenaamde bedrijfsprocessensystemen waarin de politie strafbare feiten registreert. Je kunt het ook halen uit dagrapporten van boswachters en andere registraties van de terreinbeheerders zelf.

Gegevens over de subjectieve veiligheid haal je uit de zogenaamde politiemonitor, waarbij burgers gevraagd wordt hoe zij de veiligheid in hun woonomgeving waarderen. Voor natuur- en recreatiegebieden haal je soms wel eens iets uit bezoekersonderzoek.

Welke vormen van onveiligheid komen in natuur- en recreatiegebieden voor? Uit in-

Op 3 december 2002 sprak de Contactcommissie Onderzoekers Recreatie in kasteel Groeneveld in Baarn over veiligheid in het groen. Emile Bruls van de Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum hield een inleiding over veiligheid in natuur- en recreatiegebieden in het landelijk gebied. Deze tekst is een voor Groen bewerkte versie van zijn verhaal.

andelijk gebied

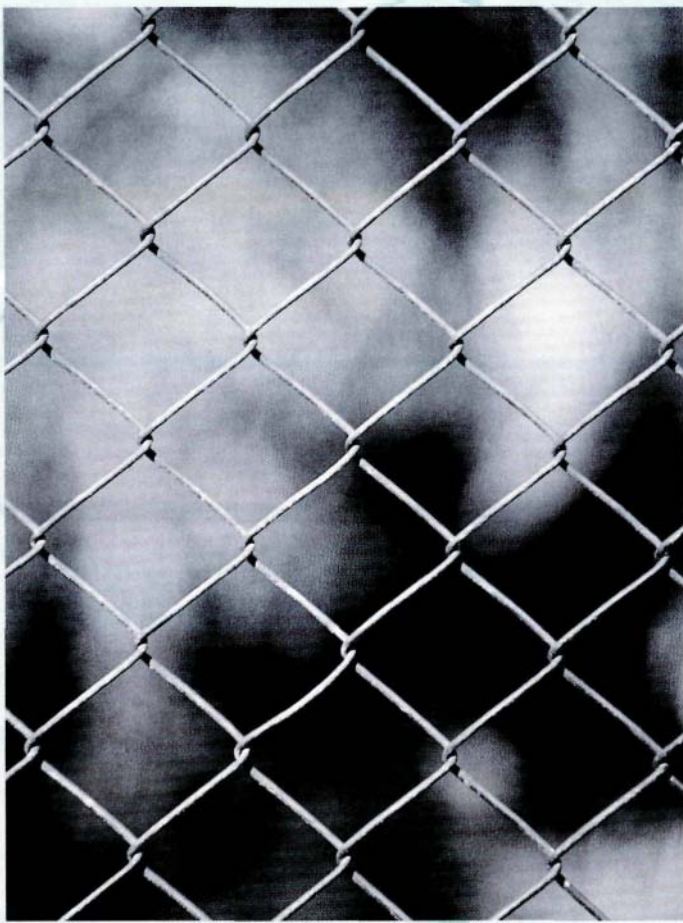
ventarisaties onder toezichhouders van recreatieschappen en Natuurmonumenten komt een aantal zaken naar voren.

Ten eerste zijn er vormen van onveiligheid die er altijd al waren in de natuur, zoals stroperij, illegaal vissen en conflicten tussen recreanten onderling. Toezichhouders hebben het idee dat deze vormen van onveiligheid qua ernst toenemen. Zo had je vroeger het kleine stropertje dat zijn strik zette en heb je nu criminelen die met four-wheel-drives en lichtbakken gericht op stap gaan en blijkbaar over afnemers beschikken.

Andere vormen van onveiligheid zijn uit de stad komen overwaaien. Denk bijvoorbeeld de homo-ontmoetingsplaatsen of afwerkplekken voor heroïnehoertjes. In de stad worden deze fenomenen tegenwoordig ge-

weerd en dus verplaatsen ze naar het buitengebied. Bepaalde andere vormen van onveiligheid komen in natuur- en recreatiegebieden voor, omdat deze rustig en vaak gunstig gelegen zijn. Denk aan drugstransacties in natuurgebieden langs de snelwegen naar Duitsland en België, afrekeningen of dumpingen van afval, weed- en xtc-afval.

Of deze fenomenen meer voorkomen dan vroeger kunnen we niet staven met cijfers, omdat die ontbreken. Hoe komt dat? Politie-registraties zijn onbetrouwbaar voor natuur- en recreatiegebieden. Dat heeft alles te maken met de ligging van deze gebieden. De politie registreert op basis van postcode. De gebieden waarover wij het hebben zijn vaak uitgestrekt en hebben vaak maar één postcode, waardoor je niet een goed beeld krijgt

wat er in zo'n gebied allemaal gebeurt.

Gelukkig houden sommige beheerders ook cijfers bij. Een groot knelpunt daarbij is echter de veelheid aan informatiesystemen, het uiteenlopende niveau van informatie en de verschillende definities die men hanteert. Maar toch, beter iets dan niets. Zo beschikken we over cijfers over het Amsterdamse Bos. Ter illustratie, de boswachters daar interviewden in 1996 11.200 keer, waarbij ze 619 processen-verbaal (pv's) opmaakten, in 1997 8.960 keer (waarvan 341 pv's) en in 1998 7.840 keer (waarvan 240 pv's). De terugloop heeft er niets mee te maken dat het veiliger werd in het Amsterdamse bos, maar omdat de boswachters te maken kregen met de beperkingen van de nieuwe Politiewet, waardoor hun bevoegdheden werden ingeperkt.

In de Gooi- en Vechtstreek en op de Brunssummerheide werden de boswachters gevraagd om een jaar lang alle interventies bij te houden. In het Gooi leidde dat tot 2.950 ingevulde formulieren, op de Brunssummerheide in Zuid-Limburg tot 2.270 formulieren. Het merendeel van de overtredingen betrof loslopende honden of andere verboden

aanwezigheid. Verder ging het om verkeers-overtredingen, natuurbeschermingswetten, milieudelicten en vernieling, vandalisme, diefstal en geweld.

Veiligheidsbeleving

Over de veiligheidsbeleving van natuur- en recreatiegebieden weten we nog minder. Elke twee jaar vindt de politiemonitor plaats. Aan deze enquête werken 90.000 Nederlanders mee. Ze worden gevraagd naar feitelijk slachtofferschap, naar de veronderstelde hoeveelheid criminaliteit en overlast in de woonbuurt en naar de mate waarin men zich onveilig voelt. Over de veiligheid in natuur- en recreatiegebieden vind je hierin geen specifieke gegevens.

In bezoekersonderzoek van terreinbeheerders wordt een enkele keer aandacht aan veiligheid besteed. In de Twentse recreatieparken bleek 89,3 procent van de bezoekers zich veilig te voelen. Onveiligheidsgevoelens hadden vooral betrekking op angst voor diefstal en zedendelicten. Natuurmonumenten vraagt bezoekers in onderzoek naar hoe zij het toezicht waarderen en soms ook naar hinderbeleving. De Groenservice Zuid-Holland houdt ook regelmatig onderzoek onder recreanten. Daaruit blijkt dat in de veelal tegen Rotterdam gelegen recreatiegebieden veel mensen zich onveilig voelen. Verder blijkt uit onderzoeken dat bezoekers die zich onveilig voelen bepaalde gebieden gaan mijden of verruilen of dat ze het recreatiegedrag aanpassen.

Soms hoor je terreinbeheerders wel roepen dat de veiligheid in natuur- en recreatiegebieden een taak voor de politie is. Dat is makkelijk roepen, maar daarmee heb je de politie nog niet in je gebieden. Je loopt met dit afschuiven bovendien het risico dat recreanten elders gaan recreëren. Helemaal zelf verantwoordelijk willen zijn voor de veiligheid is de andere kant. Sommige zaken kun je met de huidige bevoegdheden en middelen van toezichthouders niet zelf afhandelen. Je zult dus naar samenwerking moeten streven. Bovendien is veiligheid niet alleen een kwestie van meer toezicht. Er zijn meer maatregelen in de preventieve sfeer denkbaar, zoals inrichting en voorlichting. Een integrale aanpak dus.

Belangrijk is, dat om veiligheid op de agenda te krijgen bij beleidsmakers, terreinbeheerders moeten beschikken over harde gegevens. Willen ze aanspraak kunnen maken op bijvoorbeeld meer politie, dan moeten ze met

cijfers kunnen aantonen wat er gebeurt in natuur- en recreatiegebieden. Daarvoor moet de registratie verbeterd worden. Dat kan tamelijk simpel. In 1991 adviseerden wij het ministerie van Binnenlandse zaken te komen tot een soort standaard dataformulier. Een formulier waarmee op een eenduidige manier meldingen en incidenten en locaties en tijden worden vastgelegd.

Het is tot slot belangrijk om meer te weten over de veiligheidsbeleving. Je kunt op twee manieren meer te weten komen. Ten eerste

door te zorgen dat er een of meer vragen in de politiemonitor komen over veiligheidsbeleving en slachtofferschap in natuur- en recreatiegebieden. Een andere manier is om in bezoekersonderzoek structureel aandacht te besteden aan veiligheid. Om een en ander te vergelijken is het dan wel handig om steeds eenduidige vragen te stellen.

Vondelpark: veiligheid verhogen door duidelijkheid

ZO ROND 1985 ONTSTOND ER EEN GROTE BEHOEFTE AAN MEER POLITIE OP STRAAT. DIT LEIDDE TOT DE INVOERING VAN WIJK-TEAMS: DE POLITIE WERD GEÏNTEGREERD IN DE WERKOMGEVING EN ER ONTSTOND EEN SOORT VAN 'DICHTBIJ-POLITIE'. DE BALANS VAN HET WERKEN OP KLEINE SCHAAL TEN OPZICHTE VAN HET TOTALE WERKAANBOD VAN DE POLITIE WAS DOOR DEZE ONTWIKKELING VER TE ZOEKEN. ER WAS BEHOEFTE AAN EEN FUNCTIE DIE DEZE BALANS ZOU KUNNEN HERSTELLEN: DE FUNCTIE VAN BUURTREGISSEUR, EEN ERVAREN POLITIEMAN OF – VROUW DIE VERANTWOORDELIJK IS VOOR ZIJN OF HAAR BUURT. DEZE FUNCTIONARIS HEEFT TOT TAAK ZIJN BUURT VEILIG EN LEEFBAAR TE MAKEN EN TE HOUDEN. DE POLITIEREGIO AMSTERDAM-AMSTELLAND IS VERDEELD IN 220 BUURTEN WAARVAN HET VONDELPARK ER ÉÉN IS.

Het Vondelpark is een park met een rijke historie en vooralsnog het enige park in Nederland dat als rijksmonument is aangemerkt. Dit park is 48 hectare groot. In 1865 werd op initiatief van de patriciër Christiaan Pieter van Eeghen een plan gemaakt om bij het Leidse Bosje een rij- en wandelpark aan te leggen. Aan Jan David Zocher en zijn zoon Louis David werd opdracht gegeven een park te ontwerpen. Het 'Nieuwe Park' werd in de Engelse landschapsstijl aangelegd en werd in 1868 het Vondelpark, nadat er een bronzen standbeeld van de dichter Vondel in het park was geplaatst. Vandaag de dag is het een druk, zeer druk bezocht stadspark met op jaarbasis meer dan tien miljoen bezoeken. Op een mooie zomerdag moeten naar schatting zo'n twintigduizend wandelaars en gebruikers het met elkaar zien te vinden op de daadwerkelijk te gebruiken recreatiegrond, die zo'n 18 hectare groot is.

Intensief gebruik

Wie kent niet de beelden van de slapende hippies uit de flower-powertijd? Het Vondelpark is altijd populair geweest. Maar de laatste jaren zien we de belangstelling verder toenemen. Dat komt ook door de voorzieningen. In het Vondelpark is een openluchttheater, waar tijdens de zomermaanden gratis voorstellingen worden gegeven. Een optreden van Acda & de Munnik of De Dijk bijvoorbeeld zorgt alleen al voor zo'n 8500 bezoekers.

Er komen steeds weer andere vormen van gebruik die elk op hun beurt een plekje in het park proberen te veroveren. Een aantal hebben een ongewild neveneffect: zij 'claimen' ruimte. Zo neemt een groepje van veertien voetballers een ruimte in gebruik waar wel honderd mensen kunnen picknicken of zonnen. En er is niet één groep voetballers, er zijn er veel meer.

Ook groepen volleyballers, frisbee-werpers,

skeelers-skaters, joggers, fietsers en noem maar op, nemen de nodige ruimte in beslag. Allemaal hebben ze hun 'eigen' veldje, tenminste zolang er gras op staat. Zo niet verhuizen ze naar het volgende veld (en nemen dan nog meer ruimte in beslag).

Ook is het populair om je feestje te vieren in het Vondelpark. Winkelwagentjes vol met proviand worden het park ingereden, er wordt een partytent opgezet, ballonnen en slingers eraan en ... (denken dan de feestvierders:) dit is ons plekje!

Vooralsnog lijkt het crop alsof dit mozaïek aan gebruikersvormen redelijk met elkaar in harmonie is. De individuele tolerantiegrenzen komen echter wel meer onder druk te staan. Excessen doen zich natuurlijk ook voor. De ingrediënten, die de sfeer onder druk zetten, zijn onder andere: mooi weer, veel zon, grote hoeveelheden alcoholische versnaperingen, en de meest uiteenlopende vormen van geestverruimende/verdovende middelen. Neem een mix van deze en de kans op onderlinge confrontaties is groot. En daar komt nog bij dat veel mensen op een relatief kleine oppervlakte ook een magneetwerking hebben op uiteenlopende vormen van criminaliteit waar zakken-/tassenrolle-rij en fietsendiefstal nog maar een deel van zijn.

Toezicht van politie is dan ook vooral in deze situaties noodzakelijk. Dit doet de politie onder andere door een mobiele politiepost duidelijk zichtbaar in het park neer te zetten en van hieruit te surveilleren.

Het blijft voor de buurtregisseur een uitdaging om 'gezamenlijke verdringingseffecten' te voorkomen. Ik bedoel hiermee dat vormen van gebruik met elkaar gaan botsen of dat er gebruikersgroepen het park gaan mijden. De politie kan dit echter niet alleen. Hiervoor is ondersteuning nodig van de overheid, het lokale bestuur, gebruikers en belanghebbenden van het park. Kortom, dit kan niet worden bereikt zonder een integrale aanpak.

Veiligheid kun je onder andere verhogen door duidelijkheid. Geef aan de gebruikers duidelijk aan wat wel en wat per se niet wordt getolereerd. Fysieke maatregelen kunnen een oplossing bieden, maar ook investeren in de betrokkenheid van gebruikers en het te weeg brengen van gedragsveranderingen zijn goede instrumenten om meer veiligheid te bereiken. Dit alles kan alleen worden bereikt als er een duidelijk beleid aan ten grondslag ligt.

Lokale overheid

De lokale overheid is het Stadsdeel Amsterdam-Oud Zuid. Dit stadsdeel is bestuurlijk verantwoordelijk voor het park en hanteert voor het Vondelpark het thema: 'een laagdrempelig stadspark van iedereen en voor iedereen waar veel kan en mag.' Het spreekt vanzelf dat er weliswaar veel kan, maar echt niet alles mag! Ik realiseer mij terdege dat de belangen van een Stadsdeel niet altijd overeen kunnen komen met die van de politie. Mijn streven is echter altijd op gericht om zoveel mogelijk met elkaar te werken in plaats van tegen elkaar. Dit levert echter nog wel eens spanningen op.

Als buurtregisseur probeer ik trends en ontwikkelingen voor de toekomst vroegtijdig te signaleren. Voorkomen is nog altijd beter dan genezen. Maar de 'politieke-/ambtelijke molen' gooit wel eens roet in het eten. Vooral het daadwerkelijk innemen van een standpunt blijkt vaak lastig. Zo heb ik bijvoorbeeld ooit het voorstel gedaan om velden 'af te keuren' voor gebruik. Immers: wanneer in heel Nederland alle voetbalvelden zijn afgekeurd, kun je in het Vondelpark nog ongehinderd een balletje trappen.

Een ander voorbeeld is het hondenbeleid. Hierover wordt al jaren gediscussieerd. Het Vondelpark was particulier bezit en is in 1957 overgedragen aan de gemeente Amsterdam. Er is toen onder andere gevraagd of de honden niet langer te hoeven worden aangelijnd. Dat werd toegestaan en tot op de dag van vandaag kunnen honden los lopen in het park. Maar door de huidige belasting en gebruikersdruk van het park is het wenselijk om hierin enige fasering in aan te brengen. Bijvoorbeeld een aanlijngedbod gedurende de zomermaanden, wanneer loslopende honden voor overlast zorgen in de vorm van vervuiling, bijten of het stelen van etenswaar van mensen die picknicken bijvoorbeeld. Het is – ook na twee jaar discussiëren – niet mogelijk gebleken om hiervoor regels om te stellen. Jammer, want de zomer komt er al weer aan!

Er zijn gelukkig ook voorbeelden van maatregelen die wel op korte termijn konden worden genomen. Vooral in samenwerking met de hoofdplichter Groen kan ik vaak oplossingen vinden. Bijvoorbeeld als het gaat om het vele zwerv-/vuil af te voeren. Instanties als buro HALT, Graffiti removerbrigade en een reclaseringsproject zijn bereid mee te werken aan het wegwerken van dit vuil.

Ondersteuning voor het door de politie gevoer-

de beleid blijft welkom. Ik denk hierbij aan het aanstellen van parkwachters. Hoe kan het dat het Vondelpark, misschien wel het beroemdste park van Nederland, geen parkwachters heeft...?

Is meten wel weten?

Registratie van incidenten is belangrijk maar hoe representatief zijn de uitkomsten van die objectieve gegevens? Gebeurt de registratie wel consequent, hanteert iedereen dezelfde wijze van invoer, maakt iedereen wel melding van hetgeen hem of haar is overkomen?

Cijfers staan nooit op zich. Er hoort altijd een uitleg bij. Welke conclusie zou je bijvoorbeeld trekken als het aantal diefstallen van bomen ten opzichte van vorig jaar met honderd procent is gedaald? Dit (fictieve voorbeeld) wijst op het eerste gezicht op een geweldig resultaat. Maar wanneer blijkt dat er vorig één boom is ontvreemd en dit jaar geen, worden de cijfers heel wat minder indrukwekkend.

Voor mij als buurtregisseur is het minstens zo belangrijk om de gevoelens en belevingen van gebruikers uit mijn buurt te weten, noem het de subjectieve gegevens. Ik heb maar relatief weinig bewoners in mijn buurt. Een aantal

randbewoners van het park en vooral de gebruikers zijn daarom voor mij van belang om aan deze informatie te komen.

Goede registratie blijft van belang. Op die gegevens stem ik voornamelijk mijn handelen af. Zo kan ik soms beter reageren op de klager dan op het aantal klachten dat wordt geregistreerd.

Zo krijgen wij veelvuldig klachten van geluidsoverlast uit het Vondelpark. Heb ik op jaarbasis groot aantal klachten zou dit reden genoeg zijn om op te treden tegen de veroorzaker. Blijkt echter dat al deze klachten gedaan zijn door slechts twee notoire klagers zou het wellicht meer rendement opleveren om op deze individuele klagers te investeren. En dat geldt zeker in die gevallen waarin honderden bezoekers wel van het concert genieten.

Het Vondelpark is een internationaal stadspark met stedelijke gebruikersvormen. Behoud van het tolerante klimaat blijft een uitdaging. Op integraal niveau moeten mogelijkheden worden bekeken om met beperkte ingrepen deze tolerantie te handhaven en daar waar mogelijk te verbeteren. ✓

nagekomen bericht

Veel activiteiten in het mobiele natuurreservaat

Tijdens de internationale architectuur Biënnale van 7 mei tot 7 juli staat in het museumpark in Rotterdam een mobiel natuurreservaat. Op 17 mei, 18 mei, 22 juni, 28 juni en 29 juni organiseert Archicenter Rotterdam Marketing architectuurexcursies door Rotterdam rijdend in dit mobiele natuurreservaat (voor meer informatie en reserveren: av@rotterdam-marketing.nl). Nissin (natuur in de stad, stad in de natuur) organi-

seert in deze periode een aantal debatten en tweegesprekken in de bus. Iedere donderdag van 15.00 tot 19.00 uur is er een discussie in de rijdende bus over 'Cultuur versus Natuur in en om Rotterdam'. Deelnemers aan deze discussie zijn onder andere Jelle Reumer, Jacob van Rijs, Ton Salman, Fred Spier, Paul Opdam, Carel Weeber en Dominique (voor meer informatie en reserveren: www.groenemetropolen.nl).

Het mobiele natuurreservaat rijdt ook een culinaire route langs diverse restaurants in Rotterdam (voor meer informatie en reserveren: mat-ton@planet.nl).

Het natuurmuseum organiseert met de bus excursie door haven en stad, op zoek naar planten en dieren uit verre streken die in Rotterdam zijn aangeland (voor meer informatie en reserveren: Remco Andeweg, 010 436 4222). ✓

Een mooi en veilig Erasmuspark

HET ERASMUSPARK, EEN STADSPARK IN AMSTERDAM WEST, IS ONLANGS GERENOVEERD. DEZE RENOVATIE DUURDE IN TOTAAL TIEN JAAR EN KOSTTE 6,1 MILJOEN EURO. VEILIGHEID EN BEHEER KREGEN IN DIT PROJECT DE NODIGE AANDACHT. IN EEN VOLGEND NUMMER VAN HET VAKBLAD GROEN WORDEN DE ARCHITECTUUR VAN HET PARK EN DE TECHNIEK VAN RENOVEREN BESPROKEN.

Ir. Urban van Aar
Tuin- en
landschapsarchitect
vanaf 2002 werkzaam
bij Ingenieursbureau
Den Haag

Erasmuspark

Het Erasmuspark is twaalf hectare groot en ligt in stadsdeel Bos en Lommer, langs een belangrijk verkeersverbinding tussen stadscentrum en ringweg. Het is een echte stadspark, want de omliggende wijken bestaan uit dicht opeengepakte vooral gestapelde woningen in vier lagen. In het begin van de twintigste eeuw ontstonden de eerste plannen voor dit park, maar het werd pas in 1961 geopend. De inrichting was toen minimaal en eind jaren tachtig was het al weer aan renovatie toe. Na een reeks van vooronderzoeken, startte het stadsdeel in 1992 de planvorming. Het renovatieplan en de financiering waren rond in 1996 en toen ging ook de schop in de grond. Het plan heeft in totaal circa 6.100.000 euro gekost en het park werd in juni 2002 officieel geopend. Toen was het compleet opge-

knaapt, voorzien van nieuwe beplanting, nieuw meubilair, nieuwe paden enzovoort. Ook ondergronds is er veel verbeterd: bodemsamenstelling en ophogingen, fundering en toplaag van paden, drainage enzovoort. Het park bevat ook nieuwe toevoegingen; een rondwandeling buitenom, een bloementuin, een schoon speelveld met speelplaats, een natuurgedeelte en een heestertuin.

Het renovatieplan werd gemaakt door een ontwerp-team, bestaande uit medewerkers van het stadsdeel Bos en Lommer en onder leiding van landschapsarchitect Urban van Aar, samen met een groep van circa twintig bewoners die acht jaar lang actief heeft meegewerkt aan de renovatie. Zij hebben de inhoud van het plan beslissend beïnvloed.

in 1990 start Amsterdam met de instelling van stadsdelen, die vergaande bevoegdheden hebben in de openbare ruimte. Het stadsdeel Bos en Lommer neemt het beheer van het Erasmuspark over. Het park verkeert dan in slechte staat: het is verzaakt, versleten, bevat beperkte gebruiksmogelijkheden en de beplanting leidt ernstig onder de periodiek veel te hoge grondwatersstanden. Het nieuw ingestelde stadsdeel wil het Erasmuspark graag aanpakken, maar heeft daar de financiële middelen niet voor.

Ondanks de staat waarin het park verkeert, zijn er vele vaste bezoekers: groepen voetballers, mensen, die de hond uitlaten en fietsers. Bij mooi weer bivakkeren families op de gazons in de schaduw van de bomen. Bezoekers zijn in culturele samenstelling en leeftijd een afspiegeling van de samenstelling van de bewoners in de omringende wijken. Uit gebruiksonderzoek van de gemeente in de jaren '80, blijkt het park in die tijd rustig te worden gebruikt, ongeveer als een stadsrandpark en niet als een stadspark, wat het vanwege de ligging eigenlijk is. Er zijn de 'normale' Amsterdamse parkproblemen; verwaarlozing, zwerfvuil, vandalisme, fietsers op voetpaden, hondenpoep. Speciaal zijn de overlast van drugshandel, drugsgebruik en slapers in het park. Ofschoon deze 'cocktail' van

grote-stadsproblemen niet uitzonderlijk is, stapte een groep ontevreden parkbezoekers naar het stadsdeelbestuur. Dat het park oud en versleten is en grauw oogt is niet de belangrijkste klacht. Erger is dat vaste parkbezoekers zich niet meer thuis voelen, zich ergeren aan vandalisme en zwerfvuil en vooral ook: zich bedreigd voelen. Omwonenden en vaste bezoekers hebben het gevoel dat het niet meer hun park is, maar het park van een horde asociale types zoals (brom)fietsers op de voetpaden, vandalen die bomen en parkmeubilair slopen, junks en dealers die handelen en slapen op de bankjes in de zon, hondenbezitters die hun hond uitlaten op de grote speelweide, waar ze het veld besmeuren, kuilen graven en voetballen kapot bijten.

Deze bewonersactie is voor het stadsdeelbestuur de aanleiding om het beheer te verbeteren en te starten met voorbereidingen voor de noodzakelijke renovatie.

Beheer

Rond 1990 werd het park onderhouden op een laag ambitieniveau: beetje schoonmaken, grasmaaien, beetje snoeien. Ook al omdat het park zo versleten was, omdat er nauwelijks nog iets anders bloeide dan brandnetels en omdat de publieke waardering ook niet op een hoog niveau lag, waren de beheerders van mening dit onderhouds-

Het Erasmuspark in 1990, v

niveau ook voldoende was! Het park was in de jaren '80 geen serieus onderwerp van beleid en beheer.

Omwonenden stelden dat het park niet hoeft te worden gerenoveerd maar vooral goed moet worden onderhouden. De planmakers stelden het zo: het moet allebei. Niet alleen het verbeteren van de inrichting van het park is nodig maar ook het beheer moet worden aangepast. Renoveren moet om de inrichting van het park weer op peil te krijgen, om het park functioneel te verbeteren en weer een sieraad voor de buurt te laten zijn. Beter beheren moet om het park duurzaam in goede staat te houden en uit sociaal oogpunt, zodat iedereen zich thuis kan voelen in het park. De parkbezoekers gaan – schoorvoetend – akkoord met deze gecombineerde aanpak.

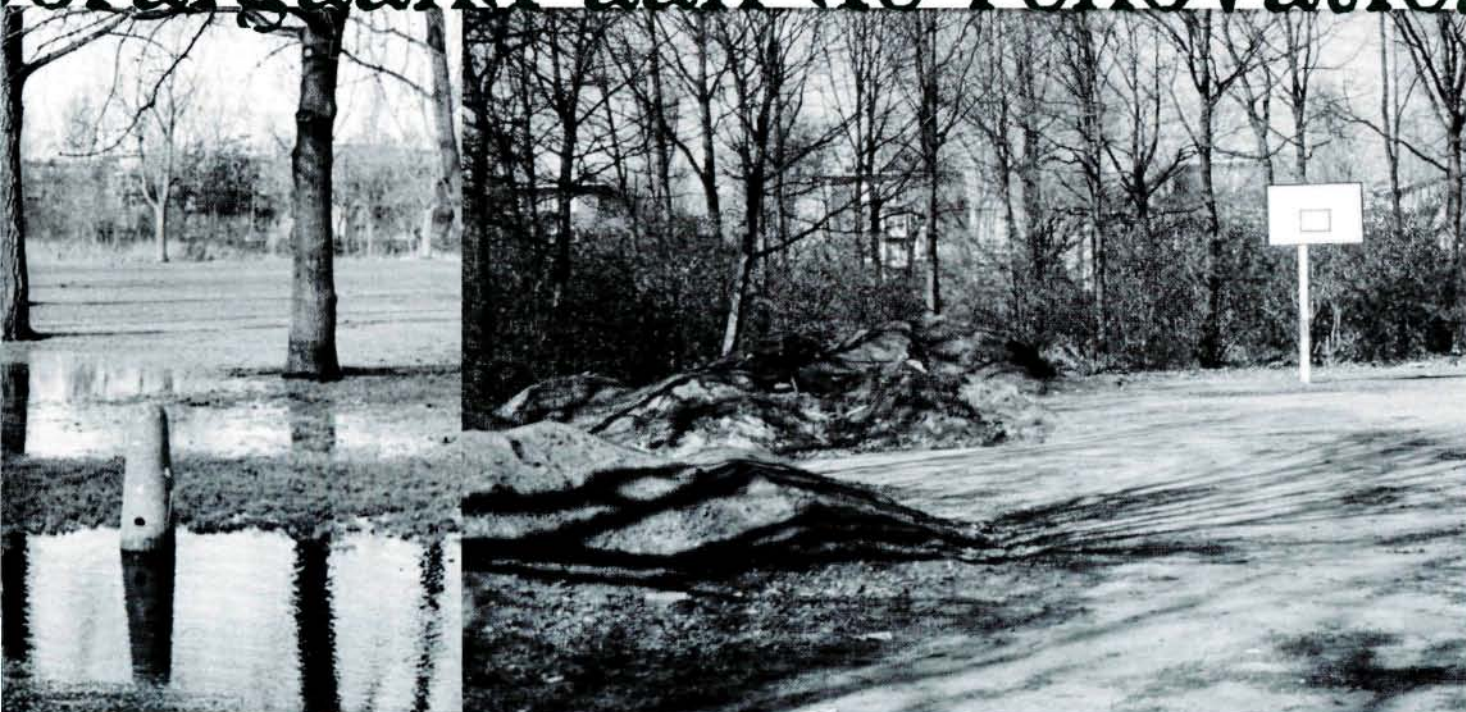
Maatregelen

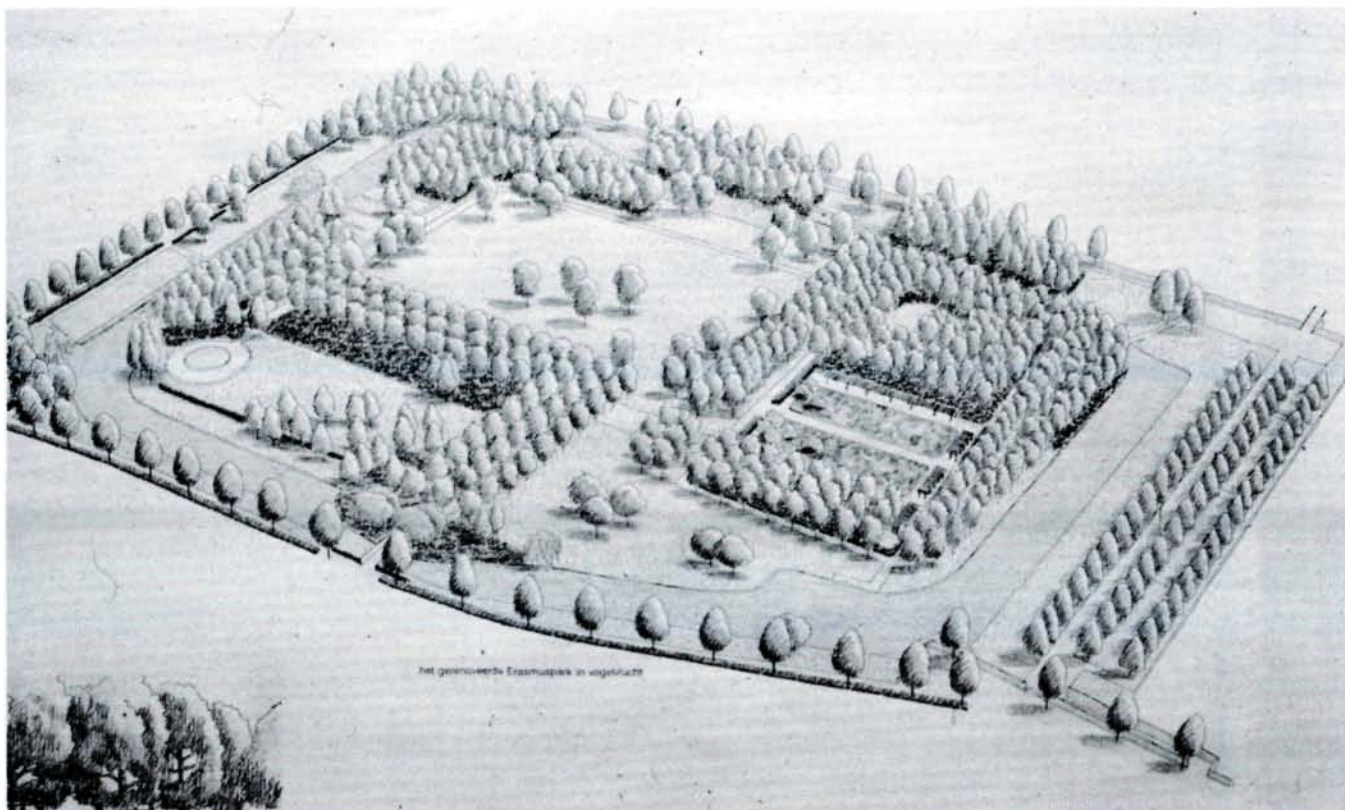
In het kader van de renovatie werd een beheerplan gemaakt, tegelijk met het renovatieplan, door hetzelfde team. Dit beheerplan bevatte vijf hoofdzaken:

- toezicht en handhaving organiseren: surveillance door stadswachten gecombineerd met inzet van politie en milieupolitie;
- spelregels voor het dagelijkse gebruik: regels voor honden[bezitters], voor [niet] fietsen in het park;

voorafgaand aan de renovatie.

Het renovatieplan in vogelvluchtperspectief.

- voorkomen van problemen door middel van fysieke maatregelen; hekken om het park 's nachts af te sluiten, fietssluis, hekje en hondenrooster rond speelplaats;
- benoeming van beheercategorieën en ambitieniveau voor beheer per onderdeel, kostenraming onderhoud;
- verhoging van het beheer- en onderhoudsbudget, zodanig dat in de renovatie aangebrachte verbeteringen ook kunnen worden onderhouden.

Uitgangspunt was dat een gemiddelde vierkante meter in het park evenveel (of minder) mag kosten in onderhoud als een gemiddelde vierkante meter groen in de omringende wijken. Dit levert een behoorlijk onderhoudsbudget op, waarvan een op niveau heringericht park goed kan worden onderhouden.

Veel van de genoemde maatregelen werden al tijdens de renovatie ingevoerd. Een aantal worden in het vervolg toegelicht.

Toezicht en handhaving

Vooraf vanwege de toenemende problemen met drugsdealers en druggebruikers was het in de zomer van 1990 noodzakelijk snel

mooi e

in te grijpen. De politie (van wijkbureau A) nam zelf het initiatief voor een speciale actie met extra surveillance en arrestaties omdat zij een ongewenste verplaatsing van drugshandel naar het park hadden geconstateerd. Om beter overzicht op de drugshandel te houden, verzocht de politie alle bosschages op te ruimen, wat uiteraard niet kon. Er werd een oplossing gevonden in surveillance door zogenaamde stadswachten; dit zijn toezichthouders zonder opsporingsbevoegdheid. Via een mobilofoon staan zij in contact met meldkamer en politie. De aanwezigheid van deze stadswachten had ook een duidelijk positief effect op de sfeer in het park. Wel leverden het optreden tegen fietsers in het park vooral in het begin de nodige commotie op. Ook het aanstellen van een vaste onderhoudsploeg in het park werkte positief. Zowel toezichthouders als onderhoudspersoneel kan pauzeren in het multifunctionele parkgebouwtje, waarin ook het openbare toilet en een publieksruimte zijn opgenomen.

Het logische complement van toezicht overdag is afsluiting 's nachts. Om te voorkomen dat na het invallen van het duister de

overlast opnieuw naar het park zou verhuizen werd hekken op de drie toegangsbruggen geplaatst die 's avonds in de schemering werden afgesloten en 's morgens vroeg weer geopend. Binnen enkele maanden was de drugsoverlast verdwenen evenals de 'slapers' in de bosjes, dankzij wijkbureau A en tot grote tevredenheid van de vaste parkbezoekers. Met deze maatregelen namen ook de vernielingen in het park af. De hekken op de bruggen maakte het bovendien mogelijk tijdens de renovatie het park tijdelijk af te sluiten.

Spelregels

Voor twee groepen parkbezoekers waren speciale spelregels nodig: hondenbezitters en fietsers. Hondenbezitters behoren tot de trouwste parkbezoekers, komen vaak meerdere malen per dag, ook 's avonds en zijn daarom een belangrijke schakel in de sociale veiligheid. Om het hun makkelijker te maken werd de buitenrand, buitenom de ringvaart van het park aangewezen als plaats waar honden los mogen lopen en

waar ze hun behoefte kunnen doen in het (speciaal wat langer gehouden) gras. De buitenrand werd bij de renovatie zodanig ingericht met hagen, hekjes en hondenroosters dat de loslopende honden niet plotseling de weg op kunnen lopen. Langs het water is een speciale hondenbadplaats ingericht waar honden makkelijk in en uit het schone water kunnen klimmen en waar de baasjes kunnen zitten. Zo ontstond een riante 'hondenwandeling' rondom het park, met uitzicht en bankjes en speciale voorzieningen voor de hond. De meeste hondenbezitters maken dankbaar gebruik van deze wandeling.

In het park binnen de ringvaart moeten de honden 's zomers aangelijnd en zijn de speelvelden en speelplaatsen helemaal verboden voor honden. Er heerst een opruimplicht voor hondenpoep. Ook deze regeling wordt redelijk goed nageleefd. Soms wordt er opgetreden tegen hardnekkige overtreders van de regels.

(Brom)fietsen op voetpaden is in alle Amsterdamse parken een probleem. Na ver-

Het nieuwe beheergebouwtje met pauzeruimte beheerders, openbaar toilet en publieksruimte.

n veilig

toegangsbruggen zijn poorten geplaatst die het park binnen de ringvaart 's nachts afsluiten.

loop van tijd ontwikkelt dit fietsen zich tot een soort gewoonterecht waarna voetgangers van het pad gereden worden door bellende en scheldende (brom)fietsers. Vooral voor ouderen, kinderen en hondenbezitters is dit een irritante en gevaarlijke situatie. Ook tegen deze groep werd en wordt af en toe opgetreden. Door middel van borden, en door het regelmatig herplaatsen van gesloopte of bekladde borden, door middel van fietssluisen en handhaving is het probleem redelijk onder controle.

Discussie: parkconcept en veiligheid

Rond veiligheid in het Erasmuspark is een soms felle discussie gevoerd. Achteraf is te zien dat daaraan twee heel verschillende zienswijzen op het fenomeen 'park' ten grondslag liggen.

Enerzijds is er de zienswijze 'Park = natuur en vrijheid'. In deze visie zijn parken de plaatsen waar de sociale controle minder is en waar meer kan dan elders. 'Park' verwijst naar 'vrije natuur' en naar 'natuurlijk vrij'; een plek om je eigen gang te gaan. Het is strijdig met dit idee van 'park' er een hek omheen te plaatsen en regels vast te stellen. Onveiligheid hoort bij het park en is eigenlijk ook wel spannend en als het uit de hand loopt dan ga je toch naar een ander park! Het zijn vooral zelfredzamen (Westerse mensen, vooral mannen, goede opleiding, tussen de 18 en 48 jaar) die deze mening toegedaan zijn en vooral deze groep met deze mening is sterk vertegenwoordigd in een gemiddeld Amsterdams stadsdeelbestuur.

Anderzijds is er de zienswijze 'Park = een veilige (speel)tuin'. Deze zienswijze is gebaseerd op de dagelijkse realiteit van een bestaan in de grote stad met weinig geld en weinig toekomst. In deze zienswijze is het park een plek zonder de problemen en frustraties van alledag, een veilige plek voor de kinderen om te spelen, te wandelen of in de zon te zitten. In deze zienswijze is het essentieel dat iedereen zich iets inperkt, zodat het voor iedereen leuk blijft. Omdat men kwetsbaar is, is veiligheid een groot goed: als het onveilig wordt, moet men een belangrijk stuk van het dagelijks leven inleveren. Het zijn vooral ouderen, ouders van gezinnen met kinderen, niet-mo-

biele mensen met weinig geld en weinig opleiding die zo tegen het park aankijken. Deze groep is niet vertegenwoordigd in het ambtenarenapparaat en ook niet in het stadsdeelbestuur.

Gezien het formaat van het park, de ligging in de stad, en de sociaal-economische situatie in de wijken rond het Erasmuspark ligt het voor de hand de tweede visie als uitgangspunt te nemen voor inrichting en beheer van het park. Zo is het uiteindelijk ook gegaan. Vanwege de specifieke personele samenstelling van stadsdeelorganisatie en stadsdeelbestuur, wordt vooral de eerste zienswijze gehuldigd. Dit verklaart de hardnekkigheid van de discussies, die nog steeds voortduren.

Besluit

Uit meningspeilingen bleek dat de maatregelen zoals toezicht overdag, afsluiting 's nachts en weren van fietsers op voetpaden door parkbezoekers en omwonenden positief werden gewaardeerd. Mensen komen dagelijks in het park vertellen, dat de sfeer na alle maatregelen aanmerkelijk verbeterd is.

In het Erasmuspark is een geslaagde poging gedaan om het park zelf, sfeer en gebruik en het beheer tegelijkertijd op een hoger plan te brengen. Het stadsdeel heeft haar nek uitgestoken en daarom is er nu een goed functionerend park met een voor Amsterdam buitengewone rijkdom aan gebruiksmogelijkheden. Maar het was een lastige klus; vooral het beheer en toezicht blijken nog moeilijker te organiseren en te financieren dan de renovatie. Het stadsdeel doet haar best, maar het moment om tevreden achterover te leunen is nog lang niet aangebroken. In het politieke milieu van een gemeente of stadsdeel blijkt het meerjarig op peil houden van parkbeheer op een goed niveau, buitengewoon moeilijk. Succes betekent 'geen problemen' en dat betekent weer geen of minder (beheer)geld.

Voor het goed functioneren van stadsparken is actief en integraal beheer op het gebied van inrichting en veiligheid noodzakelijk; inrichting op peil brengen, spelregels opstellen, toezicht houden. Dit geldt vooral in drukke en veelkleurige stadswijken met een multiculturele bevolking. Het is een voorwaarde voor een leefbare stad. ✓

Buitenom het park is een rondwandeling gemaakt, waar honden los mogen lopen. Hagen, hekjes en roosters voorkomen dat honden op de weg komen.

Voor de kwetsbaren moet het park een veilige (speel)tuin zijn.

De bij viervoeters populaire hondenbadplaats, speciaal aangelegd in het schone water van de Erasmusgracht.

De gereedschap sociaal veilig on

SOCIAAL VEILIG ONTWERPEN IS HET ONTWERPEN VAN EEN GEBIED OP ZODANIGE WIJZE, DAT HET GEBIED IN DE TOEKOMST ZO SOCIAAL VEILIG MOGELIJK WORDT. SOCIAAL VEILIG BETEKENT AAN DE ENE KANT DAT DELICTEN WORDEN VOORKOMEN EN AAN DE ANDERE KANT DAT MENSEN ZICH VEILIG VOELEN. VEEL ONDERZOEK IS GEDAAN NAAR DE FACTOREN DIE VAN INVLOED ZIJN OP DE SOCIALE VEILIGHEID VAN EEN GEBIED. ZEKER GEVOELEN VAN (ON)VEILIGHEID ZIJN ECHTER TOCH ZEER MOEILIJK TE VOORSPELLEN. DAT KOMT DOOR DAT VEILIGHEID DOOR IEDEREEN ANDERS WORDT ERVAREN.

Deze ervaring heeft te maken met zeer uiteenlopende bewuste en onbewuste onveiligheidsgevoelens, die afhankelijk zijn van bijvoorbeeld weerbaarheid en seks van de persoon, ervaringen met criminaliteit/slachtofferschap, berichtgeving in de media (iemand die de Telegraaf leest heeft een ander besef van veiligheid dan iemand die de NRC leest) en omgevingsfactoren (beheer en aantrekkelijkheid van de omgeving). De subjectieve onveiligheid betekent in onze westerse samenleving dat tachtig tot negentig procent scharniert op een hellend vlak tussen paranoia en naïviteit.

Voor de geschiedenis van sociaal veilig ontwerpen hoeven we in Nederland maar terug te gaan naar de jaren negentig. Toen schreven Van der Voordt en Van Wegen in Delft hun proefschrift over sociaal veilig ontwerpen [1]. De criteria die zij destijds opvoerden, zijn door DSP-groep door voortschrijdend inzicht teruggebracht tot vier overkoepelende criteria:

- zichtbaarheid (sociale ogen, zichtlijnen, oriëntatie, verlichting);
- toegankelijkheid (bereikbaarheid, vluchtwegen, surveilleerbaarheid);
- attractiviteit (uitstraling, schoon en heel houden) en mijn en dijn (zonering, wie is waarvoor verantwoordelijk, betrokkenheid).

Daarnaast is het belangrijk om de toetsingsreeks context-ontwerp-beheer-handhaving

te hanteren. Hierdoor wordt het ontwerp van het plangebied door middel van een parachutesprong in relatie gebracht met het grotere gebied waar het in ligt: de context. Verder wordt ook gekeken naar de wijze waarop het plangebied na realisatie beheerd zal worden en hoe de veiligheid gehandhaafd kan worden. Zo komen de risico's van stedenbouwkundig niveau tot het hang een sluitwerk in beeld.

Sociaal veilig ontwerpen richt zich op de verschillende ontwerpvakgebieden landschapsarchitectuur, stedenbouw, architectuur en binnenhuisarchitectuur en industriële vormgeving (in de openbare ruimte). Het bestaan van adviseurs die op al deze terreinen inzetbaar zijn, is noodzakelijk gebleken, omdat ontwerpers de afgelopen decennia veiligheid, leefbaarheid en geborgenheid hebben laten liggen, terwijl dit aspecten zijn die wel degelijk tot hun domein zouden moeten behoren. In Engeland en Amerika heet sociaal veilig ontwerpen dan ook Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) en Designing Out Crime. De Europese vereniging die zich hierop richt heet EDOCA (European Design Out Crime Association (www.e-doca.net)).

Instrumenten voor sociaal veilig ontwerpen

De gebouwde omgeving pleegt zelf geen criminaliteit, maar een gebouwde omgeving

Tobias Woldendorp (1956) is senior adviseur sociaal veilig ontwerpen bij DSP-groep, heeft RHSTL (Boskoop) en Academie van Bouwkunst gestudeerd (Amsterdam) en is docent landschapsarchitectuur aan de Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem. Nicole Smits (1976) is onderzoeker en adviseur sociaal veilig ontwerpen en gediplomeerd Bouwplanadviseur volgens het Politiekeurmerk Veilig Wonen® bij DSP-groep. Zij heeft Planologie gestudeerd in Nijmegen.

s kist voor twerpen

kan de gelegenheid geven voor het plegen van delicten en aanleiding geven tot onveiligheidsgevoelens.

Op het gebied van de ruimtelijke ordening zijn het afgelopen decennium de nodige instrumenten ontwikkeld om sociale veiligheid te verankeren in bouwplannen: van Nota van Uitgangspunten (NvU) via Stedenbouwkundige programma's van Eisen (SPvE) en Masterplannen Openbare ruimte tot Definitief Ontwerp (DO). Het bureau (DSP-groep) heeft aan de wieg gestaan van verschillende instrumenten die landelijk toegepast worden. In dit artikel wordt nader ingegaan op het Politiekeurmerk Veilig Wonen® en de Veiligheidseffectrapportage.

Politiekeurmerk Veilig Wonen®

In het midden van de jaren negentig van de vorige eeuw is er hard aan gewerkt om de taal van de ruimtelijke ordening en bouwplanadviseurs van politie bij elkaar te brengen. Daartoe zijn de eerder genoemde criteria van Van Voordt en Van Wegen gekoppeld aan ontwerp patronen op verschillende schaalniveau. Hiervoor heeft Christopher Alexanders 'a pattern language' als inspiratiebron gediend. Zo zijn basis- en aanvullende eisen voor een kleine zestig ontwerp patronen opgesteld, van stedenbouwkundig niveau tot aan de sloten op de deur. Het handboek werd aan het begin nog als een irritante blok aan het been gezien, maar thans wordt het ook wel als een uitdaging gezien. Dat moet ook wel als een projectontwikkelaar het handboek op tafel legt en tegen stedenbouwkundigen en ontwerpers openbare ruimte zegt "... zo en dit is het programma van eisen."

De Veiligheidseffectrapportage

Naar analogie van de MER is er in het tweede deel van de jaren negentig gewerkt aan het ontwikkelen van de VER. Zo'n Veiligheidsrapportage legt naast sociale veiligheid andere veiligheidsaspecten van grote bouwplannen of herstructureringsplannen bloot: externe veiligheid, brandveiligheid, verkeers-

veiligheid en calamiteiten in de openbare ruimte. De bedoeling is dat er in een redelijk korte omlooptijd een vijftal modules wordt doorlopen:

- opstellen startdocument (en bestuurlijk vastleggen);
- risicoanalyse/veiligheidsscan;
- aanreiken alternatieven waaronder het meest veilig alternatief;
- het geven van aanbevelingen/maatregelen ter verbeteren;
- implementatie/bewaken van de maatregelen.

De werkvorm is een werkgroep, die bestaat uit vertegenwoordigers van nood- en hulpdiensten, die pro-actief kunnen meedenken, vertegenwoordigers van bewonerscomités en andere vanuit het maatschappelijk overleg en veiligheidsexperts. Voorzitter dient de projectmanager van het strategisch plan te zijn. Dit om de tijdsduur te bewaken, borging in het planproces te toetsen alsmede de relatie met andere deelstudies niet uit het oog te verliezen. Er zijn verschillende tijdstippen mogelijk om een VER in te zetten. Het meest geëigende moment om te bezien welke van een aantal varianten het meest veilig uit de verf komt is in een fase dat de locatiekeuze van een bouwplan nog verschillende opties biedt en dan de meeste fundamentele keuzen nog open staan. Maar meestal wordt de locatie eerst al gekozen en wordt een VER toegepast om te komen tot de meest veilige inrichting op die locatie: de inrichtingsVER.

Quickscan

Als er bij bestuurders angst heerst dat de VER teveel een hindermacht gaat vormen (omdat er bijvoorbeeld nieuwe gremia ontstaan waar veiligheidsexpertise een planproces frustreert) kan er worden gekozen om een aantal modules te volgen. Bij projecten, waarbij alleen sociale veiligheid bestudeerd moet worden en andere veiligheidsaspecten nauwelijks terzake doen, kan een zogenaamde Quick scan uitgevoerd worden. Deze kan

Toetsingscriteria aan de hand van metrostations (foto's: Tobias Woldendorp)

*Zichtbaarheid:
daglichttoetreding
en contact met
maaiveld bij halte
Parkweg op de
Calandlijn
(Schiedam).*

*Attractiviteit: fraaie
materialen, ijle
constructies en
weinig objecten bij
halte Vijfsluizen.
Calandlijn
(Schiedam).*

*Toegankelijkheid:
roltrap kan twee
kanten opdraaien
bij calamiteiten bij
halte Vijfsluizen
Calandlijn
(Schiedam).*

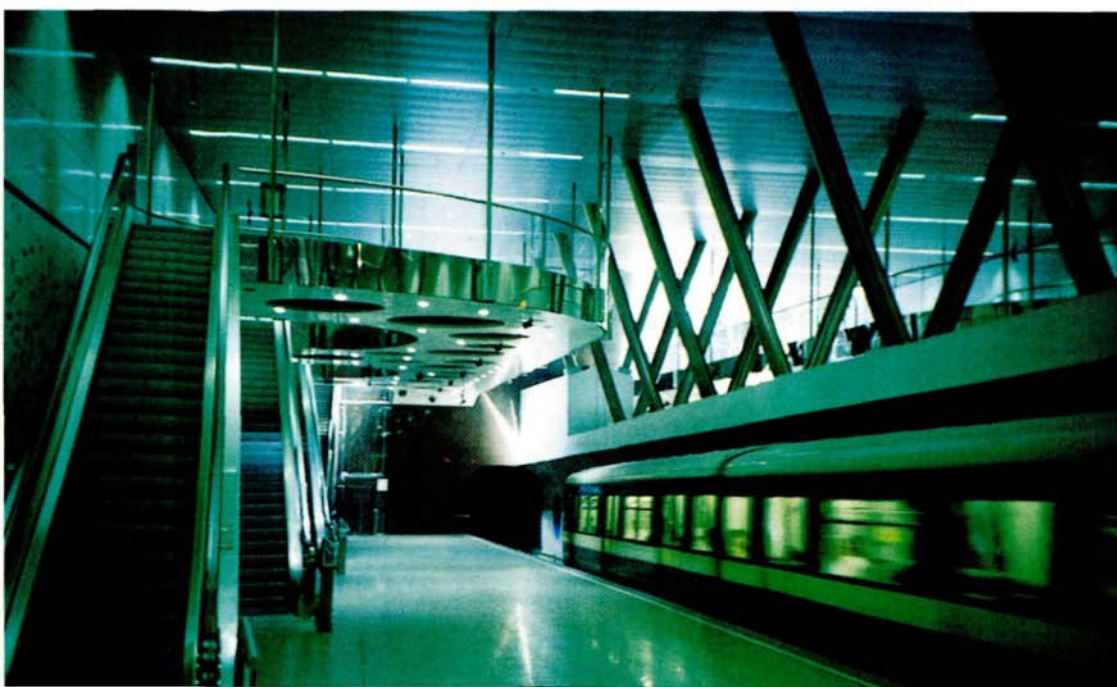

*Zichtbaarheid:
sociale ogen door
woningen op een
halte op de
Calandlijn
(Schiedam).*

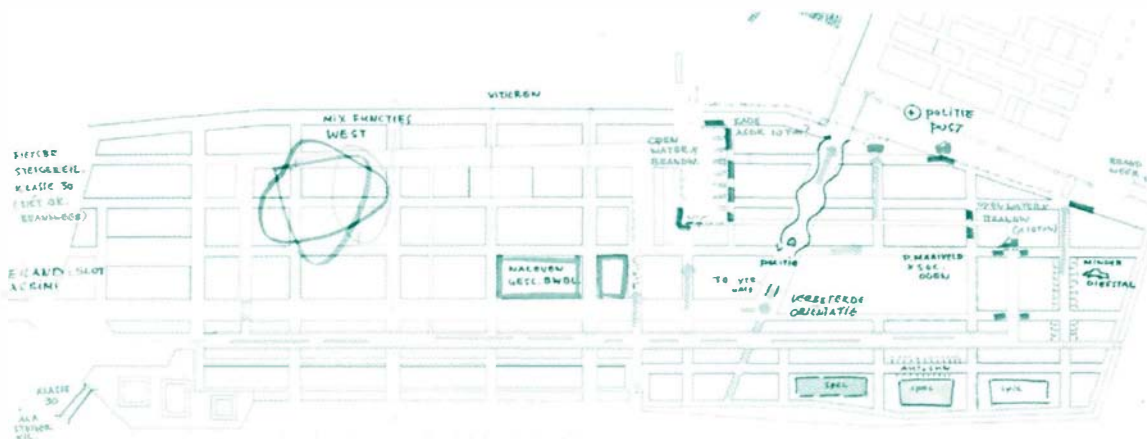
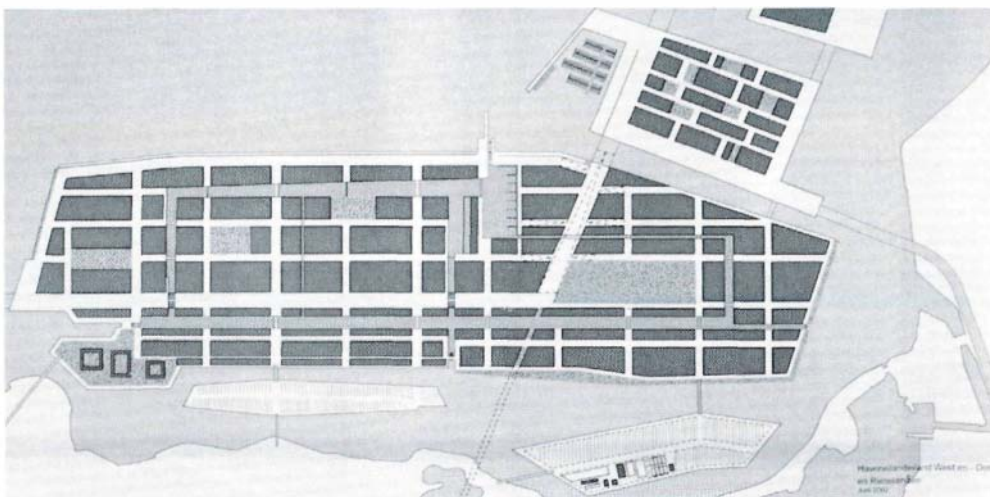
*Markering:
Electronic ticketing;
duidelijkheid wie
waar wel en niet
mag komen bij
halte Vijfsluizen op
de Calandlijn
(Schiedam).*

*Attractiviteit en
goede zichtbaarheid:
gelijkmatige
lichtniveaus en
goede overzichtelijke
ruimten Halte
Wilhelminapier/-
Kop van Zuid
(Rotterdam).*

Quickscan Haveneiland oost (IJburg) te Amsterdam

Plattegrond van
Haveneiland oost
(bron: dRO Amsterdam).

Sterke punten SPvE
haveneiland oost
(illustratie:
DSP-groep).

① **STERKE PUNTEN HAVENEILAND & HAVENEILAND OOST**
VEILIGHEIDSOPTIEK WEST

0 100 200 METER
PLAN 107 50 (Nieuwmarkt)

D.S.P.-GROEP SEP 02

bestaan uit het analyseren van de status qua, het bestuderen van de stedenbouwkundige plannen /openbare ruimte plannen en het geven van aanbevelingen.

Kids & Space

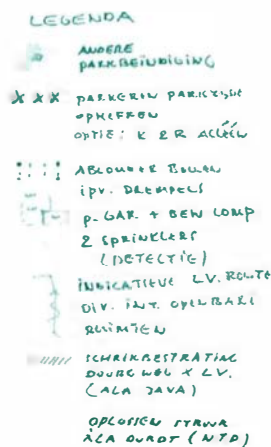
Om (probleem)jongeren bij ruimtelijke orderingsprocessen te betrekken en hen als het ware tot ambassadeur van het publiek domein te maken is het instrument Kids & Space ontwikkeld.

Behalve om mee te denken over wat ze willen in de openbare ruimte worden jongeren ook ingezet om een keuze te maken uit de objecten die ze willen in de openbare ruimte en waar dit moet zijn (net als in de grote mensenwereld moeten ze keuzes maken). Zij verdedigen dit naar andere maatschappelijke

betrokkenen toe en bouwen een maquette met hun openbare ruimte en de objecten die ze daarin willen plaatsen.

Gemeentelijke advisering op maat

In de gemeente Apeldoorn zijn twee medewerkers van het bureau wekelijks een aantal dagdelen aanwezig om het veiligheidsaspect in het gemeentelijk denken in te bedden. Zij begeleiden de bouwplannen aan de hand van landelijke instrumenten, zoals het Politiekeurmerk en het Keurmerk Veilig Ondernemen. Daarnaast worden, om Apeldoorn zelf slagvaardig te maken, handleidingen voor specifieke thema's binnen de gemeente ontwikkeld. Zo zijn eerder de Veiligheidshandleiding openbare ruimte Apeldoorn en de Veiligheidshandleiding scholen Apeldoorn

V.R.
X TUETS

③ AANBEVELINGEN STEDENBOUWK. PLAN HAVENEIL. OOST
VANUIT VEILIGHEIDSOPTIEK RIETVELD

D.S.P GROUP SEPT
02

Aanbevelingen
nadere uitwerking
Haveneiland Oost
(illustratie:
DSP-groep).

② VEILIGHEIDS RISICO'S HAVENEILAND OOST
RIETEILAND

D.SP. GROEP SEPT
02

Dat deze instrumenten hun nut bewezen hebben in de praktijk (of liever: hun licht vooruit werpen, omdat het meeste nog gerealiseerd moet worden) kan aan de hand van twee praktijkvoorbeelden toegelicht worden. Daartoe wordt een VER besproken (deelgebied Gershwin op de Zuidas in Amsterdam).

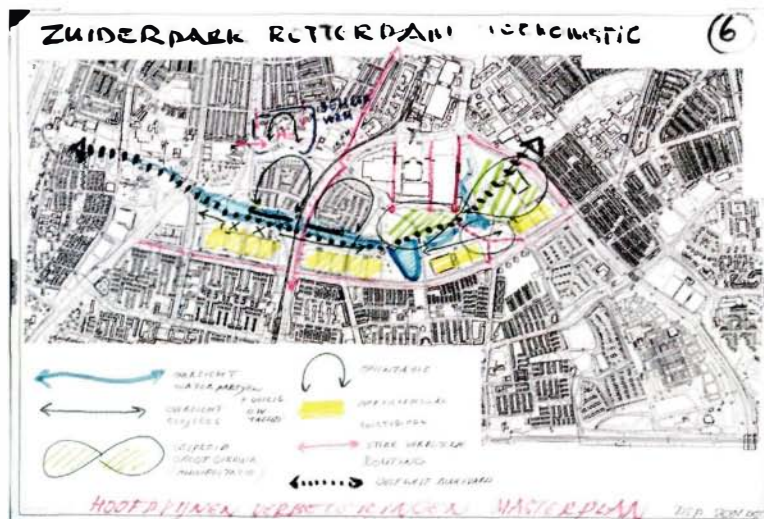
Quickscan van het masterplan Zuiderpark te Rotterdam

Gelegenheidsstructuur huidige situatie in de avonden (illustratie: DSP-groep).

Analyse verlichting (illustratie: DSP-groep).

Sterke punten masterplan (illustratie: DSP-groep).

Verbeteraanbevelingen voor uitwerkingsplannen masterplan (illustratie: DSP-groep).

alsmede de Quick scan van het Masterplan Zuiderpark in Rotterdam.

De VER voor Gershwin op de Zuidas

Twee dagen na de aanvallen van Al-Qaeda op New York en Washington zat de projectmanager van dit plandeel waar veel hoogbouw in geprojecteerd is, de tweede VER-werkgroepvergadering voor. Door bij het agendapunt mededelingen de betrokken bewoners uit Amsterdam Zuidoost en Buitenveldert stoom te laten afblazen en oorlogsherinneringen te laten ventileren kon daarna de werkvergadering gewoon verder, want "...dat er hoog moest worden gebouwd op de

Zuidas stond als een paal boven water. Het ging bij de plannen van Gershwin vooral om de hiaten op het gebied van sociale veiligheid, alsmede om enkele punten op het gebied van brandveiligheid. Gershwin laat zich duiden als een strook stadsblokken, tussen de centrale as van de Zuidas (Mahlerlaan) en de Buitenvelderstelaan. In het midden loopt de verkeersvrije Gershwinlaan. Haaks daarop zijn kleine insteekstraten, die toegangen vormen naar ondergrondse/of inpandige parkeergarages. Het hart van het plangebied wordt gevormd door de Amsterdam Arch, een multifunctioneel gebouw met hotel en kunstvoorzieningen, georganiseerd aan een zwevend bordes aan een waterplein. In een

groot deel van de stadsblokken, die een hoogte van maximaal honderd meter hebben (in verband met de aanliegroute van Schiphol) wordt gewoond. Soms zijn er op begane grond kantoren en voorzieningen.

Ten opzichte van de bestaande plannen in het SpvE (opgesteld door de Dienst Ruimtelijke Ordening van de gemeente Amsterdam onder supervisie van Pi de Bruyn) zijn bij de Quick scan de risico's van de stedenbouwkundigen geanalyseerd en zijn de verbeteringen in een werkgroep met politie, brandweer, beheerders en vertegenwoordigers vanuit het maatschappelijk veld voorgesproken. Hieronder staan enkele adviezen, die door de ontwerpers bij nadere uitwerking zullen worden meegewogen:

- Langzaamverkeersroutes worden in de avonduren gebundeld langs de verlengde Minerva as en over de Gerswinlaan, in het zicht van woningen op begane grond/halve verdiepingen naar twee belangrijke doorsteken naar Buitenveldert geleid;
- Minder voor de hand liggende routes, die overdag prima functioneren zouden 's avonds minder moeten worden aange-licht. Bij de halfgesloten bouwblokken zouden erscheidingen in de architectuur moeten worden ontworpen. Alleen dan is door zonering duidelijk waar de aanwezigheid van anderen dan bewoners wel of niet gewenst is;
- Het opgetilde, op het zuiden gelegen dek boven het waterplein, is overdag een aanwinst voor het centrale deel Zuidas, al moet worden opgepast dat er niet teveel concurrerende ruimten optreden. Daardoor zouden meerdere plekken ontstaan, die het n t niet hebben. In de avonduren zou het dek moeten worden afgesloten, zodat een overzichtelijke afwerking van langzaamverkeerstromen op maaiveld geëntameerd wordt;
- De smalle noord-zuid lopende straten moeten op één niveau liggen om laders en lossers ongehinderd hun draaicirkel te kunnen maken. Voor de uitstraling dienen inritten

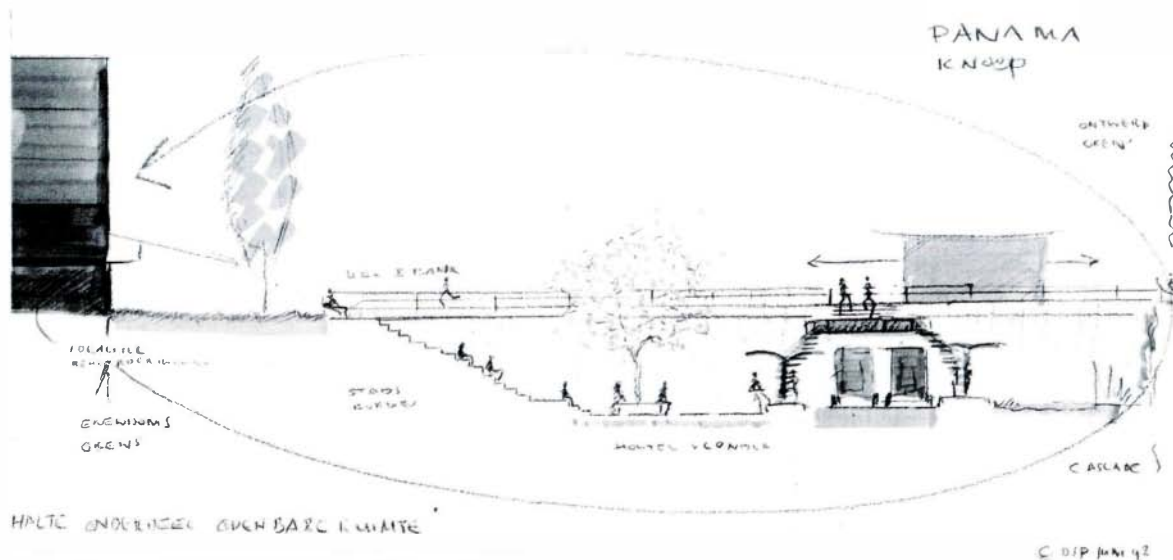
van parkeergarages en truckdocks niet tegenover elkaar te liggen, doch alternerend in het straatbeeld te worden opgenomen;

- Neem woningen op in de eerste twee lagen, die dan bijvoorbeeld rondom het hele blok alzijdig verspreid voorkomen (horizontale compartimentering). Daarnaast is het wenselijk om ook verticaal te compartimenteren. Dat wil zeggen dat er in de blokken die vooral voorzieningen en werkruimten op maaiveld hebben zo nu en dan woningen verticaal geclusterd zijn. Door dit principe zijn gebundelde entrees van woningen te ontsluiten, die kleine buurtjes vormen. Dit soort ontsluitingsprincipes kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan stukken plint, die een minder gunstige uitstraling vertonen.

Bij de inspraakavond van het SpvE, waar ook de VER ter inzage lag, was het opvallend hoe weinig notoire insprekers de planvorming traineerden. Een belangrijke doch voorzichtige conclusie is, dat door veiligheid in het ontwerpproces in tijd naar voren te halen er een aantal angels vroegtijdig uitgehaald worden. Het was in ieder geval opvallend hoe eensgezind de partijen waren. En dan gaat het over de Zuidas: een complexe metropolitane omgeving.

*Kids & Space jongeren:
bouwen aan een jongeren
stedenbouwkundige
programma van elsen
(Polderweggebied
Amsterdam Oost).*

Schetsjes voor de architect (IJTram te Amsterdam).

Quick Scan Zuiderpark Rotterdam

In het voorjaar van 2001 was het concept van het Masterplan voor het Zuiderpark gereed. Dit park uit 1952 werd ontworpen door J.G.M.C. Hanekroot en had aan het begin van het nieuwe millennium dringend behoefte aan een facelift. Dat dit meer dan een cosmetische behandeling moest worden, was duidelijk. Het 225 hectare grote park, dat op de zuidoever van de Maas de deelgemeente Charlois met AHOY en Zuidplein scheidt van Zuidwijk en Pendrecht wordt slecht gebruikt, omdat het eigenlijk op zijn hardst gezegd op te vatten is als een verzameling hondenuitlooppaden. Met een iets genuanceerde blik wordt het een keten van buurtparken, die grenzen aan groene semi-openbare voorzieningen als sportvelden en volkstuinten. Het park wordt doorsneden en ingesnoerd door infrastructuur. Een centraal stadspark voor het zich sterk ontwikkelende Zuid wilde het spontaan maar nooit worden. Vandaar het nieuwe Masterplan, opgesteld door landschapsarchitecten van de centrale stad (DS+V). Dat plan voorziet in een oost-westwaarts lopende speels ontworpen boulevard, die een aantal hoofdmomenten in het park verbindt. De sportvelden worden in aantal teruggebracht en dubbelgebruik wordt in het kader van IPSV gestimuleerd. Het aantal wandelroutes door het park wordt teruggebracht. Aan de randen van Charlois vindt sportieve vernieuwing plaats.

Doordat bestuurlijke accordatie ontbrak bij dit project is er geen sprake van een VER, maar van een Quick scan. Daarom ook een ander aanpak: geen werkgroep, die samen staat voor het eindproduct, maar een presentatie van de bevindingen uit schouwen, interview en een analyse van het Masterplan door DSP-groep. Die bevindingen zijn twee

keer getoetst aan werkgroepen van geheel verschillende signatuur, te weten één met politie, brandweer (pro-actie) en parkwachten en een tweede met ontwerpers, ecologen en beheerders (werktekeningen zie afbeeldingen). Enkele suggesties ter verbetering staan hieronder:

- Van boulevard naar 'loop'. Er wordt geadviseerd door het hele park een rondgang te maken, zodat wandelaars en skaters worden aangetrokken. Dat maakt het tevens eenvoudig om de oorspronkelijke hondenuitlooppaden uit te breiden;
- Een genuanceerder omgang met ecologisch te beheren zones: er is duidelijk een spanningsboog voelbaar tussen ecologie en sociale veiligheid. Vaak vinden bewoners en passanten een route die ecologisch beheerd wordt er 'rommelig en onverzorgd uitzien', mede omdat er makkelijk afval in wordt weggegooid. Hierdoor treedt eenvoudig vermijdingsgedrag op. Ervaring (onder andere bij recent onderzoek in Leiden-Noord) heeft geleerd dat het mensen vaak niet opvalt of er brandnetels of aangeplante parkbeplanting staat, maar dat zwerfafval mensen wel opvalt en stoort ("Dat bierblikje ligt er al vier weken, doet de gemeente nou nooit wat?"). Koppel juist natuurvriendelijk beheerde zones met een superplus pakket aan beheermaatregelen om zwerfvuil tegen te gaan. Eén keer in de maand natuurlijk groenbeheer wordt idealiter uitgebreid met vier keer in de maand vuilprikken;
- Om het aantal auto-inbraken zo laag mogelijk te houden, dienen parkeerterreinen bij de sportverenigingen op het terrein van de sportclub in het zicht van kantine en velden te liggen;

Discussie over d van het groen

OP 21 EN 22 MEI IS ER IN NIJMEGEN EEN CONFERENTIE OVER DE 'KWALITEIT VAN HET GROEN'. AAN DE ORDE KOMEN VRAGEN ALS: WAT BEPAALT DE KWALITEIT VAN HET GROEN, WIE BEPAALT DIE KWALITEIT EN HOE BEPAAL JE DIE KWALITEIT? DE CONFERENTIE WORDT GEORGANISEERD DOOR DE VAKGROEP GROEN, NATUUR EN LANDSCHAP (GNL), EEN ZELFSTURENDE ORGANISATIE BINNEN DE VERENIGING STADSWERK NEDERLAND.

Het is al weer enige tijd geleden dat de groen-deskundige in de gemeente alleen bepaalde wat er met het groen gebeurde in de stad of het dorp waar hij verantwoordelijk voor het groen was. Politiek en publiek hebben een grote rol gekregen in het vaststellen van de ruimtelijke ordening en daarmee het groen in Nederland. De vakdeskundige opereert veel meer vanuit een visie, hij levert de basis van de plannen, werkt bottom-up en niet langer top-down.

Het is geen wonder dat juist de groene specialisten verenigd in de vakgroep GNL het hoog tijd vinden de zaken eens op een rij te zetten. De leden, managers, adviseurs, ontwerpers, beleidsmakers en uitvoerenden, hebben een open oor en oog voor de noodzaak om binnen de gemeenten integraal samen te werken met de andere disciplines in de openbare ruimte. Maar wel ieder vanuit zijn eigen deskundigheid. Het is voor de deskundigen meer dan ooit nodig om de vraagkant naar groen duidelijk in beeld te krijgen. Die behoefte aan groen, inclusief de kwaliteitsaspecten ervan, zal centraal moeten gaan staan bij hun advisering. In de GNL-conferentie krijgen ze de kans deze behoefte aan groen en de kwaliteit ervan aan de orde te stellen. Met als sleutelwoorden: betrokkenheid en draagvlak, bij de planontwikkeling, in de ontwerpfase en bij het latere beheer.

Burgers moeten zich kunnen identificeren met hun stad, met hun wijk, kortom met

hun eigen woonomgeving. Pas als dat lukt, zijn ze echt betrokken en wordt er een draagvlak gecreëerd voor aanpassingen of veranderingen binnen die woonomgeving.

Op de eerste dag van de conferentie komt een groot aantal vragen aan bod. Wat bepaalt nu eigenlijk de identiteit van een gebied? En op welke manier kun je die identiteit richtinggevend laten zijn voor stad, dorp of wijk en de openbare ruimte erbinnen? En hoe moet je met de duidelijk gemaakte identiteit omgaan?

Waarom bezoeken allochtone medelanders zo weinig onze natuurgebieden? Wat zoeken zij en treffen zij aan in onze stadsparken? Hoe krijg je hun vraag in evenwicht met ons aanbod aan groen?

Na jarenlange bezuinigingen besluiten steeds meer gemeenten weer tot grotere onderhoudsbudgetten. Aspecten zoals 'schoon, heel en veilig' liggen hieraan dikwijls ten grondslag. Maar is er meer? Hebben dan wel krijgen burgers nieuwe invloed op de besteding van de verruimde onderhoudsgelden? En zo ja, leidt draagvlak dan gemakkelijk tot kwaliteit?

Hoe organiseer je kwaliteit in het groen? Meet je bereikte resultaten? En laat je die resultaten van invloed zijn op je optreden? Kan je als overheid optreden als een klantgerichte organisatie? En zo ja, hoe?

De inleidingen van de eerste dag krijgen hun vervolg op de tweede dag. In een aantal parallelsessies zullen de deelnemers zelf aan de

'Kwaliteit van het groen' is het thema van de GNL-conferentie op 21 en 22 mei 2003 in Nijmegen. Wat bepaalt de kwaliteit en wie bepaalt die kwaliteit? Hoe bepaal je die kwaliteit? De organisatie van deze conferentie is in handen van Antoon Kuhlmann, Gerda Hendriks en Jan Luijten.

e kwaliteit

slag moeten. Dukenburg, een stadsdeel uit de jaren zestig, zeventig met 25.000 inwoners, wordt tijdens deze workshops besproken. Nieuwe woningbouwopgaven (renovatie van bestaande woningen en verdichting met nieuwe woningen) zullen ongetwijfeld invloed gaan hebben op de openbare ruimte, met een 'zee aan groen' (zo'n honderd vierkante meter openbaar groen per inwoner). Welke identiteit heeft dit stadsdeel eigenlijk? Hoe speel je in op de wensen van bewoners, ook van de vele allochtonen. Wat zou prioriteit moeten krijgen bij het beheer van de openbare ruimte, gezien door de ogen van de bewoners?

De resultaten van deze workshops worden na afloop aangeboden aan de wijkwethouder en de stadsdeelmanager. Ook worden ze gepubliceerd in het vakblad Groen.

Deelnemers aan de conferentie krijgen tijdens de excursies en wandelingen door Nijmegen te zien hoe de identiteit van de oudste stad van Nederland doorwerkt in de openbare ruimte, in de parken en het groen. Iedere Nijmegenaar is trots op zijn stad als het gaat om bijvoorbeeld het Kronenburgerpark, de Hortus Arca-dië en het Goffertpark. Dit zijn voorbeelden van hoe betrokkenheid van inwoners heeft geleid tot onder andere échte participatie en beleevingskwaliteit.

Harry van Leeuwen
kwaliteitsmanager
BVQI

Jeroen Lauwerier
business Development
Manager BVQI

Jeroen Verberk
consultant Patagonia
Consultants bv

Hoe organiseer in het groen?

DE TWEE WOORDEN WAAR ALLES OM DRAAIT, ZIJN 'ORGANISEREN' EN 'KWALITEIT'. OVER DEZE TWEE KERNBEGRIPPEN ZAL TIJDENS DE GNL-CONFERENTIE UITVOERIG WORDEN GEDISCUSSIEERD.

De 'Dikke van Dale' geeft als omschrijving bij het woord kwaliteit: hoedanigheid, gesteldheid. Met andere woorden, het gaat blijkbaar om de toestand. De hoedanigheid van een product of dienst.

In deze definitie wordt heel duidelijk geen verband gelegd met het bijvoeglijk naamwoord 'hoge', dat vaak automatisch aan het begrip wordt toegevoegd. Men spreekt meestal van een 'hoge' kwaliteit van een product of dienst.

Het begrip kwaliteit refereert uitsluitend aan een toestand, een hoedanigheid, in algemene zin. Hieruit volgt direct, dat het blijkbaar niet noodzakelijk is altijd het 'beste' product te leveren of te produceren. Het gaat om de kwaliteit, zoals die door de klant, als onderdeel van een bepaalde doelgroep, wordt gewaardeerd en ervaren. Ondernemingen als bijvoorbeeld Lada, Wibra of Aldi, leveren eveneens kwaliteit door de behoefte van hun doelgroep te vervullen en hebben daarmee bestaansrecht. Dit blijkt niet in de laatste plaats uit het enorme fortuin, dat de familie Albrecht met haar onderneming heeft vergaard (Aldi = Albrechts Discount).

Nog een voorbeeld om de betekenis van het woord 'kwaliteit' te relativeren: Een product hoeft niet altijd een Ferrari te zijn. Een Ferrari is mooi om te zien en leuk om hard in te rijden, maar weinig praktisch om mee op vakantie te gaan met drie kinderen, een hond en een tent. Het gaat dus ook om het gebruiksdoel.

Discussie

Ook de overheid, met haar duale systeem, is continu met deze discussie over het begrip bezig. Het betreft dan echter vele verschillende diensten, die binnen één organisatie wor-

den geproduceerd. Aangezien per definitie een beperkt budget beschikbaar is en dus niet alle wensen van de burger realiseerbaar zijn, zal er moeten worden gekozen, welk kwaliteitsniveau men wil bereiken bij welke diensten. Willen we van ons onderwijssysteem een BMW maken en van ons buitenlandsbeleid een Lada, of omgekeerd?

Strategie

Na bovenstaande discussie, een discussie op strategisch niveau, volgt de uitvoering en komen we bij het tweede kernwoord in de titel: organiseren. Het is de uitvoering, die moet worden gestuurd en beheerst en daarvoor zijn kwaliteitsmanagementsystemen onmisbaar. Deze systemen zijn instrumenten, die worden gebruikt om de strategisch doelstellingen zo goed mogelijk te behalen met de ter beschikking staande middelen.

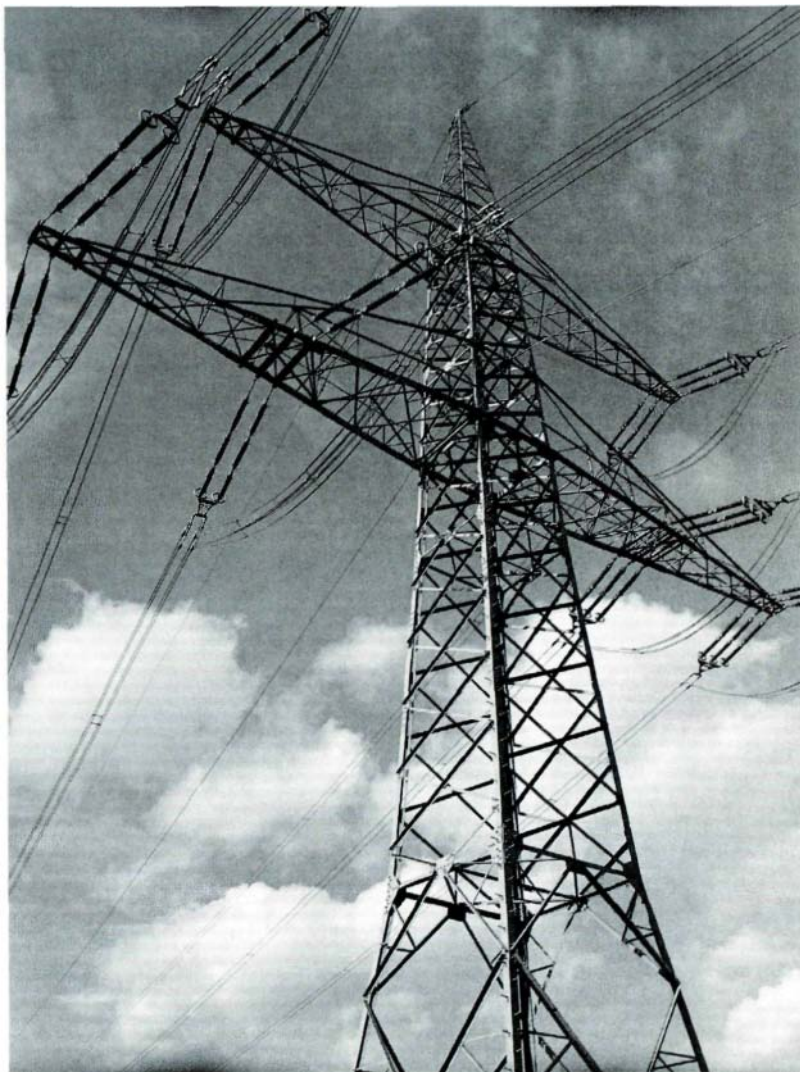
In een profit-organisatie is het eenvoudig vast te stellen op welk niveau de strategisch discussie plaatsvindt en wat het resultaat hiervan is. De top van de onderneming bepaalt dit namelijk. Deze top definieert ook de missie van de organisatie, zodat iedereen weet waarvoor men werkt.

Wat wil de burger?

Bij de overheid lijkt de strategiebepaling iets lastiger, omdat het er in een democratie om gaat zoveel mogelijk te voldoen aan de wensen van de burger. Maar, de leiding van een onderneming zal de strategiediscussie moeten voeren op een wijze, waarbij de wens van de klant centraal staat. Immers: geen afname, geen bestaansrecht. Daar is de parallel met de overheid ineens weer helder zichtbaar, omdat de overheid op dezelfde manier moet luisteren naar haar burgers. Bestuurders (politiek) en ambtenaren (specialisten) zullen

'Kwaliteit van het groen' is het thema van de GNL-conferentie op 21 en 22 mei 2003 in Nijmegen. Wat bepaalt de kwaliteit en wie bepaalt die kwaliteit? Hoe bepaal je die kwaliteit? - Harry van Leeuwen, Jeroen Lauwerier en Jeroen Verberk verzorgen één van de inleidingen.

je kwaliteit

Kwaliteit kan ook betekenen: de behoefte van de doelgroep vervullen. Soms levert een lucifer al voldoende kwaliteit en is er geen electriciteitsmast nodig.

moeten luisteren naar de 'klant', de burger, en een dialoog moeten aangaan om tot het juiste resultaat te komen. Het gaat er dus om de behoeften te bepalen. Wat zijn de eisen, wensen en verwachtingen van de diverse bevolkingsgroepen? Ook in de groenvoorziening gaat het crom, die dienst of dat product te produceren, dat door de burger wordt gewaardeerd en naar tevredenheid wordt afgenomen. Tenslotte betalen zij er voor, net als

de klanten van een onderneming.

Overigens wordt tijdens deze dialoog ook direct het spanningsveld tussen wenselijkheid en realiseerbaarheid helder. Maar ook daarvoor is de dialoog bedoeld.

Sturing en structurering

Elke organisatie heeft een vorm van sturing nodig; onafhankelijk van de profit of non-profit doelstelling. Welke strategie men ook

*Met een BMW
kun je hard rijden,
maar een Lada voldoet
ook aan bepaalde
kwaliteitseisen.*

kiest in de organisatie, er is altijd een vorm van sturing nodig om de uitvoering te realiseren. Die sturing is altijd gebaseerd op één of andere methodiek. Of dat nu een zelf ontwikkelde is, of één van de bestaande modellen, er is in elke organisatie altijd een formeel of informeel kwaliteitsmanagementsysteem aanwezig. Anders valt er tenslotte niets te managen. Het is daarom elke keer weer aardig uit monden van managers te horen, dat zij geen kwaliteitssysteem nodig hebben...

Met behulp van het kwaliteitsmanagementsysteem heeft men de mogelijkheid eerst de juiste hoedanigheid vast te stellen (de behoefte van de klant en de risico's voor de organisatie), waarna deze hoedanigheid vervolgens moet worden geleverd. Nadat er geproduceerd is, wordt gemeten of voldaan

wordt aan de vooraf gedefinieerde verwachtingen, en zo nodig wordt er bijgesteld. Dit is in het kort de regelkring, die ieder managementsysteem in zich heeft en die gebruikt wordt om bijvoorbeeld dat groen te realiseren, wat de burger wenst.

Modellen om kwaliteitsmanagementsystemen op te baseren zijn bijvoorbeeld ISO9001, ISO9004 of INK/EFQM. Dit zijn universeel toepasbare modellen, die een organisatie zelf nader kan invullen al naar gelang de specifieke situatie daarom vraagt. Voor het monitoren van de prestaties moeten vervolgens prestatie-indicatoren worden vastgesteld. Deze zijn op hun beurt ook weer in te delen overeenkomstig bijvoorbeeld het model Business Balanced Scorecard. Verder is het door de vergelijkbare structuur van de modellen

eenvoudig om ook bijvoorbeeld Arbo (OHSAS 18001) en milieuaspecten (ISO 14001) van de bedrijfsvoering toe te voegen aan het kwaliteitsmanagementsysteem. Hierdoor ontstaat één overzichtelijk, integraal systeem.

Hoe praktisch in te voeren?

Het inrichten van een kwaliteitsmanagementsysteem roept vaak nogal wat weerstand op. De eerste reactie is meestal: "Ik hoef geen dikke handboeken", of "We hebben al genoeg formulieren". Helaas gaat het merendeel van de organisaties in zowel het bedrijfsleven als bij de overheid verkeerd om met deze managementsystemen en ontstaan er inderdaad dikke handboeken en stapels formulieren. Organisaties, waar dergelijke reacties te horen zijn, hebben bijna per definitie een verkeerde aanpak gekozen. Men kan een systeem bouwen om te borgen dat er aan regeltjes wordt voldaan (reactief), of een systeem dat signalerend werkt, indien de afgesproken kwaliteitsprestaties niet worden geleverd (anticiperend).

Managementsystemen zijn bedoeld als sturingsinstrument: het dashboard van uw auto, de cockpit van een Boeing. Ze zitten vol instrumenten, waarmee de bestuurders kunnen anticiperen op hetgeen komen gaat. De bestuurders beoordelen voortdurend de risico's van wel of niet handelen, of nu of later. Als de instrumenten niet nauwkeurig zijn of ongeordend op het dashboard zijn gepositioneerd, wordt het lastig de samenhang tussen de meetwaarden snel te interpreteren.

Tevreden klanten

Een veel gehoorde opmerking is ook, dat men het in het bedrijfsleven veel makkelijker heeft, omdat men daar slechts een eenvoudige winstdoelstelling nastreeft. Het is mis-

schien toch wel aardig hierover eens een debat te voeren. Een op winst gerichte onderneming zou het misschien zelfs wel eens moeilijker kunnen hebben dan een overheidsorganisatie. Een op winst gerichte onderneming moet namelijk nogal wat stakeholders tevreden stellen, zoals de klanten, maar ook het personeel, de aandeelhouders, de directie en de leveranciers. Om nog maar te zwijgen over de productielijnen, die niet stil mogen vallen, want onderhoud en reparaties kosten tijd en geld. Als één van de genoemde elementen wegvalt, gaat een onderneming failliet en staan de mensen op straat. Einde oefening.

Een overheid hoeft slechts de wensen van de burger in te vullen. Via de politiek (de vertegenwoordiging en het bestuur) dienen de specialisten (de ambtenaren) te adviseren en uit te voeren. Omdat de overheid in een duaal systeem werkt, heeft zij legio mogelijkheden om in discussie te treden met haar klanten, de burgers. Marktonderzoeken, die ondernemingen daarentegen verrichten, zijn vaak complex en bieden weinig garanties.

De bedoeling van deze stelling is uiteraard om een discussie beginnen. Hoe organiseert men kwaliteit in het groen? Het duale stelsel waarbinnen en overheid opereert is uitermate geschikt om wens en uitvoering bijeen te brengen. Als dat het vertrekpunt is en het managementsysteem wordt goed ingericht, dan ontstaat die kwaliteit vanzelf.

BVQI - Bureau Veritas Quality International

BVQI is de onafhankelijke divisie van Bureau Veritas, die gespecialiseerd is in het certificeren van managementsystemen voor kwaliteit, veiligheid, gezondheid, milieu en social accountability (Westblaak 7, 3012 KC Rotterdam. 010-2822666)

Patagonia Consultants B.V.

Patagonia Consultants is het organisatieadviesbureau, dat gespecialiseerd is in kwaliteitsmanagementsystemen. Wij leveren advies, begeleiden projecten en verzorgen complete implementaties (Boshoeck 7, 3332 KA Zwijndrecht. 078-6209935)

De kracht van h basis voor de to

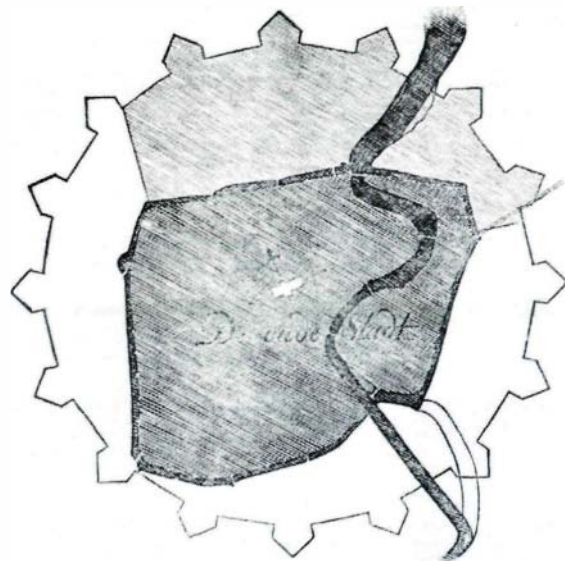
PAST EEN GROOTSCHEEPS STEDENBOUWKUNDIG ONTWIKKEL-
PROGRAMMA BIJ DE CULTUURHISTORISCHE IDENTITEIT VAN (DAT
DEEL VAN) DE STAD? HET IS BELANGRIJK DAT GEMEENTEN ZICH
DIE VRAAG AL IN EEN VROEG STADIUM VAN DE PLANVORMING STEL-
LEN. HET IS VAKER GEBEURD, DAT EEN GEMEENTE AL EERDER,
SOMS TIENTALLEN JAREN GELEDEN, IN DEZELFDE OMGEVING; MET
EXACT DEZELFDE ARGUMENTEN EEN EVEN GROTE STEDELIJKE
ONTWIKKELING HAD INGEZET, DIE FALIEKANT MISLUKTE. OOK
TOEN WILDE MEN GROOTS GAAN EXPANDEREN OP HET MOMENT
DAT DE MARKT OVER ZIJN HOOGTEPUNT HEEN WAS. DE VER-
WACHTING DAT DE KOSTEN VAN HET ONTWIKKELPROGRAMMA IN
VEELVOUD GOEDGEMAAKT ZULLEN WORDEN DOOR UITGIFTE VAN
GROND AAN BEDRIJVEN ZAL IN DEZE TIJD - NET ALS IN HET VER-
LEDEN - NIET UITKOMEN EN DUS DE GEMEENTE WAARSCHIJNLIJK
WEER VEEL GELD GAAN KOSTEN.

De cultuurhistorische identiteit van de stad
wordt vastgesteld aan de hand van bronnen-
onderzoek. Dat onderzoek beperkt zich niet
tot het bestuderen van archieven en studie-
boeken, maar richt zich ook op krantenknip-
sels, romans, kunstuitingen en films. Twee
andere pijlers zijn interviews en veldwerk: al-
leen door frequent ter plekke te zijn, krijg je
een gebied in je systeem. Gevarieerd en boei-
end werk, al was het maar omdat gebieden
en bewoners telkens anders zijn.

Het zelf ontwikkelde Drielagenmodel® is een
effectief middel gebleken om te ontdekken
hoe een gebied is gekomen tot wat het nu is.
Wat zorgt er nu voor dat er zichtbaar en voel-
baar verschillen zijn tussen gebieden, steden
of wijken? Dat is het samenspel tussen de
eerste laag, de bodem, en de onderstroom
door de jaren heen. Die onderstroom hoort
specifiek bij een gebied en bestaat uit een
aantal samenhangende componenten zoals
fysiek, economisch en sociaal. Samen maken
zij het eigen 'verhaal' van het gebied.

'The History Store' is een praktisch ingesteld

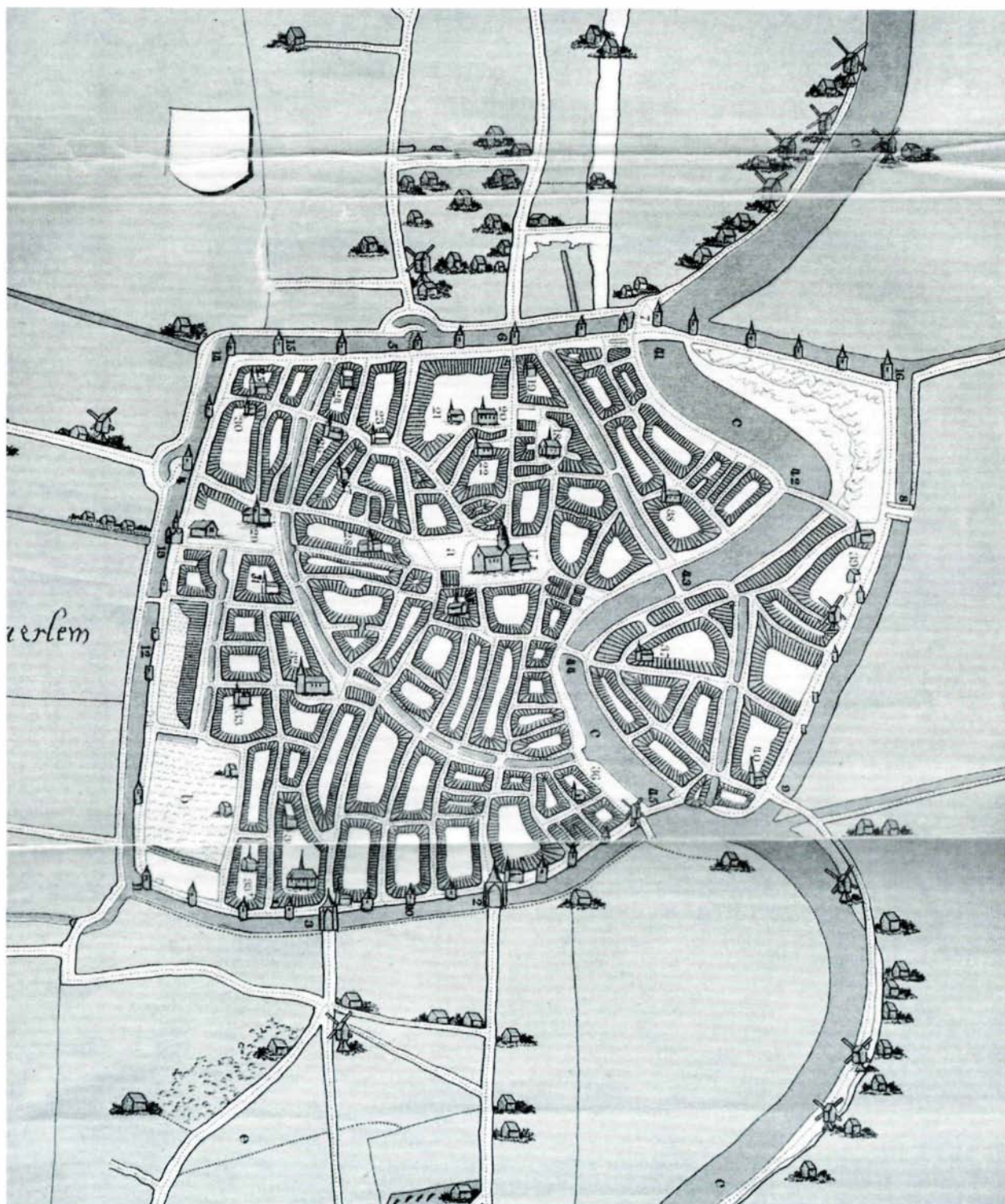
'Kwaliteit van het
groen' is het
thema van de
GNL-conferentie
op 21 en 22 mei
2003 in Nijmegen.
Wat bepaalt de
kwaliteit en wie
bepaalt die kwali-
teit? Hoe bepaal je
die kwaliteit?
Hans van den
Brink verzamelt
op basis van het
verleden antwoord
op vragen in het
heden.

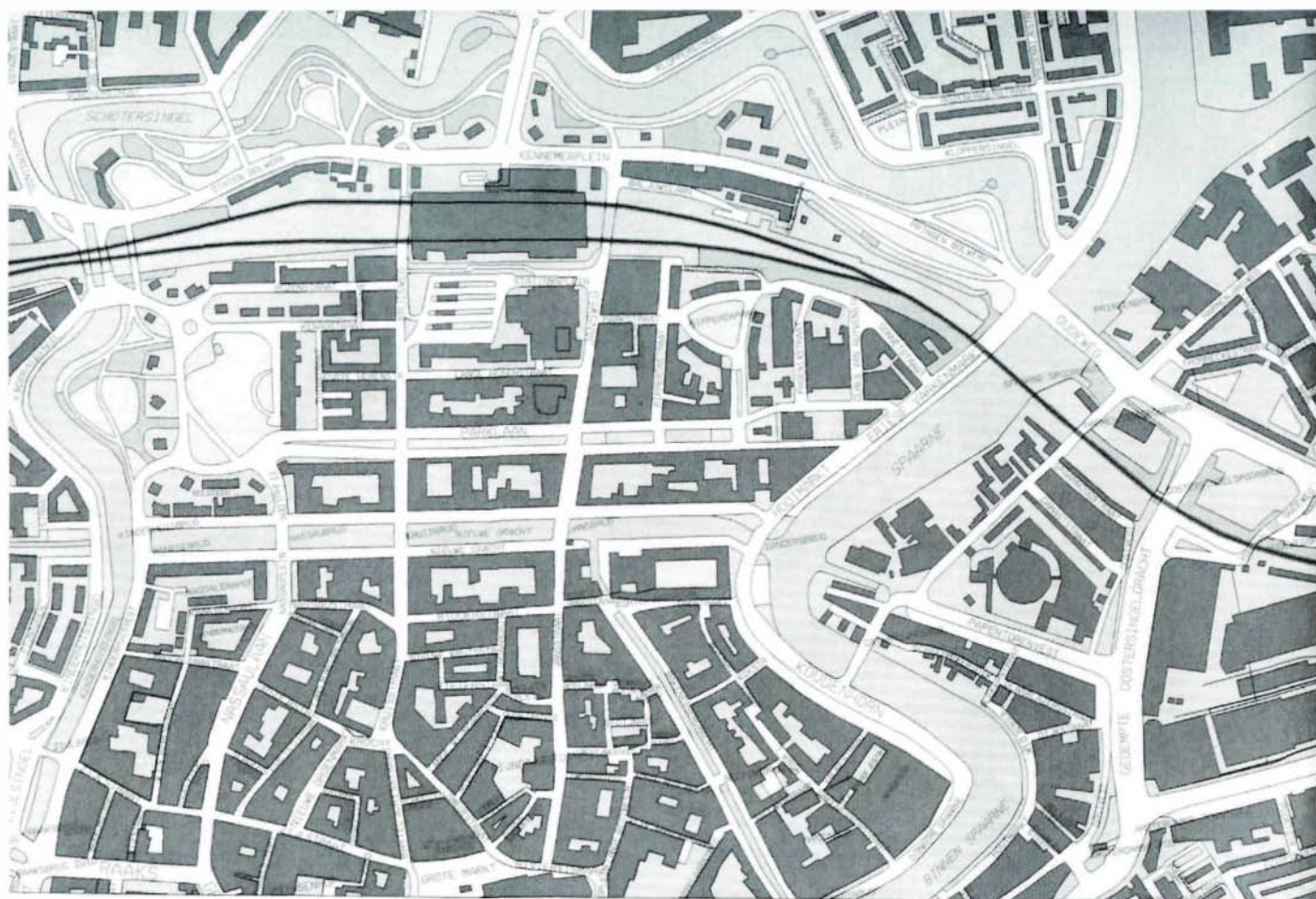
*En Calverly door Sle Bray
Tot de gheheele Bergreolinge der Stad
HAARLEM:
Daer van aen de noort zyde het beginsel tot den eefften
aenzangh is aengesceen: ende den
inhout van dit Boeck alleen
is handelende.*

De ideale stad (Haarlem) volgens De Bray
rond 1640.

et verleden als ekomst

Haarlem 1550, getekend door J. van Deventer.

Haarlem in 2002.

kundige of planologische plannen getoetst of ze passen bij de historische identiteit. Als dat het geval is, hebben plannen een grotere levensvatbaarheid. Als men zich er niets van aantrekt, zal dit in veel gevallen leiden tot standaardoplossingen die als rigide en karakterloos worden ervaren.

Op basis van wat men uit het verleden kan leren, worden voorstellen voor aanpassing van de plannen en voor concrete ingrepen gedaan. Voorbeelden van hoe de kracht van het verleden kan worden gebruikt, om in de toekomst een stevige basis te vinden, zijn:

- een onderzoek naar veiligheid in een middelgrote gemeente (75000 inwoners) gevolgd door concrete aanbevelingen op korte en langere termijn voor verbetering: van gedeelten van de gemeentelijke organisatie;
- het begeleiden van een gemeente in de opzet en invoering van echt wijkgericht werken (beheerssector, sociale sector, woningbouwcorporaties, politie, bewoners);
- het ontwikkelen van visie, beleid en ontwikkelingslijnen voor een tweetal achterstandswijken en het formuleren van een bijpassende organisatorische opzet en concrete maatregelen op korte en langere termijn;
- een onderzoek naar de identiteit van een historische wijk (ruim tachtigduizend inwoners) van een grote stad om visie en passend beleid te ontwikkelen. Op basis hiervan worden woonmilieus vastgesteld. Bijkomende vragen zijn naar de (her)bestemming van een aantal historische gebouwen en de mogelijkheden om de buurt levendiger en leefbaar te maken;
- een onderzoek naar commerciële toepassingsmogelijkheden voor historische gebouwen als werkplaatsen rond een station;
- een onderzoek naar de identiteit van twee naoorlogse nieuwbouwwijken om aan de hand van de gevonden kernwaarden eventueel de lopende herstructureringsprogramma's te kunnen bijstellen.

Veranderende samenleving he

Zuiderpark, een

HET VIJFTIG JAAR OUDE ZUIDERPARK IN ROTTERDAM IS HARD AAN VERNIEUWING TOE. HOEWEL HET 220 HECTARE GROTE PARK CENTRAAL TUSSEN EEN AANTAL GROTERE WIJKEN LIGT INGEKLEMD, WORDT HET SLECHTS DOOR EEN KLEIN DEEL VAN DE TWEEHONDERDDUIZEND INWONERS VAN ROTTERDAM ZUID GEBRUIKT. HET PARK IS NIET GOED IN DE STEDELIJKE CONTEXT OPGENOMEN, HEEFT EEN OUD EN NIET UP-TO-DATE PROGRAMMA EN ZOWEL DE INRICHTING ALS HET BEHEER LATEN TE WENSEN OVER. OM DIT PARK TE TRANSFORMEREN IN EEN EIGENTIJD'S STADSPARK MOEST MEER GEBEUREN DAN HER EN DAN WAT SNOEIWERK OF AL DIE ANDERE ACTIVITEITEN DIE VALLEN ONDER DE NOEMER 'GROTE OPKNAPBEURT'.

De gemeente Rotterdam besloot daarom niet alleen met tal van deskundigen uit allerlei vakgebieden, maar ook met bewoners, huidige en toekomstige parkbezoekers na te denken over de toekomst van dit oude volkspark. Dit resulteerde in het Masterplan Zuiderpark, dat de subtitel 'Zuiderpark, een Wereldpark op Zuid' meekreeg. Doel is te komen tot een eigentijds stadspark, dat vanzelfsprekend multicultureel is omdat het richt zich op alle bewoners van Rotterdam Zuid. Een eigentijds stadspark dat flexibel genoeg is om veranderingen in de sociaal maatschappelijke omgeving op te vangen. Er is niet, zoals wel eens meesmuilend wordt gesuggereerd, sprake van positieve discriminatie, maar meer van een logische weerslag van een veranderende samenleving. De uitvoering van het ambitieuze plan zal zo'n 120 miljoen gulden gaan kosten en wordt de komende tien jaar gerealiseerd.

Veranderingen in recreatiebehoefte

Het oude Zuiderpark was vooral bedoeld voor de arbeidende bevolking van Rotterdam Zuid. Deze moest zich in het park kunnen verpozen, sporten, tuinieren en de natuur beleven. Het is duidelijk dat dit volkspark-concept niet meer voldoet aan de wensen van deze tijd. Het masterplan richt zich op de

nieuwe realiteit van Rotterdam Zuid.

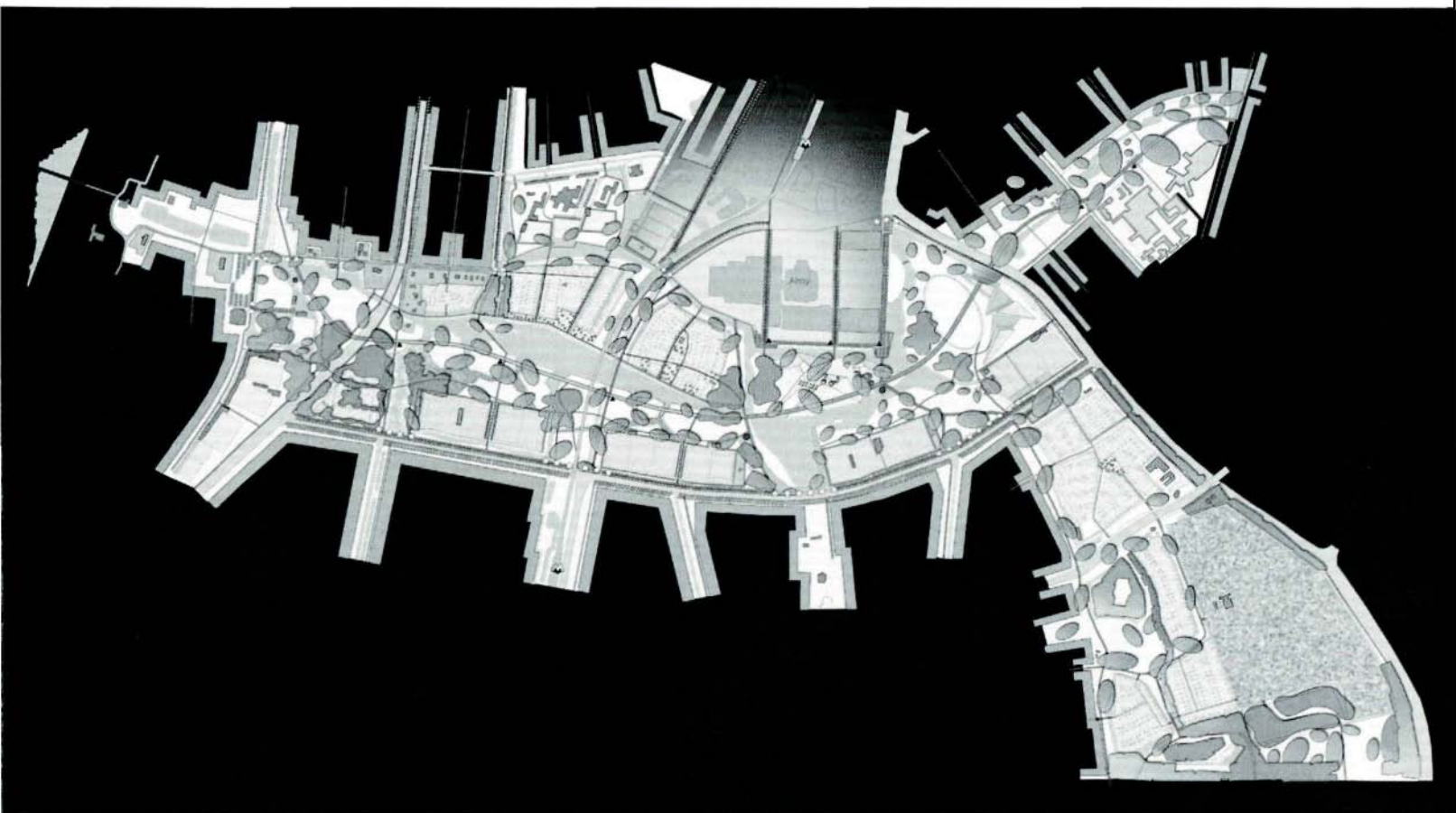
Meer dan de helft van de tweehonderdduizend bewoners van Rotterdam Zuid is van niet Nederlandse afkomst. Dat zegt niet zoveel als het gaat om de doelgroep. Er bestaat natuurlijk niet zoiets als dé nieuwe Rotterdammer. Maar er zijn wel een aantal 'stereotypen' voor sommige van deze doelgroepen bekend, zoals bijvoorbeeld het belang van het elkaar ontmoeten en samen picknicken en barbecuen met familie en vrienden (de zogenaamde stationaire recreatie). De autochtone parkgebruiker fietst en wandelt liever in het park. Uit onderzoek blijkt dat een deel van de allochtone jongeren op een wat meer informele wijze wil sporten en zich niet zo snel bij een sportvereniging aansluit. Ten aanzien van natuur en natuurbeleving bestaat er binnen deze groepen de wens naar echte 'nutstuinen' in plaats van de recreatie zoals die nu op de gevestigde volkstuincomplexen plaatsvindt. Daarnaast is er vraag naar een meer 'cultureel', kleurrijke en 'nette' natuur. Dit verschillend parkgebruik vraagt ook om meer uiteenlopende parkvoorzieningen.

Voor alle parkgebruikers geldt de invloed van individualisering en flexibilisering van de maatschappij; men wil wel sporten maar lang niet iedereen doet dat nog in vereni-

'Kwaliteit van het groen' is het thema van de GNL-conferentie op 21 en 22 mei 2003 in Nijmegen. Wat bepaalt de kwaliteit en wie bepaalt die kwaliteit? Hoe bepaal je die kwaliteit? Annemieke Fontein houdt een inleiding over de manier waarop het masterplan van het Zuiderpark in Rotterdam tot stand is gekomen.

eft behoefte aan openbaar groen

Wereldpark op Zuid

gingsverband, men wil wel volkstuinieren maar niet iedereen wil de daarbij behorende verenigingstaken, men wil wel skaten en of van de natuur kunnen genieten maar dan moet er wel een goede horeca met terras zijn. Het veranderende behoeftepatroon van de recreant heeft bovendien niet alleen consequenties voor het nieuwe parkprogramma maar heeft ook zijn weerslag op de bestaande verenigingen in het park. Ook zij komen voor een vernieuwingsopgave te staan.

Het participatieproces

De meeste zogenaamde 'Nieuwe Rotterdammers' gaan niet zo snel naar informatieavonden en kennen ook de weg in dit soort gemeentelijke processen niet goed. Daarom werden in samenwerking met Steunpunt

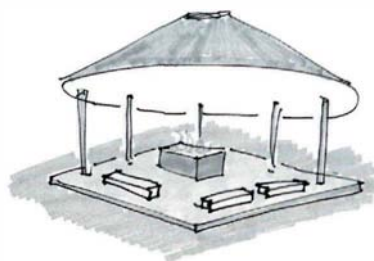
Wonen zo'n twintig aparte bijeenkomsten gehouden voor onder andere Turkse-, Marokkaanse en Antilliaanse vrouwen, een Turkse jongeren vereniging en Surinaamse ouderen. In deze bijeenkomsten werd duidelijk dat we de communicatie moesten aanpassen. Zo was het schaalniveau van het masterplan (1:3000) redelijk abstract is voor alle doelgroepen. Men kon zich wel vinden in de nieuwe parkstructuur en vooral de promenade oogstte veel bijval. Daarna ging men snel over tot de orde van de dag; praktische zaken leverden een groslijst aan wensen op zoals bijvoorbeeld kranen, picknicktafels, vuurplaats, kleurrijke lichtjes, poorten/ entrees uit verschillende werelddelen en allerlei beheersaspecten.

Multicultureel netwerk

Door het participatieproces weet de gemeente nu wat de mening is en vooral ook de wensen zijn van een groot aantal (toekomstige) bezoekers van het park. Er zijn mensen benaderd die tot nu toe niet een vanzelfsprekend aanspreekpunt waren. Een veel breder netwerk van bewoners van Rotter-

marktpartij vragen zoals bijvoorbeeld het regelen van seizoenkraampjes, horeca voorzieningen, verhuur van picknickattributen, bolderkarren, boten en noem maar op. Ook kunnen bepaalde groepen een rol gaan spelen in het sportbeheer.

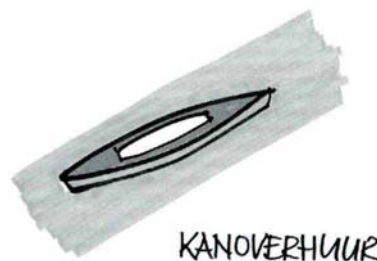
MUISPAATS

dam Zuid dan vroeger is betrokken. Het masterplan Zuiderpark heeft een duidelijke verrijking ondergaan door input vanuit de multiculturele samenleving en zal hierdoor ook een meer kleurrijk en gedifferentieerd park worden.

In volgende fasen van het traject worden deze groepen direct benaderd, niet alleen om te toetsen of om ideeën te geven, maar samen met hen wensen te realiseren die om een

Sporten

In het nieuwe Zuiderpark worden verschillende mogelijkheden geboden voor de beoefening van meer informele sport. Een aantal bestaande voetbalverenigingen stelt op afgesproken tijden hun wetervelden ter beschikking aan jongeren uit Rotterdam Zuid. Behalve beter gedraineerde speel- en ligweiden worden er ook op informele sportmogelijkheden gecreëerd. De meest stedelijke hiervan ligt aan de manifestatieweide. Daar komt een

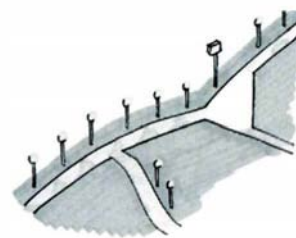
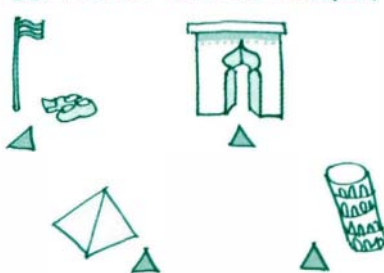
KANOVERHUUR

Masterplan

De centrale ligging van het park wordt in het masterplan maximaal benut door het creëren van een brede, oost-west georiënteerde open en openbare parkzone. Deze wordt onderbouwd door een krachtige robuuste hoofdstructuur van water, groen, paden en reliëf, die de tot nu toe aparte parkdelen ruimtelijk en functioneel aaneen smeed. Een bijzondere rol spelen hierin de gloednieuwe plas en de promenade. Er komt een lopende parkverbinding voor fietsers, skaters, voetgangers en soms paarden. Binnen de hoofdstructuur worden een aantal verschillende parkmilieus en sferen gecreëerd. In het centrale deel ligt in het noordelijk deel het kleinschalige en kleurrijke milieu van de volks- en thematuinen, de grote plas en het Eilandenrijk met een meer extensief natuurlijk milieu en aan de zuidzijde het open en grootschalige milieu van de sportvelden. Het nieuwe hart en daarmee het meest intensieve deel van het park ligt rondom Ahoy; het avonturen eiland en de manifestatieweide. Het avontureneiland, bestaat uit grote heuvels de basis voor een speellandschap en een strandje met horeca. Op de manifestatie weide is de grote ovale skate- en festivalring het meest in het oog springende element. Ook op de manifestatieweide ligt een uitgebreid heuvelslandschap waarop en waartussen allerlei vormen van informele sport kunnen worden beoefend.

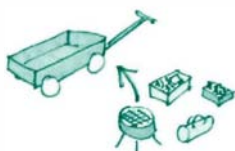

DE NEGEN WERELDOORTEN

VERLICHTE PADEN
EXTRA VERLICHTE PLEKKEN

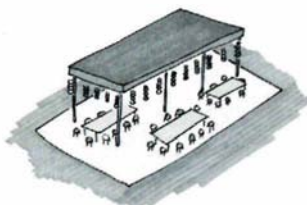
asfaltlandschap met klim- en tennismuren, voetbal- en basketbal plekken en hoogteverschillen in en tussen heuvels.

BOLDERKAR VOOR SPULLEN TE HUUR

Thematuinen

In het park komen een aantal thematuinen. Deze zijn bedoeld als een verbijzondering, zeg maar 'pareltjes' in het park. Niet alleen plaatsen, waar je je kunt terugtrekken voor bezinning, rust en contemplatie, maar ook plekken waar je op een informele wijze in aanraking kunt komen met culturele aspecten. Door deze tuinen in de luwte van de volkstuincomplexen te situeren, gekoppeld aan de hoofdstructuur van het park, worden ze enerzijds meer beschermd en bieden ze anderzijds de mogelijkheid de volkstuincomplexen beter bij het park te betrekken.

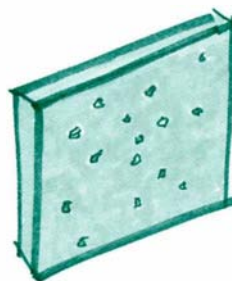

THEEPAVILJOEN
(MET LAMPIONNEN)

In het participatietraject zijn tal van ideeën en wensen geuit voor dit soort tuinen. Enkele voorbeelden zijn de Hindoestaanse tuin, een mozaïektuin, een exotische palmenkas en een Arabische tuin die een beeld geeft van de oriëntering. Een belangrijke functie van de thematuinen is om én meer bezoekers én meer nieuwe gebruikers uit verschillende doelgroepen naar de volkstuinverenigingen te trekken.

Knelpunten?

Dankzij de vele hectaren die het park groot is, kunnen veel 'tegenstrijdige' ideeën worden verwezenlijkt. Zo wordt er rekening gehouden met de tropische sfeer waarin de Antilliaanse vrouwen aan het water willen recreëren tegenover de waterrecreatie van islamitische vrouwen, die dat liever wat minder bloot willen doen. Problemen van stilte versus lawaai kunnen ook worden opgelost. Andere knelpunten zijn minder makkelijk in te passen. Voor de honden en hun bijkommen de poepprobleem moeten er zoneringvoorstellen komen. Op een ander schaalniveau worden voor een aantal specifieke vragen, (naar kiosken, poorten, beelden, en noem maar op) een vertaalslag naar het moderne stadsparkconcept gemaakt. Immers waar je als ontwerper natuurlijk altijd mee te maken hebt is dat de meeste mensen, autochtoon en allochtoon, vrijwel altijd refereren aan bestaande beelden, van parken uit hun jeugd, uit hun eigen omgeving. Het is vooral zoeken naar de gemeenschappelijkheid in die beelden, en van daaruit een vertaalslag proberen te maken naar een nieuw ontwerp. Een ontwerp dat daarmee ook duidelijk iets nieuws maakt, creëert, en liefst natuurlijk meer dan de mensen verwachtte. Bij sommige deelnemers leeft soms de verwachting

KLIJMUUR

dat de bestaande beelden letterlijk in het park worden neergezet; de klassieke rozentuin of de klassieke Marokkaanse fontein.

Het masterplan Zuiderpark heeft een duidelijke verrijking ondergaan door input vanuit de multiculturele samenleving en zal hierdoor ook een meer kleurrijk en gedifferentieerd park worden.

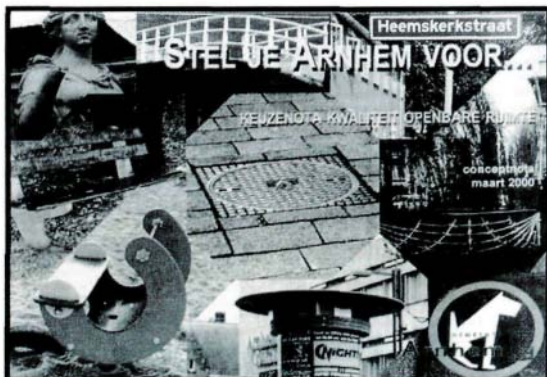
Ramon
Kleinhesselink
Dienst Stadsbeheer,
gemeente Arnhem

Zürich met een vleugje Barcelona Arnhem Buiten

ARNHEM Kiest ervoor de openbare ruimte fors op te knappen en een kwaliteitsimpuls te geven. Niet alleen om de stad een visitekaartje te geven, maar vooral ook om prettig in te wonen en te werken. Er zijn keuzes gemaakt voor een belangrijk doel: de kwaliteit van de openbare ruimte te verbeteren vanuit een samenhangende kijk. Dit gaat niet vanzelf. Er wordt nogal wat gevraagd van de bewoners, de gemeentelijke organisatie en stadsbestuur van Arnhem.

Om het beheer op de politieke agenda te krijgen organiseerde de beherende dienst van de gemeente Arnhem een bijeenkomst voor bestuur, bedrijfsleven, woningcorporaties en groepen bewoners. Het spel 'Hoe zou u het willen hebben?' werd gespeeld. De uitkomsten werden verwerkt in de nota 'Stel je Arnhem voor', waarin voorstellen voor de ontwikkelrichting van de stad en de bijbehorende financiën werden gedaan. In het voorjaar van 2000 nam het gemeentebestuur een besluit over deze nota. Men koos voor 'Zürich met een vleugje Barcelona'. Arnhem ontwikkelt zich in 'Zürich' als woon- en werkstad. Net als in Zürich zullen vooral de bewoners initiatieven ontwikkelen, waarbij de gemeente als partner optreedt. Wie een stad zoekt voor een groot bedrijf, vindt het 'Zürichse Arnhem' interessant vanwege het prettige woonmilieu dat Arnhem biedt voor potentiële werknemers en dat is een vesti-

'Kwaliteit van het groen' is het thema van de GNL-conferentie op 21 en 22 mei 2003 in Nijmegen. Wat bepaalt de kwaliteit en wie bepaalt die kwaliteit? Hoe bepaal je de kwaliteit? De gemeente Arnhem is een groot project begonnen met het doel: Arnhem Buiten Gewoon Beter.

Buiten
Gewoon
Beter

gingsfactor die de komende jaren alleen maar belangrijker wordt. In 'Barcelona' ligt het accent op belangrijke punten, de knooppunten. De plekken waar mensen elkaar ontmoeten, overstappen en zich allerlei manieren vermaken. Er komen niet alleen Arnhemmers, maar juist ook veel bezoekers en toeristen. De bijzonder plekken krijgen de meeste aandacht en worden omgetoverd tot de visitekaartjes van de stad en verzorgen daarmee de uitstraling naar buiten.

Om de hele stad aan te pakken is veel geld nodig. Besloten werd om eerst proef (een pilotproject) te draaien in drie wijken. Daarmee werd in de loop van 2001 begonnen.

Beleidsplan

Tijdens het pilotproject werd het beleidsplan Buiten Gewoon Beter (BGB) opgesteld. Dit beleidsplan beschrijft het gewenste kwali-

na:

Gewoon Beter

Deze situaties worden in het project Buiten Gewoon Beter aangepakt

teitsniveau van de openbare ruimte in de thema's:

- mooi & functioneel: de aspecten die van belang zijn bij de (her-)inrichting (planvorming) van het openbare gebied, zoals de stedenbouwkundige kwaliteit van een wijk, de esthetische kwaliteit van het ontwerp van de buitenruimte en de beheerbaarheid van dit ontwerp;
- heel & veilig: bij heel en veilig gaat het om een technisch goed beheer en veilig onderhoud, maar ook om de sociale veiligheid van de openbare ruimte;
- schoon & netjes: bij schoon en netjes komen aspecten aan bod die een negatief effect hebben op het gebruik of exploitatie van de openbare ruimte, bijvoorbeeld hondenpoep of zwerfvuil.

De resultaten van de pilot-BGB zijn verwerkt in een beleidsplan. De uitkomst van de pilot werd financieel vertaald met behulp van de beheersystemen. Op deze wijze kregen we een reëel plaatje wat het basisniveau zal gaan kosten. Een extern bureau heeft onze financiële gegevens getoetst op de gehanteerde uitgangspunten.

Het gemeentebestuur was enthousiast over de resultaten van de pilot en het beleidsplan en besloot om vier nieuwe wijken aan te pakken. De volgorde waarin de wijken in de rest van de stad worden aangepakt is nog niet bekend.

Kwaliteit

Met de naam 'Buiten Gewoon Beter' wordt bedoeld dat het buiten op straat gewoon beter wordt. Dat wil dus niet zeggen dat het

perfect wordt, want daar hebben we het geld en de tijd niet voor. Een 'Buiten Gewoon Beterwijk' wordt op basisniveau gebracht. Het wordt dus buiten 'mooi', 'schoon' en 'veilig', maar niet perfect. In overleg met de bewoners van de wijk bepaalt de gemeente waar een wijk extra aandacht en geld ('een plus') kan gebruiken, bijvoorbeeld voor het opknappen van een speelplek of voor een plantsoen. Een aantal voorbeelden van de onderdelen van het plan 'Buiten Gewoon Beter'

Basisniveau groen

De inrichting van het groen moet aansluiten bij de functie ervan. Beplantingsvormen moeten efficiënt kunnen worden beheerd en onderhouden. Daarom wordt er gestreefd naar een sobere uitstraling van de beplanting door een beperkte variatie aan soorten. Vaste planten, vormbomen, bloembakken en eenjarigen komen op basisniveau niet voor en ook het gebruik van andere arbeidsintensieve beplanting is beperkt.

Plusniveau groen

Op de plusplekken zijn bijzondere soorten bomen en planten of snoeivormen toegestaan. Ook het gebruik van speciale toegevoegde materialen die het beeld verfraaien (bijvoorbeeld vormbomen, gietijzeren boomkorven, bloembakken met een jarigen) is mogelijk.

Keuzeruimte bewoners

Bewoners kunnen meedenken over de inrichting en het beheer van het groen. Ook kunnen bewoners actief meedoen in het onderhoud van groen.

Basisniveau
groen.

Besluitvorming

Het gemeentebestuur en de bewoners maken samen uit wat 'Buiten Gewoon Beter' is.

Het gemeentebestuur bepaalt welke wijk Buiten Gewoon Beter wordt. Is een wijk eenmaal aan de beurt, dan wordt er eerst onderzoek in die wijk gedaan. Er wordt gekeken naar de fysieke en sociale kant van een wijk. Aan de hand van de volgende vier aspecten kan de volgorde worden bepaald:

- het huidige niveau van de openbare ruimte (de slechtere wijken eerst);
- combinatie met andere projecten en ontwikkelingen (eerst de wijken waar al grote projecten lopen);
- veiligheid (eerst de wijken waar de waar de onveiligheid het grootst is);
- welzijn (eerst de wijken waar het welzijnsniveau laag is).

Bewoners signaleren en adviseren

Buiten Gewoon Beter is niet alleen een project van de gemeente, maar ook vooral voor de bewoners. Daarom wordt er voor elke wijk een klankbordgroep samengesteld. Een klankbordgroep is een groep bewoners uit de wijk die niet alleen meedenkt over de plannen in de wijk, maar ook over de manier waarop andere bewoners bij de openbare ruimte in hun wijk kunnen worden betrokken. De klankbordgroep praat ook mee over herinrichtingvoorstellen en heeft vooral een signalerende en adviserende functie. De gemeente neemt uiteindelijk de beslissingen.

Plusniveau groen.

Eisen aan de inrichting

In 1999 stelde de dienst Stadsbeheer van de gemeente Arnhem een randvoorwaardenbundel op om het tactische gat te overbruggen tussen beleid en inrichtingspraktijk. Het boekwerk dwong de gemeente tot integraal werken. De beheerder kon tevreden de nazorg inzetten na afronding van het project. Dat komt wel goed, dachten we allemaal. Vier jaar later blijkt de praktijk weerbarstig. De verwachtingen die men heeft van het resultaat worden niet gehaald. Wat is goed en wat kan beter?

In 2002 is de randvoorwaardenbundel aangepast met het doel om een heldere fasering in proces met bijbehorende producten te krijgen en de randvoorwaarden van de verschillende vakdisciplines integraal op elkaar af te stemmen. De projectontwikkelaar en de gemeente kunnen effectiever en efficiënter werken: de verwachtingen onderling zijn duidelijk. Dit proces is nog in volle gang en vergt enorm veel tijd en doorzettingsvermogen van alle partijen.

In de nieuwe aanpak worden innovatieve ambities ten aanzien van inrichting en beheer niet uit de weg gegaan, maar worden de consequenties voor de toekomst aanvaardbaar gemaakt. We werken projectmatig en zorgen ervoor dat we als beheerder ook daadwerkelijk aan de voorkant betrokken zijn. Het proces, de inhoud en de producten zijn gedefinieerd en kunnen worden bewaakt en aangestuurd. De ambtelijke organisatie begint nu langzaam warm te draaien voor integraal werken en toetsen van projecten. De projecten voldoen steeds meer aan onze verwachtingen en bomen krijgen de ruimte die ze verdienen.

Eisen aan het beheer

Hoe krijg je het voor elkaar dat ieder persoon met dezelfde bril op naar de openbare ruimte kijkt en die op basisniveau onderhoudt? Allereerst heb je een beleidsplan nodig waarin staat wat het 'basisniveau' inhoudt. Ten tweede moet er een beheerplan zijn dat het beleid concreet vertaald in meetbare resultaten. Het beheerplan brengt het basisniveau

De kosten:

- achterstand wegwerken: 58 miljoen euro;
- herinrichten en plussen: 15 miljoen euro;
- Arnhem op basisniveau houden: 7,7 miljoen euro per jaar.

Keuzeruimte bewoners.

letterlijk in beeld en stelt randvoorwaarden aan het onderhoudsresultaat. De beschrijvingen hebben betrekking op de onderdelen wegen, groen, verlichting of vastgoed en worden per beleidsthema ('Mooi & Functioneel', 'Schoon & Netjes' en 'Heel & Veilig') besproken.

Bewaken van de kwaliteit

Het monitoren gebeurt aan de hand van indicatoren. In dit geval wordt gebruik gemaakt van indicatoren die iets zeggen over de kwaliteit van de openbare ruimte.

Er zijn vijf stappen te onderscheiden, te weten:

- er komt extra budget beschikbaar;
- de openbare ruimte wordt op basisniveau gebracht;
- de openbare ruimte wordt op basisniveau gehouden met een onderhoudsplan;
- de kwaliteit van de openbare ruimte wordt door deskundigen gecontroleerd;
- de tevredenheid van bewoners over de openbare ruimte wordt onderzocht.

Bewoners beoordelen kwaliteit

De opdrachtgever, opdrachtnemer en bewoners (klankbordgroep) gaan voortaan beoordelen wat de kwaliteit van de openbare ruimte is in een Buiten Gewoon Beter wijk. Tijdens een schouw wordt de situatie in een wijk vergeleken met de beschrijving uit het beheerplan. Zo kan worden beoordeeld of een element in de openbare ruimte in die wijk wel of niet voldoet aan het basisniveau.

BGB en niet-BGB wijken

De schouwen vinden plaats in de wijken

waar het Buiten Gewoon Beter (BGB) programma loopt. Twee keer per jaar worden deze wijken geschouwd op de beleidsthema's. Het aantal te schouwen wijken wordt steeds groter tot in 2015 alle 24 Arnhemse wijken op hetzelfde kwaliteitsniveau zitten. Afgesproken is dat ook in de niet-BGB-wijken het kwaliteitsniveau op peil moet blijven. De schouwen zijn daar vooral gericht zijn op het thema 'Schoon & Netjes'.

Voor het schouwen zijn spelregels opgesteld om tot een hanteerbare score komen voor de kwaliteit van openbare ruimte in de wijk.

Beoordelingsniveau van de rapportage

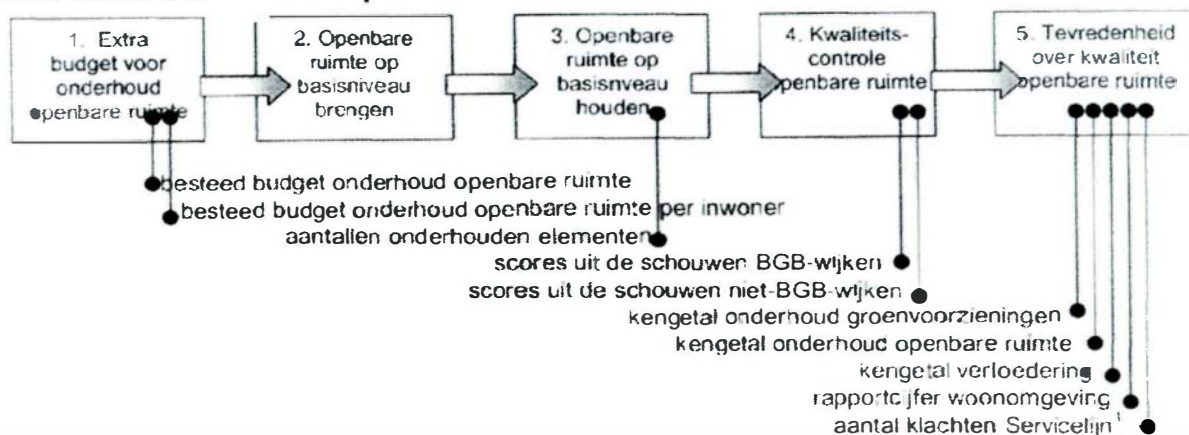
De scores worden per element gegeven. Hiermee is op uitvoeringsniveau door de opdrachtnemer het beste bij te sturen. De gegevens zijn daarna te aggregeren voor rapportages met een globaler karakter. Zo

Buiten Gewoon Beter

Beheerplan Openbare Ruimte

Een aantrekkelijke mix van ingrediënten

kan desgewenst een score per onderdeel worden bepaald, bijvoorbeeld zwerfvuil of onkruid, of een totaalscore per wijk in de vorm van een rapportcijfer.

De rapporteur levert de schouwresultaten binnen twee weken na de schouw aan de opdrachtgever en de opdrachtnemer en desgewenst aan het wijkplatform en/of de klankbordgroep. De rapporteur licht elke rapportage toe bij de opdrachtnemer.

- wijkplatforms: rapportage gaat, samen met anticiperende maatregelen van de opdrachtnemer, naar het wijkplatform, wanneer daar aanleiding toe is, bijvoorbeeld als het gaat om onderhoudsklachten.
- klankbordgroep: wanneer iemand van de klankbordgroep heeft meegelopen tijdens de schouw gaan rapportage en bijrapportage, samen met anticiperende maatregelen van de opdrachtnemer, naar de klankbordgroep, die kan reageren.

Op het scoreformulier kunnen opmerkingen staan die structurele zaken betreffen. Het kan dan gaan om bijvoorbeeld onderhoudstekorten of juist activiteiten die op een lager pitje kunnen worden gezet. Als dit aanleiding is om een bijstelling in de werkwijze van de opdrachtnemer te overwegen, zal de rapporteur, na overleg met de betreffende coördinator van een beleidsdiscipline, ter referentie andere bronnen raadplegen. Deze bronnen zijn bijvoorbeeld het klachtenpatroon in de betreffende buurt en de thematische kwaliteitsrapportages van wegen, spelen en bomen. Als uit de referentie geen ander beeld naar voren komt, kan de rapporteur aan de opdrachtnemer vragen de werkwijze aan te passen. Zonodig kan de onderhoudsop-

dracht voor de wijk worden aangepast.

De oorzaak voor het structureel onder de basiskwaliteit blijven van een element kan ook buiten de grenzen van de opdracht liggen. Het is aan de rapporteur om, samen met de betreffende coördinator van een beleidsdiscipline, dan een opdracht aan een derde partij uit te zetten zodat alsnog de basiskwaliteit kan worden bereikt.

Voortgang

Deze werkwijze zal in de praktijk nog moeten uitkristalliseren. Zo zou al snel kunnen blijken, na het uitvoeren van enkele schouwen, dat bepaalde elementen in het beheerplan duidelijker moeten worden omschreven. Of dat het scoreformulier in een ander jasje gestoken dient te worden. Dit is niet erg. Als de documenten en de procedures steeds worden aangepast, ontstaat na verloop van tijd zo vanzelf de meest effectieve manier van werken. Arnhem gaat vol enthousiasme met de uitgezette koers door!

Agenda

Lente in Oude Hortus

Tot en met 11 mei besteedt de Oude Hortus, museum van het Universiteitsmuseum in Utrecht extra aandacht aan de eerste bloemen in de tuin. Lenteklokjes, boerencrocussen en wilde hyacinten bloeien volop. Veel planten behoren tot de stinzeplanten. Elke zondag om 14.00 uur is er een rondleiding. Voor groepen ook op afspraak. Voor meer informatie: www.museum.uu.nl of 030-2538008.

Hortus Botanicus Leiden

Elke tweede zondag van de maand (met uitzondering van de maand juni) worden door de tuin en kassen van de Leidse Hortus themawandelingen verzorgd. De wandelingen starten om 12.00 uur bij de entree van de Hortus. Kosten: bijbetaling van € 1 op de normale entree. De thema's voor de komende maanden zijn: mannenplanten: vetplanten, varens en vleeseters (15 juni), van geuren en kleuren (13 juli), zomer in de tropen (10 augustus), botanische meesterwerken (14 september), paddestoelen (12 oktober), specerijen voor Sint Nicolaas (9 november) en winter in de Leidse Hortus (13 december). Voor meer informatie: www.hortusleiden.nl.

Tuindagen Landgoed Vollenhoven

Op 21, 22 en 23 juni 'zet' het landgoed Vollenhoven 'de bloemetjes buiten'. Dit landgoed in De Bilt is één van de best bewaarde particuliere buitenplaatsen van de Stichtse Lustwarande. De door Copijn aangelegde Engelse tuin wordt door de Rijksdienst voor Monumentenzorg omschreven als een 'gaaf bewaard en zeldzaam Nederlands voorbeeld van een privé recreatiepark te midden van formele borders, terrassen en rotspartijen uit de jaren twintig van de twintigste eeuw'. De tuinen, het park in Engelse landschapstijl, de oude moestuin met duizenden bloeiende delphiniums, de orangerie, het koetshuis en de ijskelder zijn één keer per jaar tijdens de tuindagen opengesteld.

Nederlandse Agapanthusdagen

Huis Verwolde in Laren (Gld) organiseert de eerste Nederlandse Agapanthusdagen. Van 18 tot en met 20 juli zijn de vertrekken van de edelmanswoning opgefeld met Agapanthusbloemstukken. De Agapanthus, de Afrikaanse lelie, werd in de tijden van de Verenigde Oostindische Compagnie door Nederlanders meegenomen uit Zuid-Afrika. De planten worden nu ook in Nederland gekweekt. Voor meer informatie: 0573-401825.

Plantarium 2003

Woensdag 20 augustus tot en met zaterdag 23 augustus 2003 verwacht de internationale boomkwekerijvakbeurs Plantarium weer zo'n 15.000 bezoekers in Boskoop. Op deze 21e editie wordt meer aandacht besteed aan actuele vraagstukken die in de boomkwekerijsector spelen: van

kweker tot tuincentrumeigenaar. Als een van de weinige beurzen, heeft Plantarium geen winstoogmerk. De boomkwekerijvakbeurs wordt ieder jaar georganiseerd met afzetbevordering als doel. De Stichting Vakbeurs voor de Boomkwekerij wil vanaf 2003 aandacht gaan besteden aan randaspecten uit de sector. Werkgelegenheid, consumentengedrag en milieuaspecten zijn voorbeelden. Voorwaarde is dat standhouders, maar voornamelijk ook de beursbezoekers hiermee een toegevoegde waarde ervaren voor de beurs. Naar verwachting zal het beursbestuur zich eind dit jaar uitspreken over het thema dat in 2003 aangehaald wordt.

Voor meer informatie: Buro Proba bv, postbus 107, 2770 AC Boskoop, 0172 235400.

Jardin&Paysage

De Franse beurzen Jarditec-Urbavert-Urbatec vinden dit jaar plaats onder de naam Jardin&Paysage (voorheen Salons d'Automne), van 15 t/m 17 september 2003 in het expositiecomplex Paris Expo Porte de Versailles. De nieuwe naam van de beurs, Jardin&Paysage, weerspiegelt volgens de organisatie de inhoud van de beurs beter: inrichting en onderhoud van tuin en landschap/groenvoorziening. De nieuwe data, medio september, zijn vastgesteld op verzoek van de exposanten om beter aan te sluiten bij de internationale en nationale inkoopcyclus. Ook de verandering van frequentie van de beurs, van jaarlijks naar tweejaarlijks, was een verzoek uit de markt. In de praktijk betekent dit dat na deze aankomende editie 2003 de Jardin&Paysage pas weer in 2005 zal plaats vinden. Voor meer informatie: Expositum Nederland, 020-4620029, exposium@promosalons.nl.

Onderwijs

Ontwikkelingsplanologie in het landelijk gebied

Op 15 mei is er in Nijmegen een studiemiddag over in hoeverre de ontwikkelingsplanologie methodes aan kan reiken om in het landelijk gebied daadkrachtig complexe ruimtelijke uitgaven uit te voeren en welke omslag in denken en manier van werken dit vereist. Sprekers zijn onder andere: Bram van de Klundert, algemeen secretaris van de VROM-raad, Hans Meijers, ontwikkelingsmanager bij Arcadis, Otto Westerink, projectleider van de provincie Overijssel. Voor meer informatie: NIROV, 070-3028484 of www.nirov.nl.

Europese Kaderlijn Water

Op 26 en 27 mei wordt in Wageningen de PHLO-Arcadis-cursus 'Europese Kaderlijn Water (KRW): uitvoering van taken in 2003 en 2004' gehouden. Deze cursus beoogt een praktijkgerichte, inhoudelijke reflectie op de uitvoering van de KRW en een theoretische verdieping van specifieke taken. Taken die op korte termijn de aan-

dacht vragen, zijn de analyse van de kenmerken van het stroomgebied en de beoordeling van de effecten van menselijk handelen. Sluiting van de inschrijving: 28 april. Voor meer informatie: www.phlo.nl of 0317-484093.

Ecohydrologie

Natuur, water en andere onderdelen van het landschap zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Om waterbeheer af te stemmen op natuurbeheer en -ontwikkeling en vice versa is een integrale aanpak noodzakelijk. Ecohydrologie is het vakgebied dat ecologie en hydrologie bij elkaar brengt. In de periode mei - juni wordt voor de achtste keer een cursus ecohydrologie gegeven voor hydrologen, ecologen en anderen die zich met water, natuur en landschap bezighouden om elkaar te begrijpen en samen te werken aan planvorming en water-, natuur- en RO-beleid. De cursus wordt gegeven door de Werkgemeenschap Landschapsecologie en Royal Haskoning (voorheen IWACO). Voor meer informatie: Jan Willem van der Vegte (010-2865531) of Doesjka Ertsen (073-6874159).

Ondernemingsvormen voor het landbouwbedrijf

Het Instituut voor Agrarisch Recht organiseert 11 juni een studiemiddag over ondernemingsvormen voor het landbouwbedrijf. Deze middag is bedoeld voor iedereen die betrokken is bij de advisering aan agrarische ondernemers. Voor meer informatie: 0317-424181 of info@iar.nl.

Bomenkennis

Op 10 en 11 juni is er in Wageningen een cursus loofbomen in stedelijk gebied. Informatie over inheemse bomen en struiken wordt op 13 en 14 juni in Rhenen gegeven. De inhoud van deze cursussen bestaat uit het herkennen van bomen aan bladeren en de habitus met de nieuwste determinatietabellen, aandacht voor groeiplaatseisen en toepassing. Excursies zijn inbegrepen. Voor meer informatie: Leo Goudzwaard, 0317-612482, 06-11095105 of www.bomenkennis.nl.

Herstructurering van naoorlogse woonwijken

Op 11 en 12 juni is er in Woudenberg een tweedaagse leergang over de herstructurering van naoorlogse woonwijken. Aan bod komen onder andere: de rol van de procesmanager, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van bewoners, inbreng van de projectontwikkelaar en Publiek Private Samenwerking. Voor meer informatie: www.elseviercongressen.nl.

Watertoets

Op 26 en 27 juni organiseert NIROV een cursus Watertoets met als doel u te laten ervaren hoe de watertoets binnen de besluitvorming over ruimtelijke plannen kan worden toegepast. Begin 2002 is door de ondertekening van de Startovereenkomst 'Waterbeleid 21ste eeuw' door het Rijk, het Interprovinciaal Overlegorgaan (IPO), de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Unie van Waterschappen (UvW) de Watertoets van toepassing op diverse ruimtelijke plannen en besluiten. De ontwikkeling van de cursus is mogelijk gemaakt door een bijdrage van CIW pro-

jectgroep Watertoets. Voor meer informatie: 030-6069400 of info@wateropleidingen.nl.

Seminar Japanse Tuinen

Voor de zevende keer de kans! Na zes succesvolle jaren wordt er ook in de herfst van 2003 weer een 'Intensive Seminar' in Kyoto georganiseerd. Inschrijving staat open voor alle mensen uit het groene vak met een belangstelling voor Japanse tuinen. Wybe Kuitert is een van de docenten. Voor meer informatie: www.kyoto-art.ac.jp/~j-gar/semnews.html

Verwerking van ecologische gegevens

Op 1, 2, 3, 8 en 9 oktober zal in Wageningen de PHLO-cursus 'Numerieke methoden en de verwerking van ecologische gegevens' worden gehouden. De cursus is bedoeld om inzicht en vaardigheid bij te brengen in het hoe en waarom van verschillende technieken en methoden voor gegevensverwerking. De nadruk ligt op multivariate statistische systemen. Inschrijven kan tot en met 29 augustus bij Bureau PHLO in Wageningen. 0317-484093 of via www.phlo.nl.

Zwerfafval te lijf

Nederland Schoon en CROW hebben de handen ineengeslagen in de strijd tegen zwerfafval. Het doel van de samenwerking is het gezamenlijk ontwikkelen van hulpmiddelen. De beide directeuren, mevrouw M. M. van Aggelen (Nederland Schoon) en dr. ir. I.W. Koster (CROW), hebben de samenwerking formeel bekrachtigd. De publicatie 'Afrekenen met zwerfafval', die binnenkort verschijnt, is daarvan het eerste tastbare resultaat. Voor het eerst zijn de kwaliteitsniveaus voor zwerfafval in de openbare ruimte zowel door middel van beelden als door middel van het aantal getelde eenheden genormeerd. Door deze unieke combinatie is een basis gelegd voor het professioneel beheer van de hoeveelheid zwerfafval. De normering is opgesteld voor nagenoeg alle openbare ruimten in Nederland. Om de inzet van personeel te kunnen bepalen, is tevens inzicht gegeven in de snelheid van vervuiling. Onderzoek heeft namelijk een duidelijk verband aangetoond tussen het gemiddelde inkomen van een buurt of wijk, de mate van verstedelijking en het gehanteerde inzamelsysteem enerzijds en de vervuilingssnelheid door zwerfafval anderzijds. 'Afrekenen met zwerfafval' komt op woensdag 23 april tijdens een door CROW en Nederland Schoon georganiseerd symposium ter beschikking. Aan de orde komen het ontstaan, het normeren en het bestrijden van zwerfafval. De deelnemers maken kennis met het nieuwe normeringssysteem en de diverse gemeten vervuilingssnelheden en ze krijgen inzicht in de wijze waarop het beheer van de openbare ruimte door

middel van een RAW-beeldbestek kan worden beschreven, geregeld en vastgelegd. Voor meer informatie: Nederland Schoon, 070-3042080.

Tuinieren op de vierkante meter

In de reeks 'milieuvriendelijk tuinieren' is een zesde deel verschenen: 'Tuinieren op de vierkante meter'. Gids voor het creatief benutten van plekjes rondom huis en in de tuin. Dit boek gaat over het ontwerp, aanleg en onderhoud en het creatief benutten van echte kleine tuintjes: vanaf het formaat stoeptegels tot hoekjes, randjes, borders en terrasjes van grotere tuinen. Met leuke ideeën voor onder meer de entree van het huis, geveltuintjes, binnenplaatsjes, deuren en poorten, muren en schuttingen, vensterbanken, balkons en daktuintjes. Op eenvoudige wijze blijkt zelfs van het kleinste plekje een plantenparadijsje te maken. Levend groen brengt fleur en geur en trekt onder andere vlinders en vogels aan. In de gids ligt de nadruk telkens op milieuvriendelijke en veilige toepassingen. Ruim honderd foto's en illustraties, handige 'kleine tuin'-tips, lijsten met geschikte planten voor iedere plek, een trefwoordenlijst en een hoofdstuk met nuttige adressen bieden waardevolle, aanvullende informatie. Auteur is Julia Voskuil. ISBN 90-75280-42-4, verkrijgbaar via de boekhandel voor 11.50 euro.

NTs is verhuisd

De Nederlandse Tuinenstichting, de organisatie die zich inzet voor het behoud van tuinen en parken die van belang zijn door hun vormgeving, beplanting, cultuurhistorisch karakter of ligging, is verhuisd naar Keizersgracht 752-1, 1071 EX Amsterdam. Zie ook: www.tuinenstichting.nl.

Platteland in de steigers

De reconstructie van de zandgebieden in Oost- en Zuid-Nederland is een grote kans voor de noodzakelijke kwaliteitsimpuls van het platteland. Provincies spelen de hoofdrol, maar een aantal zaken moet wel anders worden georganiseerd, schrijft de Raad voor Landelijk Advies in zijn advies 'Platteland in de steigers', dat op 27 februari aan minister Veerman, staatssecretaris Van Geel, de provincies en de VNG is aangeboden. Voor de uitvoering van de reconstructieplannen moeten rijk en provincies bindende afspraken vastleggen in prestatiecontracten. Voor de financiering moeten provincies gebiedsfondsen instellen, waarvoor niet alleen geld wordt verkregen van de provincie zelf en ook de marktsector, maar ook de eigen bevolking zou kunnen worden gevraagd om een financiële bijdrage. De provincies moeten van het rijk wel de ruimte krijgen om door experimenten tot betere oplossingen te komen. De Raad vindt ook dat bij de voorbereiding van deze plannen niet alleen moet worden gesproken met belangenorganisaties, maar dat ook gebruik moet worden gemaakt van de ideeën van individuele bewoners en ondernemers.

Wet- en regelgeving belemmeren plattelandstoerisme

Toerisme en recreatie zijn steeds belangrijker economische dragers van het landelijk gebied. Daarom stimuleert het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) nieuwe initiatieven voor plattelandstoerisme. Er zijn echter aanwijzingen dat wet- en regelgeving die nieuwe ini-

tiatieven in de weg staan. De directie Groene Ruimte en Recreatie van LNV heeft de Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum, gevraagd te onderzoeken of de wet- en regelgeving inderdaad tot problemen leiden en zo ja, hoe deze kunnen worden opgelost.

Uit het onderzoek van de Stichting Recreatie blijkt dat wetten en regels er vooral zijn om bestaande belangen, vooral van landbouw, natuur en landschap, te beschermen en niet om nieuwe initiatieven te stimuleren. Gemeenten staan daarom vaak afwijzend tegenover nieuwe plannen voor plattelandstoerisme, zoals boerencampings, bed & breakfast en theetuinen. Soms maken wetsteksten die initiatieven echt onmogelijk, maar meestal ligt het probleem bij de wijze waarop wet- en regelgeving wordt geïnterpreteerd. Ambtenaren en bestuurders zijn vaak onbekend met de details van de wetgeving voor plattelandstoerisme, zoals de Wet op de Openluchtrecreatie, het bestemmingsplan en de Richtlijn Stank en Veehouderij. Een betere voorlichting kan dat oplossen. Ook zouden ambtenaren en bestuurders moeten worden gestimuleerd om meer de grenzen van de wet op te zoeken. Uit experimenten op andere terreinen blijkt dat dan veel meer mogelijk is, zonder dat dit tot onaantoonbare schade leidt.

Belangrijke aanbevelingen in het rapport van de Stichting Recreatie zijn het formuleren van een helder beleid voor het landelijk gebied en een goede communicatie hierover. Overheden hinken nu nog teveel op twee gedachten. Aan de ene kant willen ze meer ruimte voor plattelandstoerisme, aan de andere kant zijn ze bang dat bestaande belangen hier teveel onder lijden. Ook moet duidelijk worden of alleen kleinschalige initiatieven zijn toegestaan of ook ontwikkelingen op grote schaal.

Tot slot moet kritisch worden bekeken of aanpassing van de wetgeving mogelijk is. Vooral de Richtlijn Stank en Veehouderij staat de dynamiek en de vernieuwing van het landelijk gebied ernstig in de weg.

Plantarium 2003: toename aantal deelnemers

Beursmanager Jos van Lint van Plantarium 2003 (20 tot en met 23 augustus) verwacht een toename van het aantal deelnemers ten opzichte van 2002. De deelnemers uit binnen- en buitenland zijn niet alleen gericht op de detailhandelsmarkt, maar ook bedrijven die zich concentreren op andere segmenten zoals hoveniers, groenvoorzieners en openbaar groen. Een interessant aspect is ook het inhaken op specifieke tuintrends. Plantarium constateert daarnaast een toename van de belangstelling van toeleveranciers.

Het thema voor 2003 is 'Leveren op beleving'. Het kopen van planten is emotie, en dat geldt ook voor de inrichting van de tuin. Die emotie van de consument straalt ook uit naar het inkopen van die producten door de detailhandel. De leverancier gaat daar op inspelen en levert niet meer op bestelling. Het wordt nu leveren op beleving. De leverancier neemt nu het initiatief en komt met concepten en oplossingen die in lijn liggen met de emoties van de consument. Kijk voor meer informatie op www.Plantarium.nl.

Gewasbeschermingsgids 2003

De Plantenziektkundige Dienst heeft de vertrouwde Gewasbeschermingsgids, of Rode Gids, volledig geactualiseerd en vernieuwd. Nieuw in deze editie

is het thema 'geïntegreerde gewasbescherming'. Daarnaast zijn, met het oog op de voedselveiligheid, ook de veiligheidstermijnen in de gids opgenomen. Al met al geeft de Gewasbeschermingsgids 2003 een compleet overzicht van alle per 1 januari 2003 toegelaten gewasbeschermingsmiddelen in de land- en tuinbouw en het openbaar en particulier groen. In de gids staan alle in Nederland toegelaten gewasbeschermingsmiddelen met hun werking, gehalte werkzame stof en risico's voor het milieu en de gebruiker; alle toegelaten werkzame stoffen met hun chemische groepsindeling, werkingsmechanisme, merken en toelatings per teeltgroep en/of gewas; alle ziekten, plagen en teeltproblemen in de land- en tuinbouw en het openbaar en particulier groen en de chemische maatregelen ertegen; alle chemische bestrijdingsmogelijkheden voor onkruiden; niet-chemische maatregelen (biologische, fysische en teeltmaatregelen) voor de consumptiegewassen en de bloembollen; informatie over gewasbeschermingsdatabanken; adressen van belangrijke instanties op het gebied van de gewasbescherming; tijdelijke vrijstelling van bepaalde gewasbeschermingsmiddelen voor knelpunten in 2003. De Gewasbeschermingsgids 2003 is te bestellen voor € 49,50 (inclusief btw en verzendkosten) bij Wageningen Academic Publishers, Postbus 220, 6700 AE Wageningen. 0317-47 65 14 of verkoop@wageningenacademic.com.

Entente Florale 2003

Acht steden en dorpen nemen dit jaar deel aan de nationale groencompetitie Entente Florale 2003. In de categorie steden, plaatsen met meer dan 15.000 inwoners, strijden Emmen, Enschede, Spijkenisse en Wijk bij Duurstede om de titel 'Groenste stad van Nederland 2003'. In de categorie kleine steden en dorpen zijn dit Denekamp (gemeente Dinkelland), Odiijk (gemeente Bunnik), Rheden en Rozendaal. Deze competitie is in het leven geroepen om het belang van goede en ook kleurige groenvoorzieningen in stad en landschap onder de aandacht te brengen bij zowel overheden als inwoners. Dat ook de landelijke overheid hier een belang aan hecht blijkt uit de integratie van de Gemeentelijke Natuurprijs van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij in de nationale competitie van Entente Florale.

De rondgangen van de jury door de gemeenten vinden plaats in de periode van eind mei tot en met augustus. In oktober worden tijdens de feestelijke prijsuitreiking de prijswinnaars bekend gemaakt.

De winnaars van Goud in beide categorieën vertegenwoordigen in het daarop volgende jaar

Nederland in de Europese competitie. Dit jaar zijn dat Venlo en Lichtenvoorde.

Lancering Boomadoptieplan van Bomenstichting

Op dinsdag 1 april 2003 werd de aftrap gegeven voor een nieuw initiatief voor boombehoud. In het Utrechtse Zocherplantsoen sneden de directeur van de Bomenstichting, mevrouw Van der Poel, en de Utrechtse wethouder Van Zanen (openbare ruimte) enthousiast van de oudste Ruwe Iep van het land. Deze actie voorziet de iep van een toekomst in de vorm van enten die elders kunnen worden opgekweekt. Met het Boomadoptieplan wil de Bomenstichting de duizenden monumentale bomen door het hele land van een toekomst voorzien.

In het Boomadoptieplan werken gemeenten, bedrijven en de Bomenstichting samen aan de toekomst van monumentale bomen in Nederland. Bedrijven kunnen een monumentale boom uit het Landelijk Register van Monumentale Bomen adopteren. Een deel van de donatie wordt via het Bomenfonds uitgekeerd aan de gemeente voor het jaarlijkse onderhoud van de boom. Het andere deel komt via de Bomenstichting ten goede aan alle bomen in Nederland. Het initiatief ligt bij de Bomenstichting.

De gemeente Utrecht heeft de primeur voor dit nieuwe initiatief. Bedrijven in deze stad kunnen zich melden voor het adopteren van een monumentale boom bij de Bomenstichting. De kosten voor het adopteren van een boom bedragen € 600. Sponsors zullen op de website van de Bomenstichting worden vermeld, met een directe link naar het bedrijf. Het bedrijf kan beschikken over beeldmateriaal van de boom. De Bomenstichting heeft ruim tienduizend bomen en boomgroepen geregistreerd als monumentaal, waarvan circa 35 % onder gemeentelijk beheer valt. In vrijwel alle gemeenten zijn er dus bomen die in aanmerking komen voor adoptie. Geïnteresseerde bedrijven kunnen mailen naar info@bomenstichting.nl, om een informatiepakket over het boomadoptieprogramma aan te vragen.

Hoogste statief van Nederland

Luchtfotografie vanaf de grond? Mariëtte Goossens uit Beverwijk heeft het hoogste fotostatief van Nederland. Voor haar bedrijf 'Highlens' heeft ze een enorme mast op het dak van haar tereinwagen gemonteerd. Aan de achterkant hangt een stellage bedoeld om de mast rechtop te zetten. Het statief heeft een totale hoogte van 23 meter en wordt gebruikt om luchtfoto's vanaf de grond te maken.

Niemand hoeft de grond te verlaten, dat scheelt veel tijd. Een professionele digitale camera met panoramahoofd op de telescopische mast levert gedetailleerde overzichtsfoto's vanuit vogelvlucht op die vanuit een vliegtuig vaak niet mogelijk zijn. Vanuit een vliegtuig kun je natuurlijk een veel groter stuk aardoppervlak fotograferen en daarmee worden dan ook vaak hele gebieden vastgelegd. Maar deze vorm leent zich minder goed voor een gedetailleerde foto van bijvoorbeeld de verschillende stadia van een bouwproject. Voor meer informatie: www.highlens.nl.

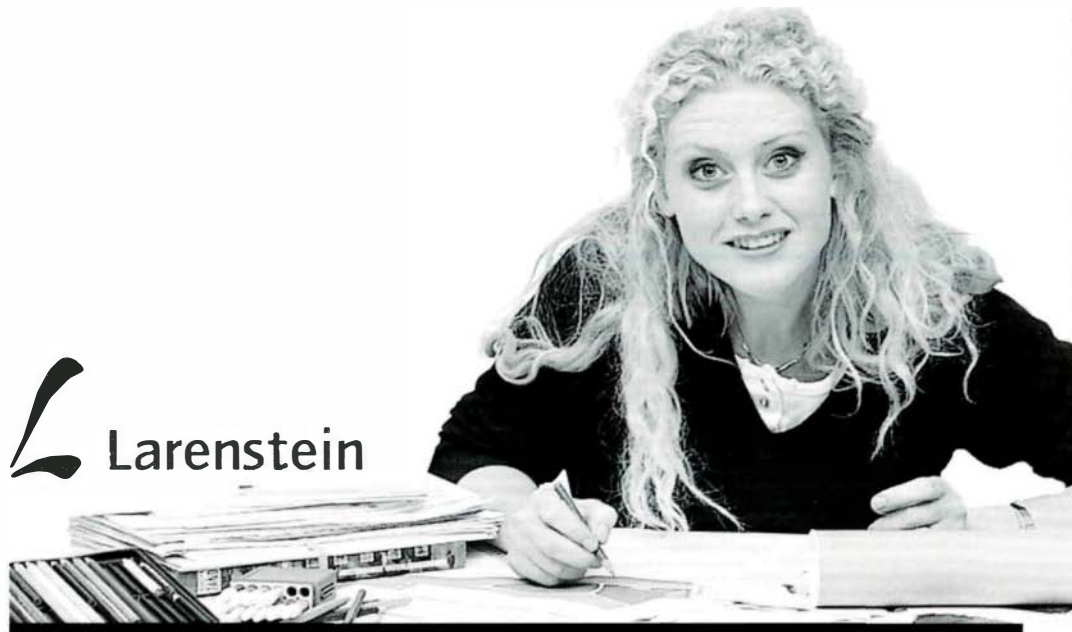
Gemeenschappelijke specialisatie landschapsarchitectuur

Studenten van de Hogeschool Larenstein en Universiteit Wageningen kunnen in september van dit jaar voor het eerst gaan deelnemen aan de gloednieuwe gemeenschappelijke specialisatie Landschapsarchitectuur. De motivatie om tot deze samenwerking te komen, is de behoefte aan kwaliteitsverbetering en de wens om aanwezige expertise over en weer te benutten.

De samenwerking is zowel voor Wageningen als voor Larenstein van belang omdat het het niveau van de landschapsarchitectuur op een hoger plan brengt. De meerwaarde ligt in het benutten van de onderlinge kennis, de combinatie van toegepast onderzoek, praktijkkennis en onderzoeksvaardigheden. Ook bevordert de samenwerking de bundeling van krachten van de medewerkers. Door krachten te bundelen wint het onderwijs aan kwaliteit.

De specialisatie vindt voor Larenstein plaats binnen de directie Tuin- en Landschapsinrichting (European Master of Landscape Architecture) en voor Wageningen binnen het onderwijsinstituut Omgevingswetenschappen.

Kies voor kennis!

Larenstein Transfer biedt:

- (deeltijd)opleidingen
- cursussen
- workshops
- praktijkgericht onderzoek
- advisering
- in-company maatwerk

Investeer in uw toekomst en zorg dat u de ontwikkelingen op uw vakgebied een stap voor blijft. Larenstein Transfer helpt u daarbij en biedt een specifiek aanbod opleidingen en cursussen op uw vakgebied.

Tuin & Landschapsinrichting

deeltijd hbo-opleiding, 4 jaar, start september

Hier ligt de nadruk op brede inzetbaarheid, teamwork, projectmatig werken en het verwerven van competenties binnen het expertiseveld van Tuin & Landschapsinrichting.

■ **Inrichting Openbaar Groen**

hbo-cursus, 14 maanden, start september

U houdt zich bezig met openbaar of particulier groen in stedelijke gebieden. U kiest voor een integrale benadering van de openbare ruimte.

Aanleg en beheer landschappelijke beplantingen

hbo-cursus, 3 dagen, start 8 mei en najaar

U leert het beheer en eindbeeld van landschappelijke beplantingen te bepalen.

Projectorganisatie & Directievoering

hbo-cursus, 4 dagen, start najaar

Bent u werkzaam in GWW-projecten of wilt u op een projectmatige manier werken, dan is deze cursus geschikt voor u.

Combicursus UAV en Bestekken en Begrotingen

hbo-cursus, 3 dagen, start 4 november

Het toepassen van de UAV en de UAR is steeds ingewikkelder door de complexe regelgeving. U krijgt ook helderheid en meer inzicht in bestekken en begrotingen.

Professioneel Project en Procesmanagement in Land en Water

deeltijd MSc-opleiding, 1 jaar, start november

U ontwikkelt uw persoonlijke deskundigheid op het gebied van project-, programma- en procesmanagement in het expertiseveld van integraal waterbeheer en duurzame inrichting.

Strategie en visie in land- en watermanagement

deeltijd MSc-opleiding, half jaar, start oktober

U heeft te maken met integratie van functies. U moet problemen kunnen definiëren en vertalen naar projectresultaten. Deze opleiding scherpt uw conceptuele denkvermogen aan.

Bel Hogeschool Larenstein!

Larenstein Transfer
Postbus 9001, 6880 GB Velp

Aanmelding en meer informatie bij de Infodesk van Larenstein Transfer in Velp.
Telefoon (026) 369 56 40, e-mail transfer@larenstein.nl, www.larenstein.nl

Tobias Woldendorp
m.m.v.
Nicole Smits
DSP-groep in
Amsterdam

De gereedschap sociaal veilig ontwerpen

SOCIAAL VEILIG ONTWERPEN IS HET ONTWERPEN VAN EEN GEBIED OP ZODANIGE WIJZE, DAT HET GEBIED IN DE TOEKOMST ZO SOCIAAL VEILIG MOGELIJK WORDT. SOCIAAL VEILIG BETEKENT AAN DE ENE KANT DAT DELICTEN WORDEN VOORKOMEN EN AAN DE ANDERE KANT DAT MENSEN ZICH VEILIG VOELEN. VEEL ONDERZOEK IS GEDAAN NAAR DE FACTOREN DIE VAN INVLOED ZIJN OP DE SOCIALE VEILIGHEID VAN EEN GEBIED. ZEKER GEVOELEN VAN (ON)VEILIGHEID ZIJN ECHTER TOCH ZEER MOEILIK TE VOORSPELLEN. DAT KOMT DOOR DAT VEILIGHEID DOOR IEDEREEN ANDERS WORDT ERVAREN.

Deze ervaring heeft te maken met zeer uiteenlopende bewuste en onbewuste onveiligheidsgevoelens, die afhankelijk zijn van bijvoorbeeld weerbaarheid en seks van de persoon, ervaringen met criminaliteit/slachtofferschap, berichtgeving in de media (iemand die de Telegraaf leest heeft een ander besef van veiligheid dan iemand die de NRC leest) en omgevingsfactoren (beheer en aantrekkelijkheid van de omgeving). De subjectieve onveiligheid betekent in onze westerse samenleving dat tachtig tot negentig procent scharniert op een hellend vlak tussen paranoia en naïviteit.

Voor de geschiedenis van sociaal veilig ontwerpen hoeven we in Nederland maar terug te gaan naar de jaren negentig. Toen schreven Van der Voordt en Van Wegen in Delft hun proefschrift over sociaal veilig ontwerpen [1]. De criteria die zij destijds opvoerden, zijn door DSP-groep door voortschrijdend inzicht teruggebracht tot vier overkoepelende criteria:

- zichtbaarheid (sociale ogen, zichtlijnen, oriëntatie, verlichting);
- toegankelijkheid (bereikbaarheid, vluchtwegen, surveilleerbaarheid);
- attractiviteit (uitstraling, schoon en heel houden) en mijn en dijn (zonering, wie is waarvoor verantwoordelijk, betrokkenheid).

Daarnaast is het belangrijk om de toetsingsreeks context-ontwerp-beheer-handhaving

te hanteren. Hierdoor wordt het ontwerp van het plangebied door middel van een parachutesprong in relatie gebracht met het grotere gebied waar het in ligt: de context. Verder wordt ook gekeken naar de wijze waarop het plangebied na realisatie beheerd zal worden en hoe de veiligheid gehandhaafd kan worden. Zo komen de risico's van stedenbouwkundig niveau tot het hang een sluitwerk in beeld.

Sociaal veilig ontwerpen richt zich op de verschillende ontwerpvakgebieden landschapsarchitectuur, stedenbouw, architectuur en binnenhuisarchitectuur en industriële vormgeving (in de openbare ruimte). Het bestaan van adviseurs die op al deze terreinen inzetbaar zijn, is noodzakelijk gebleken, omdat ontwerpers de afgelopen decennia veiligheid, leefbaarheid en geborgenheid hebben laten liggen, terwijl dit aspecten zijn die wel degelijk tot hun domein zouden moeten behoren. In Engeland en Amerika heet sociaal veilig ontwerpen dan ook Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED) en Designing Out Crime. De Europese vereniging die zich hierop richt heet EDOCA (European Design Out Crime Association (www.e-doca.net)).

Instrumenten voor sociaal veilig ontwerpen

De gebouwde omgeving pleegt zelf geen criminaliteit, maar een gebouwde omgeving

Tobias Woldendorp (1956) is senior adviseur sociaal veilig ontwerpen bij DSP-groep, heeft RHSTL (Boskoop) en Academie van Bouwkunst gestudeerd (Amsterdam) en is docent landschapsarchitectuur aan de Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem.

Nicole Smits (1976) is onderzoeker en adviseur sociaal veilig ontwerpen en gediplomeerd Bouwplanadviseur volgens het Politiekeurmerk Veilig Wonen® bij DSP-groep. Zij heeft Planologie gestudeerd in Nijmegen.

De kist voor ontwerpen

kan de gelegenheid geven voor het plegen van delicten en aanleiding geven tot onveiligheidsgevoelens.

Op het gebied van de ruimtelijke ordening zijn het afgelopen decennium de nodige instrumenten ontwikkeld om sociale veiligheid te verankeren in bouwplannen: van Nota van Uitgangspunten (NvU) via Stedenbouwkundige programma's van Eisen (SPvE) en Masterplannen Openbare ruimte tot Definitief Ontwerp (DO). Het bureau (DSP-groep) heeft aan de wieg gestaan van verschillende instrumenten die landelijk toegepast worden. In dit artikel wordt nader ingegaan op het Politiekeurmerk Veilig Wonen® en de Veiligheidseffectrapportage.

Politiekeurmerk Veilig Wonen®

In het midden van de jaren negentig van de vorige eeuw is er hard aan gewerkt om de taal van de ruimtelijke ordening en bouwplanadviseurs van politie bij elkaar te brengen. Daartoe zijn de eerder genoemde criteria van Van Voordt en Van Wegen gekoppeld aan ontwerp patronen op verschillende schaalniveau. Hiervoor heeft Christopher Alexanders 'a pattern language' als inspiratiebron gediend. Zo zijn basis- en aanvullende eisen voor een kleine zestig ontwerp patronen opgesteld, van stedenbouwkundig niveau tot aan de sloten op de deur. Het handboek werd aan het begin nog als een irritante blok aan het been gezien, maar thans wordt het ook wel als een uitdaging gezien. Dat moet ook wel als een projectontwikkelaar het handboek op tafel legt en tegen stedenbouwkundigen en ontwerpers openbare ruimte zegt "... zo en dit is het programma van eisen."

De Veiligheidseffectrapportage

Naar analogie van de MER is er in het tweede deel van de jaren negentig gewerkt aan het ontwikkelen van de VER. Zo'n Veiligheidsrapportage legt naast sociale veiligheid andere veiligheidsaspecten van grote bouwplannen of herstructureringsplannen bloot: externe veiligheid, brandveiligheid, verkeers-

veiligheid en calamiteiten in de openbare ruimte. De bedoeling is dat er in een redelijk korte omlooptijd een vijftal modules wordt doorlopen:

- opstellen startdocument (en bestuurlijk vastleggen);
- risicoanalyse/veiligheidsscan;
- aanreiken alternatieven waaronder het meest veilig alternatief;
- het geven van aanbevelingen/maatregelen ter verbeteren;
- implementatie/bewaken van de maatregelen.

De werkvorm is een werkgroep, die bestaat uit vertegenwoordigers van nood- en hulpdiensten, die pro-actief kunnen meedenken, vertegenwoordigers van bewonerscomités en andere vanuit het maatschappelijk overleg en veiligheidsexperts. Voorzitter dient de projectmanager van het strategisch plan te zijn. Dit om de tijdsduur te bewaken, borging in het planproces te toetsen alsmede de relatie met andere deelstudies niet uit het oog te verliezen. Er zijn verschillende tijdstippen mogelijk om een VER in te zetten. Het meest geëigende moment om te bezien welke van een aantal varianten het meest veilig uit de verf komt is in een fase dat de locatiekeuze van een bouwplan nog verschillende opties biedt en dan de meeste fundamentele keuzen nog open staan. Maar meestal wordt de locatie eerst al gekozen en wordt een VER toegepast om te komen tot de meest veilige inrichting op die locatie: de inrichtingsVER.

Quickscan

Als er bij bestuurders angst heerst dat de VER teveel een hindermacht gaat vormen (omdat er bijvoorbeeld nieuwe gremia ontstaan waar veiligheidsexpertise een planproces frustreert) kan er worden gekozen om een aantal modules te volgen. Bij projecten, waarbij alleen sociale veiligheid bestudeerd moet worden en andere veiligheidsaspecten nauwelijks terzake doen, kan een zogenaamde Quick scan uitgevoerd worden. Deze kan

Toetsingscriteria aan de hand van metrostations (foto's: Tobias Woldendorp)

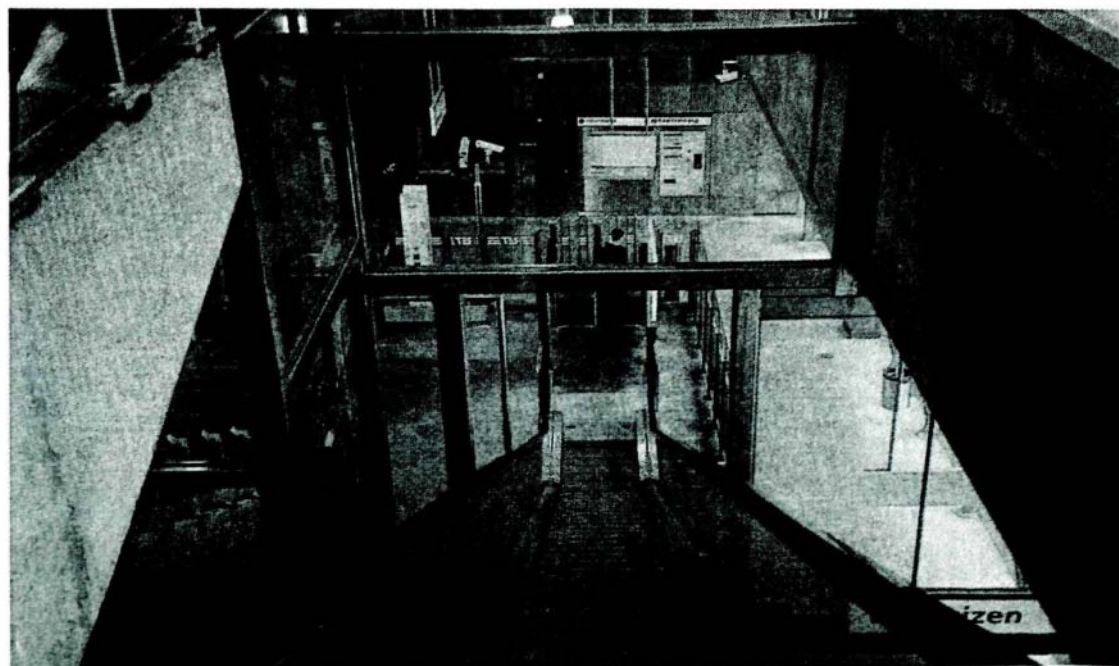
*Zichtbaarheid:
daglichttoetreding
en contact met
maaiveld bij halte
Parkweg op de
Calandlijn
(Schiedam).*

*Attractiviteit: fraaie
materialen, ijle
constructies en
weinig objecten bij
halte Vijfsluizen,
Calandlijn
(Schiedam).*

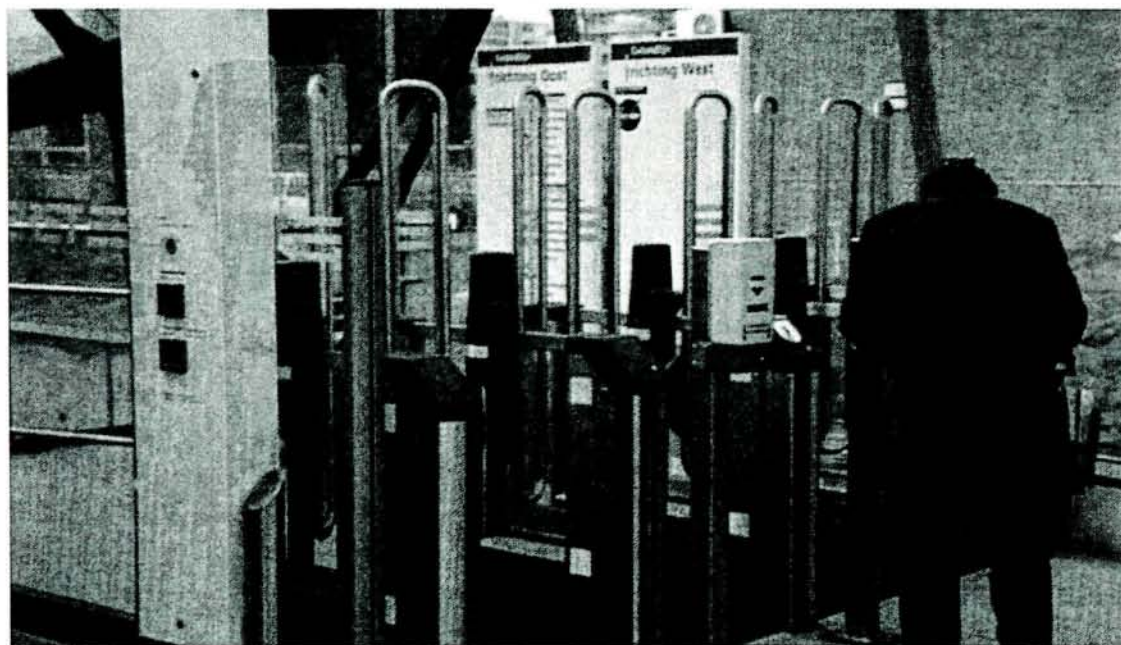

*Toegankelijkheid:
roltrap kan twee
kanten opdraaien
bij calamiteiten bij
halte Vijfsluizen
Calandlijn
(Schiedam).*

*Zichtbaarheid:
sociale ogen door
woningen op een
halte op de
Calandlijn
(Schiedam).*

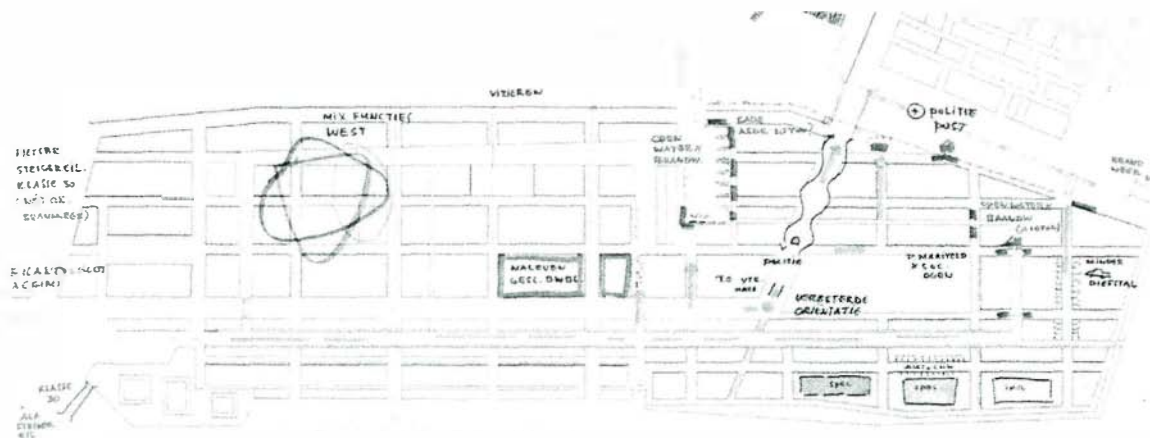
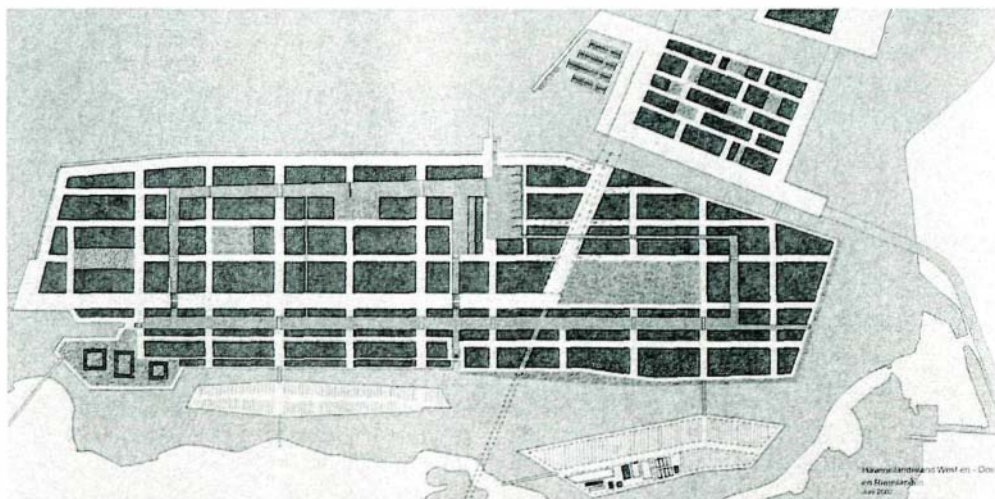
*Markering:
Electronic ticketing;
duidelijkheid wie
waar wel en niet
mag komen bij
halte Vijfsluizen op
de Calandlijn
(Schiedam).*

*Attractiviteit en
goede zichtbaarheid:
gelijkmatige
lichtniveau's en
goede overzichtelijke
ruimten Halte
Wilhelminapier/-
Kop van Zuid
(Rotterdam).*

Quicksan Haveneiland oost (IJburg) te Amsterdam

Plattegrond van
Haveneiland oost
(bron: dRO Amsterdam).

Sterke punten SPvE
haveneiland oost
(illustratie:
DSP-groep).

① STERKE PUNTEN HAVENEILAND & HAVENEILAND OOST
VEILIGHEIDSPUNT

8
KORDE
AANDE
KAPITEEL (Bouw/Beleef)

DSP-GROEP SEP 02

bestaan uit het analyseren van de status qua, het bestuderen van de stedenbouwkundige plannen /openbare ruimte plannen en het geven van aanbevelingen.

Kids & Space

Om (probleem)jongeren bij ruimtelijke orderingsprocessen te betrekken en hen als het ware tot ambassadeur van het publiek domein te maken is het instrument Kids & Space ontwikkeld.

Behalve om mee te denken over wat ze willen in de openbare ruimte worden jongeren ook ingezet om een keuze te maken uit de objecten die ze willen in de openbare ruimte en waar dit moet zijn (net als in de grote mensenwereld moeten ze keuzes maken). Zij verdedigen dit naar andere maatschappelijke

betrokkenen toe en bouwen een maquette met hun openbare ruimte en de objecten die ze daarin willen plaatsen.

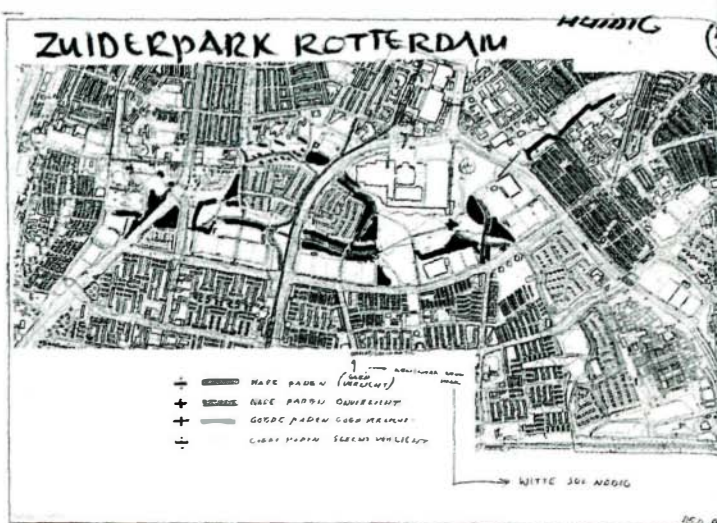
Gemeentelijke advisering op maat

In de gemeente Apeldoorn zijn twee medewerkers van het bureau wekelijks een aantal dagdelen aanwezig om het veiligheidsaspect in het gemeentelijk denken in te bedden. Zij begeleiden de bouwplannen aan de hand van landelijke instrumenten, zoals het Politiekeurmerk en het Keurmerk Veilig Ondernemen. Daarnaast worden, om Apeldoorn zelf slagvaardig te maken, handleidingen voor specifieke thema's binnen de gemeente ontwikkeld. Zo zijn eerder de Veiligheidshandleiding openbare ruimte Apeldoorn en de Veiligheidshandleiding scholen Apeldoorn

Quicksan van het masterplan Zuiderpark te Rotterdam

Gelegenheidsstructuur huidige situatie in de avonduren (illustratie: DSP-groep).

Analyse verlichting (illustratie: DSP-groep).

Sterke punten masterplan (illustratie: DSP-groep).

Verbetervoorstellen voor uitwerkingsplannen masterplan
(illustratie: DSP-groep).

alsmede de Quick scan van het Masterplan
Zuiderpark in Rotterdam.

De VER voor Gershwin op de Zuidas

Twee dagen na de aanvallen van Al-Qaeda op New York en Washington zat de projectmanager van dit plandeel waar veel hoogbouw in geprojecteerd is, de tweede VER-werkgroepvergadering voor. Door bij het agendapunt mededelingen de betrokken bewoners uit Amsterdam Zuidoost en Buitenveldert stoom te laten afblazen en oorlogsherinneringen te laten ventileren kon daarna de werkvergadering gewoon verder, want "...dat er hoog moest worden gebouwd op de

Zuidas stond als een paal boven water. Het ging bij de plannen van Gershwin vooral om de hiaten op het gebied van sociale veiligheid, alsmede om enkele punten op het gebied van brandveiligheid. Gershwin laat zich duiden als een strook stadsblokken, tussen de centrale as van de Zuidas (Mahlerlaan) en de Buitenvelderstelaan. In het midden loopt de verkeersvrije Gershwinlaan. Haaks daarop zijn kleine insteekstraten, die toegangen vormen naar ondergrondse/of in pandige parkeergarages. Het hart van het plangebied wordt gevormd door de Amsterdam Arch, een multifunctioneel gebouw met hotel en kunstvoorzieningen, georganiseerd aan een zwevend bordes aan een waterplein. In een

groot deel van de stadsblokken, die een hoogte van maximaal honderd meter hebben (in verband met de aanlegroute van Schiphol) wordt gewoond. Soms zijn er op begane grond kantoren en voorzieningen.

Ten opzichte van de bestaande plannen in het SpvE (opgesteld door de Dienst Ruimtelijke Ordening van de gemeente Amsterdam onder supervisie van Pi de Bruyn) zijn bij de Quick scan de risico's van de stedenbouwkundigen geanalyseerd en zijn de verbeteringen in een werkgroep met politie, brandweer, beheerders en vertegenwoordigers vanuit het maatschappelijk veld voorgesproken. Hieronder staan enkele adviezen, die door de ontwerpers bij nadere uitwerking zullen worden meegewogen:

- Langzaamverkeersroutes worden in de avonduren gebundeld langs de verlengde Minerva as en over de Gerswinlaan, in het zicht van woningen op begane grond/halve verdiepingen naar twee belangrijke doorsteken naar Buitenveldert geleid;
- Minder voor de hand liggende routes, die overdag prima functioneren zouden 's avonds minder moeten worden aange-licht. Bij de halfgesloten bouwblokken zouden erfscheidingen in de architectuur moeten worden ontworpen. Alleen dan is door zonering duidelijk waar de aanwezigheid van anderen dan bewoners wel of niet gewenst is;
- Het opgetilde, op het zuiden gelegen dek boven het waterplein, is overdag een aanwinst voor het centrale deel Zuidas, al moet worden opgepast dat er niet teveel concurrerende ruimten optreden. Daardoor zouden meerdere plekken ontstaan, die het n t niet hebben. In de avonduren zou het dek moeten worden afgesloten, zodat een overzichtelijke afwerking van langzaamverkeersstromen op maaiveld geëntameerd wordt;
- De smalle noord-zuid lopende straten moeten op één niveau liggen om laders en lossers ongehinderd hun draaicirkel te kunnen maken. Voor de uitstraling dienen inritten

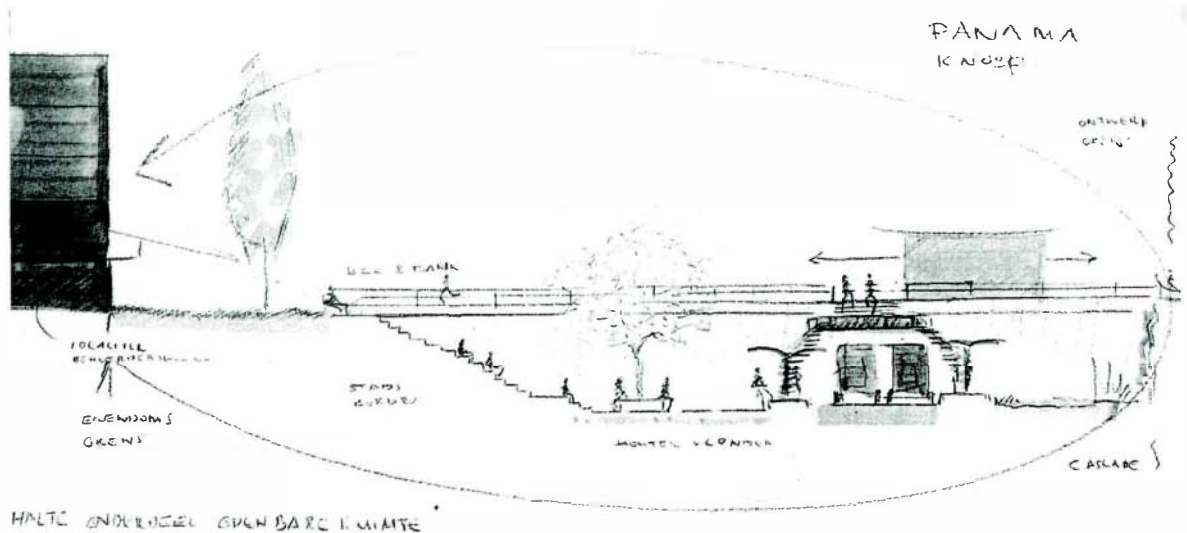
van parkeergarages en truckdocks niet tegenover elkaar te liggen, doch alternerend in het straatbeeld te worden opgenomen;

- Neem woningen op in de eerste twee lagen, die dan bijvoorbeeld rondom het hele blok alzijdig verspreid voorkomen (horizontale compartimentering). Daarnaast is het wenselijk om ook verticaal te compartimenteren. Dat wil zeggen dat er in de blokken die vooral voorzieningen en werkruimten op maaiveld hebben zo nu en dan woningen verticaal geclusterd zijn. Door dit principe zijn gebundelde entrees van woningen te ontsluiten, die kleine buurtjes vormen. Dit soort ontsluitingsprincipes kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan stukken plint, die een minder gunstige uitstraling vertonen.

Bij de inspraakavond van het SpvE, waar ook de VER ter inzage lag, was het opvallend hoe weinig notoire insprekers de planvorming traineerden. Een belangrijke doch voorzichtige conclusie is, dat door veiligheid in het ontwerpproces in tijd naar voren te halen er een aantal angels vroegtijdig uitgehaald worden. Het was in ieder geval opvallend hoe eensgezind de partijen waren. En dan gaat het over de Zuidas: een complexe metropolitane omgeving.

Kids & Space jongeren: bouwen aan een jongeren stedenbouwkundige programma van eisen (Polderweggebied Amsterdam Oost).

Schetsjes voor de architect (IJTram te Amsterdam).

Quick Scan Zuiderpark Rotterdam

In het voorjaar van 2001 was het concept van het Masterplan voor het Zuiderpark gereed. Dit park uit 1952 werd ontworpen door J.G.M.C. Hanekroot en had aan het begin van het nieuwe millennium dringend behoefte aan een facelift. Dat dit meer dan een cosmetische behandeling moest worden, was duidelijk. Het 225 hectare grote park, dat op de zuidoever van de Maas de deelgemeente Charlois met AHOY en Zuidplein scheidt van Zuidwijk en Pendrecht wordt slecht gebruikt, omdat het eigenlijk op zijn hardst gezegd op te vatten is als een verzameling hondenuitloopjes. Met een iets genuanceerde blik wordt het een keten van buurtparken, die grenzen aan groene semi-openbare voorzieningen als sportvelden en volkstuinen. Het park wordt doorsneden en ingesnoerd door infrastructuur. Een centraal stadspark voor het zich sterk ontwikkelende Zuid wilde het spontaan maar nooit worden. Vandaar het nieuwe Masterplan, opgesteld door landschapsarchitecten van de centrale stad (DS+V). Dat plan voorziet in een oost-westwaarts lopende speels ontworpen boulevard, die een aantal hoofdmomenten in het park verbindt. De sportvelden worden in aantal teruggebracht en dubbelgebruik wordt in het kader van IPSV gestimuleerd. Het aantal wandelroutes door het park wordt teruggebracht. Aan de randen van Charlois vindt sportieve vernieuwing plaats.

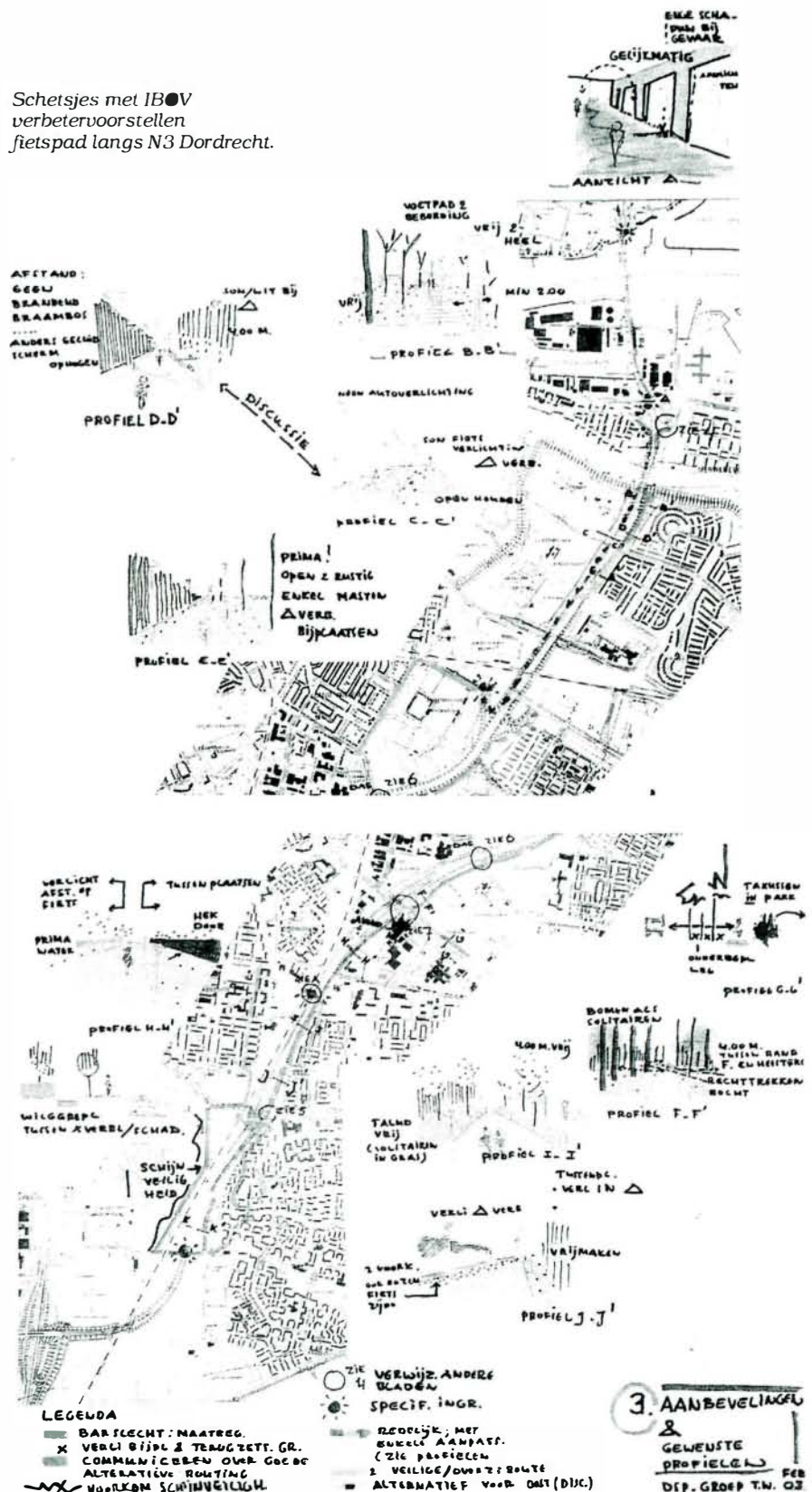
Doordat bestuurlijke accordatie ontbrak bij dit project is er geen sprake van een VER, maar van een Quick scan. Daarom ook een ander aanpak: geen werkgroep, die samen staat voor het eindproduct, maar een presentatie van de bevindingen uit schouwen, interview en een analyse van het Masterplan door DSP-groep. Die bevindingen zijn twee

keer getoetst aan werkgroepen van geheel verschillende signatuur, te weten één met politie, brandweer (pro-actie) en parkwachten en een tweede met ontwerpers, ecologen en beheerders (werktekeningen zie afbeeldingen). Enkele suggesties ter verbetering staan hieronder:

- Van boulevard naar 'loop'. Er wordt geadviseerd door het hele park een rondgang te maken, zodat wandelaars en skaters worden aangetrokken. Dat maakt het tevens eenvoudig om de oorspronkelijke hondenuitloopjes uit te breiden;
- Een genuanceerder omgang met ecologisch te beheren zones; er is duidelijk een spanningsboog voelbaar tussen ecologie en sociale veiligheid. Vaak vinden bewoners en passanten een route die ecologisch beheerd wordt er 'rommelig en onverzorgd uitzien', mede omdat er makkelijk afval in wordt geworpen. Hierdoor treedt eenvoudig vermijdingsgedrag op. Ervaring (onder andere bij recent onderzoek in Leiden-Noord) heeft geleerd dat het mensen vaak niet opvalt of er brandnetels of aangeplante parkbeplanting staat, maar dat zwerfafval mensen wel opvalt en stoort ("Dat bierblikje ligt er al vier weken, doet de gemeente nou nooit wat?"). Koppel juist natuurvriendelijk beheerde zones met een superplus pakket aan beheermaatregelen om zwerfvuil tegen te gaan. Eén keer in de maand natuurlijk groenbeheer wordt idealiter uitgebreid met vier keer in de maand vuilprikken;
- Om het aantal auto-inbraken zo laag mogelijk te houden, dienen parkeerterreinen bij de sportverenigingen op het terrein van de sportclub in het zicht van kantine en velden te liggen;

- Omleiding van sommige fietspaden en het verbeteren van de verlichting. Ook wordt op sommige plekken geadviseerd verlichting achterwege te laten. Voorkomen moet worden dat er goed verlicht wordt, terwijl niet kan worden gegarandeerd, dat er ook sociale ogen zijn. Dat levert enkel schijnveiligheid op;
- Randzones, bijvoorbeeld tussen water enerzijds en bosschages anderzijds, worden minder frequent gebruikt door parkbezoekers. Dit soort gebieden worden daarom veelal door homoseksuelen gebruikt als cruisegebieden. Zorg in dergelijke potentieel kwetsbare gebieden, zoals in de zone ten oosten van het helofytenfilter en het gebied met greppels, voor een regulier maaibeheer. Hierdoor ontstaan goede zichtlijnen, waarmee een open en overzichtelijk terrein wel voor luwte zorgt maar niet tot onbedoeld gebruik uitnodigt.

Schetsjes met IBOV
verbetervoorstellen
fietspad langs N3 Dordrecht.

Literatuur:

[1] Sociaal Veilig ontwerpen Van Voordt Van Wegen. Delft 1990;
Kids & Space, de geschiedenis van jongeren en openbare ruimte, GertJan Slump en Tobias Woldendorp (DSP-groep) in
Handboek Jeugd beleid 2000, SDU; Handleiding Veiligheidseffect Rapportage (samengesteld door Van Dijk, van Soomeren
en Partners (DSP-groep) en Berenschot in opdracht van BIZA, Den Haag november 2000;
Veiligheidseffectrapportage Gershwin, werkgroep VER onder regie van DSP-groep;
Veiligheidshandleiding openbare ruimte Apeldoorn, 31 mei 2001;
Masterplan Zuiderpark, een wereldpark op Zuid DS+V, Rotterdam oktober 2001
Tuin van Noord in Leiden: gebruiken en beheren (DSP-groep/T. Dijkema, M. van Rijn, T. Woldendorp m.m.v. F. Booi)
Leiden juni 2002.